

KAIMO STATYBA:
MAŽOJI LIETUVA

UDK 728.6(474.5)(084)
Ka-125

KAIMO STATYBA: MAŽOJI LIETUVA

Leidinio sudarytoja	Rasa Bertašiūtė (LLBM)
Tekstų autoriai	Aistė Andriušytė (VGTU) Rasa Bertašiūtė (LLBM) Rolandas Bortkūnas Romualdas Misius Egidijus Vidrinskas
Projektų autoriai	Ruslanas Aranauskas (LLBM) Neringa Norvaišaitė (LLBM)
Techniniai brėžiniai ir konsultacijos	Tomas Kazlauskas
Vizualizacijos	Robertas Liekis Rimgailė Matlašaitytė Mindaugas Puodžiukynas Adomas Žindulis
Nuotraukos prie projektų	Ruslanas Aranauskas Rasa Bertašiūtė
Maketas	Almantas Peldžius
Viršelis	Lada Markejevaitė (VGTU)
Redaktorė	Nijolė Taluntytė

TURINYS

TRADICINĖ
MAŽOSIOS
LIETUVOS
ARCHITEKTŪRA

05

14

ŠIUOLAIKINĖ
ARCHITEKTŪRA
TRADICINIAME
KRAŠTOVAIZDYJE

01

26

LIETUVININKO
NAMAS

02

28

SENOJI LAUKININKO
TROBA

03

30

SENOJI ŽVEJO
STUBA

04

32

MAŽA STUBA

05

34

VIENGALĖ STUBA

06

36

ŽVEJO STUBA

07

38

DVIGALĖ PELKININKŲ
STUBA

08

40

ILGOJI SUDURTINĖ
STUBA

09

42

LAUKININKO STUBA
SU ERTIKIU

10

44

MŪRINĖ LAUKININKO
STUBA

11

46

POILSIAUTOJŲ
NAMAS

12

48

DIDYSIS LAUKININKO
NAMAS

13

50

UŽEIGA

14

52

KLĖTIS

15

54

KLĖTIS

16

55

ŪKINIS PASTATAS

17

56

ŪKINIS PASTATAS
SANDĖLIS SU GARAŽU

18

58

ŪKINIS PASTATAS
KŪRYBINĖS DIRBTUVĖS

19

60

TVARTAS
SU DIRBTUVE

20

62

MŪRINIS TVARTAS
SU ERTIKIU

21

64

SANDĖLIS
SU ERTIKIU

22

66

DARŽINĖ
SU DIRBTUVE

23

68

ŪKINIS PASTATAS
SU PIRTIMI IR POILSIO PATALPA

24

70

JAUJA
PIRTIS SU STOGINE

25

72

ŪKINIS PASTATAS
PRITAIKYTAS POILSIUI

26

74

KŪRYBINĖS
DIRBTUVĖS

27

76

ŽVEJO SODYBOS
SANDĖLIUKAS

28

77

PAVĖSINĖ

29

78

ŽUVŲ RŪKYKLA

30

79

LAUKO RŪSYS

80

PROJEKTAVIMAS

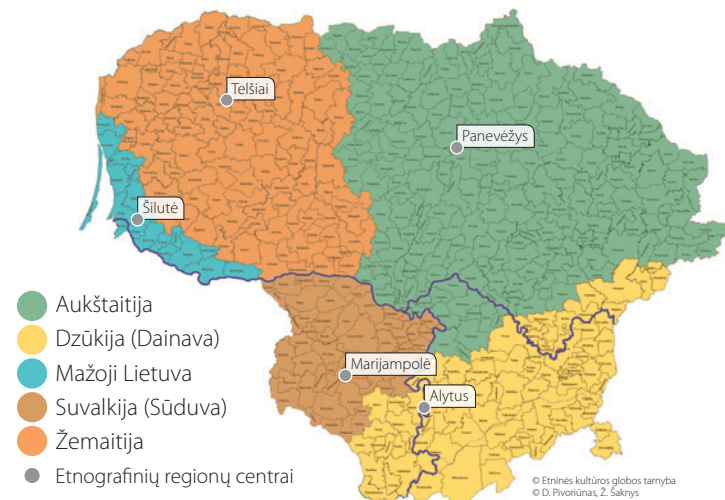
IR STATYBA –

SENŲJŲ PAVELDO VERTYBIŲ IR
NAUJŲJŲ TECHNOLOGIJŲ DERINIMAS

IVADAS

LIETUVOS ETNOGRAFINIAI REGIONAI

Kaip puoselėti ir plėtoti tradicinę architektūrą, kaip suderinti jos savitus bruožus su šiuolaikinio būsto ar gyvenamosios reikmėmis? Šis klausimas neduoda ramybės daugeliui architektų, paveldosaugininkų, jis rūpi tiems, kas supranta tradicinės kultūros vertę, kas junta ryšį su gimtąja žeme ir atsakomybę už krašto savitumo išsaugojimą. Sunaikinti trapią medinės senovės būtį lengva, o saugoti ar ją pratęsti, kūrybiškai pritaikyti – išsamių žinių, giluminės nuovokos ir ieškojimų reikalaujantis uždavinys. Kol kas nėra vienintelio atsakymo, kaip suderinti modernumą ir tradicijas. Tad šios studijos tikslas – aptarti kaimo architektūros tapatumo vertes, etninių bruožų, vizualinės raiškos atpažinimo kriterijus, apibrėžti pagrindines nuostatas, kuriomis remiantis būtų plėtojamos naujos statybos saugomose teritorijose ir išsaugomi kraštovaizdžių savitumai. Etninės architektūros išmanymu pagrįsti sprendimai gali kokybiškai pratęsti tradiciją. Siūlomi pavyzdžiai yra tarsi pradžiamokslis kaip įsiliesti į tradicijos tėkmę ir kurti šiandienai tinkamą architektūrą.

Kaimo pasaulis gyvuoja ir skleidžiasi supamas kraštovaizdžių, kurie tradicinėje kultūroje įprasmino gamtos ir žmogaus kūrybą, – dažnai labai dinamišką, tačiau be priešiško. Kraštovaizdžio kūrėjas buvo kaimo bendruomenė, todėl tradicinė architektūra tarsi neturi autorystės. Gamtinę aplinką pratęsiantys pavidalai vienijo kaimą, kraštą, regioną: savitoje terpėje formavosi gyvenviečių, pastatų, kone visų žmogaus sukurtų daiktų fizinės ir estinės kokybės. Ir šiandien svarbu, kad kaimo architektūros regimoji raiška būtų siejama su aplinka: prigimtinių kultūros vertybės visame pasaulyje vis aiškiau suvokiamos kaip atsvara globalizacijai – vietos tapatumą griauančiai jėgai. Kaimo vietovių gaivinimas vertina-

mas kaip unikalaus kultūrinio paveldo, besiskleidžiančio savituose kraštovaizdžiuose, išsaugojimo galimybė. Taip teigia ir Europos kraštovaizdžio konvencija – tarptautinis susitarimas – įpareigojantis saugoti gamtos ir kultūros paveldo sudėtinę dalį – kraštovaizdžius kaip žmonių geovės ir savasties įtvirtinimo būdą. Generalinėje ICOMOS asamblėjoje, įvykusioje 2011 m., tradicinė statyba įvardyta kaip neišsenkantis įkvėpimo šaltinis kuriant modernią, novatorišką, atitinkančią aukščiausius gyvenamosios standartus architektūrą. Tai dera su Lietuvos valstybės siekiu puoselėti tautinį savitumą, tiek dvasinės, tiek materialios kultūros pavaldus, tokius, kaip krašto vaizdas, jį formuojančios erdvės, pastatų tūriai, spalvos.

Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos rūpesčiu parengtą leidinį apie Mažosios Lietuvos kaimo statybą sudaro keturios dalys: pirmoje apžvelgiama Mažosios Lietuvos tradicinės architektūros bruožai – šaltinis, iš kurio semiamės žinių ir patirties šiandienos kūrybai; antroje dalyje apibūrinami pagrindiniai dėmenys, lemiantys regioninę vietos tapatumą ir statybos tradicijos tęstinumą. Pagal šiuos kriterijus suformuoti trečiosios dalies projekciniai pasiūlymai, o ketvirtoje dalyje pateikiamos praktinio įgyvendinimo sąlygos. Leidinyje siekiama parodyti statinių tipologinę įvairovę, savitas formų dermes, Mažajai Lietuvai istoriškai būdingus, o ir šiandienos gyvenimui tinkančius, tūrius, formas, erdvines struktūras. Regioninę savitumą raiškiai atskleidžia ir smulkieji ženklai, dekoras, todėl projektai pateikiami su būdingos puošybos pavyzdžiais, kurie nėra būtini, bet itin praturtina vaizdą bei santykio su aplinka kokybę. Pateikiami projektai vadintini ieškojimais, siūlymais ir neturėtų būti tiesmukiškai sektini modeliai. Tai tik pavyzdžiai pavidalų, kurie gali rasti siekiant tęsti tradicijas ■

TRADICINĖ
MAŽOSIOS LIETUVOS
ARCHITEKTŪRA

Mažąją Lietuvą dabar vadinamas ruožas palei Nemuno žemupį, Kuršių marias, jūrą. Plačiau šis apibūdinimas taikomas iki Antrojo pasaulinio karo Vokietijai priklaususiam kraštui, apgyvendintam lietuviškai kalbančių lietuvininkų. Nedaug belikę baltams žemių, kurias kadaise valdė plačiai pasklidusios prūsų gentys. Skausminga užkariavimų istorija naikino ir žmones, ir pastatus, ir atmintį. Tačiau atmintį dar galime puoselėti, atiduodami pagarbą didingiems prūsams, apsaugojusiems šiauriau įsikūrusius baltus nuo niokojančių kryžiaus karų. Mažoji arba Prūsų

Lietuva, apimanti daugiausia Nadruvos, Skalvos, Lamos, iš dalies ir kuršių žemes, nuo Didžiosios buvo atskirta jau XV a. ir Lietuvai nepriklausė. Kraštas buvo alinamas karų, ligų ir priespaudos, apgyvendinant kolonistus, ardytas etninis vienalytiškumas, nuo seno čia gyvenusiųjų kultūra, kol po Antrojo pasaulinio karo kone visai neliko nei senųjų vietinių gyventojų, nei iki tol atsikėlusiujų. Klaipėdos kraštas atiteko Lietuvai, nedaug kas Lenkijai, o didžioji dalis liko dabartinėje Kaliningrado srityje, kur sunkiai suvokiama masto okupacija naikino visa, kas priminė praeitį, tiek vokišką, tiek baltą.

Žvejo sodyba,
buvusi Gilijos k.
dab. Kaliningrado sr.
1906 m. nuotr.
(Praeities regionai, p. 142)

Mingės (Minijos) k. Šilutės r. (LII, neg. Nr. 5137)

Gražiai senaisiais laikais gyveno lietuvininkai (tai pabrėžė ir svetimšaliai tyrinėtojai), jų savita statyba darė poveikį ir kaimyniniams kraštams, ir pati patyrė išorės įtakų. Mažoji Lietuva palyginti anksti ėmė modernėti, tačiau gana ilgai jos statiniuose išliko ir itin archaiškų bruožų. Senosios gyvenvietės apdairiai taikėsi prie gamtos, pasižyminčios vandenų gausa: upės, marios, jūra tyvuliavo daugelio sodybų kaimynystėje ir neišvengiamai darė įtaką gyvenimui. Geriau prisitaikysieji gyveno tvarkingai ir palyginti turtingai, mat jau nuo XIX a. pradžios krašte nebebuvo baudžiavos. Lietuvininkai buvo apsišvietę, dalis jų sąmoningai puoselėjo protėvių paveldą: Mažoji Lietuva tapo daugelio visiems lietuviams reikšmingų kultūrinių įvykių lopšiu, gaivinusiu tautinę savimone.

Kadaise žmonės kūrė sodybas, statė pastatus kaip jiems patogiau. Buvo paplitusios laisvo plano gyvenvietės, kuriose daugiausiai dėmesio skirta patogiam gyvenimui ir darniam sambūviui su aplinka. Krašte griežtų

reformų nebuvo, tad kaimų sandara labiausiai priklausė nuo gamtos sąlygų. Ūkiai kūrėsi, nors netoli, bet, jei tik įmanoma, paskirai, o kur tebuvo nedaug sausos žemės ir ją reikėjo taupyti, spietėsi vienas šalia kito, kai kur padrikai, kai kur tvarkingiau išsidėstę; tai priklausė ir nuo verslo pobūdžio. Senosios žemdirbių gyvenvietės kūrėsi netoli upių, ant kalvų arba slėniuose. Laisvai išsidėsčiusios sodybos taip pat buvo savaiminio plano, apaugusios dideliais medžiais. Arčiau vandenų gyveno daugiausia žvejai, nors ir ūkininkai naudojo upes kaip prekybos kelius. Žvejų sodybos rikiavosi viena šalia kitos patogesniuose pakrantės ruožuose – tokios gyvenvietės panašios į gatvinių kaimų, tik čia vienijanti ašis yra upė, o gatvė tiesiama lygiagrečiai netoliese. Nebūdingų šiam kraštui gatvinių kaimų atsirado dėl atsikėlusios kolonistų – jų sodybos išdėstytos griežtesne tvarka. Dėl socialinių ir gamtinių sąlygų netolygumo vienoje gyvenvietėje galėjo būti skirtingo statybos laikotarpio ir nevienodos struktūros sodybų grupių – krašto gyvenviečių sudėtis kaip reta įvairi.

Mišri etninė ir socialinė sandara, skirtingos gamtos sąlygos lėmė ir sodybų įvairovę. Mažajoje Lietuvoje esama kaip reta daug sodybų tipų: laukininkų, pajūrio, pamario ir paupių žvejų, daržininkų, pievininkų, pelkininkų, kopininkų, girininkų, bitininkų, sielininkų, naujakurių. Iš pavadinimų matyti, kad skirtumai daugiausia siejami su gyvenvietės vieta, gamtos sąlygomis – tai iš tiesų buvo svarbus ūkininkavimo pobūdis, turtingą ir visuomeninę padėtį lėmęs veiksnys. Laukininkais vadinti žemdirbiai, auginę javus ir gyvulius. Jie dažnai gyveno pasiturimai, nuo seno didelėmis kelių kartų šeimomis, mat ūkio nebuvo galima skaidyti. Jų senosios sodybos būdavo laisvo planavimo, pastatai išdėstyti patogiais atstumais, pagal paskirtį grupuojami į atskirus kiemus. Aplink gerąjį kiemą stovėjo gyvenamasis būstas ir klėtis su jiems abiem būdingais prieangiais ir išraiškinga puošyba, taip pat rūšiai, arklidės, kuro saugyklos. Ūkinį kiemą sudarė tvartai, daržinės, o pirtis ir jauja statytos atokiau dėl gaisro pavojaus. Sodybos buvo didelės, nes ūkis turėjo likti nedalomas, jame gyveno kelių kartų šeimos ir galėjo būti net iki dvidešimties pastatų. Visur augo gausybė želdinių, ne tik sodai, daržai, bet ir gėlių darželiai, lapuočiai medžiai, saugoję sodybas nuo vėtrų, žaibų, teikiantys pavėsį, jaukumą, dažnai – menatys svarbius įvykius. Vaismedžiai glaudėsi šalia gyvenamojo būsto, kad saugotų nuo stiprių vakarų ir šiaurės vėjų. Gražiai išpuošti vartai, tvoros, šuliniai, aviliai, kiti mažosios architektūros statinėlai derėjo prie pusiau atvirų prieangių, ažūriškos puošybos, augmenijos mirgėjimo.

Vėliau dalis sodybų perstatytos pagal geometrinį stačiakampio planą – vakarietišką pavyzdį ir valdžios nurodymus, tačiau išlaikę funkcinių erdvių sudalinimą, želdinių

gausą. Šitokios, ypač būdingos kolonistams ir naujakuriams, vadinamo „prūsiškojo kiemo“, sodybos buvo statomos atsižvelgiant į valdžios reikalavimus tvarkingai rikiuoti pastatus atokiau vienas nuo kito dėl gaisro saugos. Tokių sodybų buvo ir visai mažų, vos iš dviejų pastatelių, ir didelių, su erdviais kiemais, mūriniais pastatais, išgrįstais kiemais. Paplitusios po visą kraštą, naujesnių laikų statybos daug kur pakeitė senųjų baltiškų kaimiečių tapybišką vaizdą.

Žvejų sodybos viena šalia kitos glaudėsi geresnėse pakrantėse arba buvo kuriamos pagal administracijos nurodymus. Pajūrio žvejų ūkiai paprastai menki, nes žvejyba jūroje neleido itin prakusti. Žvejai gyveno nedidelėse sodybose iš keleto mažų statinėlių, išrikiuotų galais palei kranto liniją, o ir jai lygiagrečią gatvelę. Sodybos ir pastatai buvo arti vandens, visai prie pat jo – ūkiniai, žvejybos įrankiams susidėti skirti pastatėliai, o gyvenamieji nameliai kiek toliau. Įspūdingai turėjo atrodyti iškabinti džiovinami žvejų tinklai, tarp kurių būdavo paliekami tarpai praeiti. Gyvenamieji ir ūkiniai trobesiai galėjo būti sustatyti greta arba linija vienas už kito, ir tik naujesniuose sklypuose ūkinis statinys stovėjo palei sodybos galinę kraštinę. Pamario ir paupių žvejai, galėję kartu su žvejyba verstis ir daržininkyste, kitais verslais, turėję geresnį susisiekimą su miestais, buvo turtingesni; jie turėjo ir daugiau, ir didesnių pastatų. Nors drėgnose vietose dažnai ir jiems teko glaustis vieniems prie kitų, panaudojant sausesnes vietas siauruose pakrantės ruožuose. Potvynių pavojus vertė kai kur įrengti apsauginius pylimus, kitais atvejais krantas buvo kaip prielauka, sudariusi atvirą ūkinio kiemo kraštinę. Sausesnėse vietose sodybos galėjo kurtis erdviau, tarp laisviau išdėstytų pastatų būta skirtų ir žemės ūkio reikmėms, mat toliau nuo vandens žvejai įsirengdavo daržus, kurie taip pat buvo svarbus uždarbio šaltinis.

Mažosios Lietuvos kraštovaizdis (LLBM, inv. Nr. 2340)

O daržininkai, gausiai auginę ir miestuose sėkmingai parduodavę daržoves, ypač gerai derančius svogūnus, prisidurdavo dar iš žvejybos. Jų sodybos buvo panašios ir į žvejų, ir į laukininkų, bet čia nebuvo didelių sandėlių pastatų, mat potvynių pavojus vertė derlių kuo greičiau parduoti. Nuo potvynių turėjo saugotis ir pievininkai, šienavę derlingas užliejamas pievas, auginę gyvulius, o sodyboms ieškoję aukštumėlių, ant kurių dažnai statydavę mūrinius pastatus, pylę apsauginius pylimėlius. Taupydami sausesnes vietas, jie pastatus glaudžiai sutelkdavo upės pusėje, apsaugai nuo ledonešio statė mūrinius tvartus, kitus stambius pastatus aukštais mūro pamatais, sodino želdinius. Atsargos buvo sukliamos į pastoges, jose potvynių metu ir gyventa. Pelkininkų, rinkusių uogas ir kasusių durpes, sklypuose mūrinių statinių nebuvo, nes jie būtų nugarmėję nuo savo svorio. Tai nedidelės stačiakampės sodybėlės, pradėtos statyti įsisavinant pelkes. Girininkų, kitų darbininkų sodybėlės, o ir pajamos buvo nedidelės, šalia gyvenamojo būsto jie įsirengdavo vieną

Sodyba Svencelės k. Klaipėdos r. (LII, neg. Nr. 10827)

Sodyba Šakių k. Tauragės r. (2011 m. V. Karvelytės-Balbirienės nuotr.)

Pamario žvejų sodyba iš Gilijos k. dab. Kaliningrado sr., eksponuota Rytprūsių tėviškės muziejuje Karaliaučiuje. XX a. pradžios nuotr. (LLBM, inv. Nr. 2383)

ar kelis ūkinius trobesius. Kopininkai, gyvenę Kuršių nerijos smėlynuose, okupantams iškirtus medžius, patyrė užpustymo grėsmę, tad jų sodybos buvo nedidelės, tarsi trumpalaikės, dažnai teturėjo po vieną pastatą, kuriame prie gyvenamojo būsto būdavo prijungtas tvartelis. Jie, kaip ir pamario žvejai, ilgainiui prakuto priimdami poilsiautojus, dėl to jų sodybos buvo dailiau tvarkomos, pastatai puošiami, keičiamas jų vidus. Poilsiautojai atvykdavo ir į kitas patrauklias Mažosios Lietuvos vietas, dėl to, o ir dėl akivaizdžios Vakarų įtakos, šio krašto architektūra daug kur įgijo puošnesnę, modernesnę išvaizdą.

Statydami statinius, senieji krašto gyventojai baltai tęsė protėvių tradicijas – jų trobesiai nedaug kuo skyrėsi ir nuo kaimynų žemaičių. Tačiau kolonistų mados, valdžios nurodymai ir besikeičiančios sąlygos turėjo poveikio, ypač statantiems naujas sodybas. Seniausiąjį sluoksnį sudarė į žemaitiškuosius, *numą* ir trobą, panašūs – lietuvininkų namas su atvira ugniavieta ir *stuba*, kitur vadinama *troba*. Stuba – tai mažiausiai dviejų narvelių gyvenamasis būstas, kurį sudarė pagrindinė kone kvadratinio plano patalpa ir prie jos prijungtas trisienis – priemenė, kitaip *butas*, *prynumis*, *nomas*. Toks trobesys su pereinama erdve labiau tiko gyventi šaltuoju metų laiku, jis ir išliko. Priemenėje, į kurią buvo durys abiejuose pastato šonuose, kadaise taip pat buvo atviras, žema sienelė apmūrytas, ugniakuras, *pelenas*, vėliau tapęs atskira patalpa, kaip ir žemaitiškas kaminas-virenė; jame buvo gaminamas valgis, į jį buvo galima įeiti. Vėliau šalia ugniakuro buvo atitveriamą virtuvė, tad priemenė mažėjo, tačiau liko kaip paskirstomoji erdvė į visas patalpas. Iš jos buvo patenkama į svarbiausiąją patalpą su krosnimi, vadinamą *stuba*, *estuba*, kurioje vyko pagrindinis šeimos gyvenimas: gaminama, valgoma, miegama, dirbama, ilsimasi. Iš pradžių erdvė buvusi vientisa, vėliau imta skaidyti į keletą patalpų. Tad tame pačiame gale dar galėjo būti įrengiama kamara, tėvų stubele. Mažų sodybų gyventojai tiek ir teturėdavo: vienagalę stubą su priemene ir pora patalpėlių, kartais iš šono dar pristatytą tvarteliu. Dvigalėse stubose iš kitos priemenės pusės buvo pristatomas trisienis – jis būdavo arba tokio paties dydžio kaip stuba, arba siauresnis. Jame būdavo įrengiamos kameros, maltuvė,

sandėlis, kitos ūkinės patalpos ar perkeliama tėvų stubele – lietuvininkai mėgo turėti daugiau patalpų. Planinė sandara su laiku kito labiau ten, kur pradėta nuolat priimti poilsiautojus – ji tiesiogiai priklausė nuo paskirties. Pavyzdžiui, žvejų stubose tinklams džiovinti ir tvarkyti paliekama plati priemenė ir aukšta pastogė, o jiems įnešti pritaikytos dvivėrės durys. Prie šių pastatų galėjo būti prijungtas tvartelis, daržinė; vienas galas ir čia neretai skiriamas vasarotojams. Nuolat nuomuoiant kambarius, jų reikėjo daugiau, tad ir stubos kito: priemenės dalis atskiriama papildomoms patalpoms, tad ji tapo siauru koridoriuku su laiptine į palėpę, kuri taip pat imta naudoti apgyvendinimui. Vienas arba abu galai buvo sudalinami į keturias patalpas, dažnai atsirasdavo dvi virtuvės, viena šeimai, kita svečiams; virtuvė susieta su visais tame gale esančiais kambariais.

Senieji gyvenamieji pastatai būdavo įspūdingos išvaizdos: aukšti pusskliautiniai su uždarais čiukurais šiaudiniai arba nendriniai stogai dengė ganėtinai stambų tūrį, kurio vieną kampą užėmė įgilinta *pašiūrė*, kitaip *prienamis* arba prieangis, su dekoratyviomis kolonėlėmis, aptverta tvorele. Tokių prienamių, kurie plane atrodė kaip pagrindinio plano stačiakampio kampinės iškarpos, galėjo būti keletas – ir tai yra savitas Mažosios Lietuvos stubų bruožas. Dažniau ši pailga puserdvė šliejasi prie šoninės sienos, bet kartais – ir prie galinės. Visą tūrį karūnuodavo virš čiukuro iškelti įmantrūs lėkiai; kraigą sutvirtinančios virš jo kyšančios kartelės, šiaudų kūleliai dar labiau praturtino pastato siluetą, kaip ir gerokai virš galinių sienų

Žvejo namo galinis fasadas Karklininkų (Karklės) k. Klaipėdos r. (*Praeities reginiai*, p. 44)

išsikišę trapeciniai skliautai, plačios pastogės. Sienojai buvo balinami, būta ir molinių stubų.

Panašios planinės sandaros, bet jau dvišlaičiais stogais, yra vėlyvesnės stubos, vienur dar didelės, plačios, kitur siauresnės, kai kur – visai nedidelės. Labiau atsivėrus skliautų plokštumoms, radosi daugiau vietos langams, apšviečiantiems palėpes, kurios vis dažniau buvo naudojamos gyventi. Tam tiko ir ertikiai (sienų pakėlimas aukščiau pirmojo aukšto perdangos), ir mezoninai, plintantys iš Vakarų kraštų. Langui įtaisyti skirta iškyša stoge būdavo

Sodyba Naujųjų Karvaičių k. Neringos sav. (Detlefzenas, 17 pav.)

Stuba ir šuliny su svirtimi Skirvytėlės k. Šilutės r. (*Praeities reginiai*, p. 38)

Žvejo namas Preiloje Neringos sav. (*Praeities reginiai*, p. 40)

Stuba Rusnėje Šilutės r. (LNM, neg. Nr. E28070)

Stuba Rasytės k. dab. Kaliningrado sr. (LII, neg. Nr. 38843)

ir lenkto skliautelio formos – tai šiam kraštui būdinga detalė. Stogai jau buvo dengiami ne tik šiaudais ir nendrėmis, bet ir čerpėmis; kai kur jie kiek suplokštėjo. Dėl kylančių medienos kainų pamažu išplito mūras ir karkasinė konstrukcija (dažnesnė kolonistų sodybose). Pamegti kryžminiai mezoninai raiškiai pakeitė tūrio vaizdą, jie dažnai buvo derinami prie plintančių uždarų prieangių – verandų, dažnai didelių, kuriose poilsiautojai galėtų leisti laiką darganos metu. Pasitaikydavo ir atvirų prieangių; mediniai prieangiai, ertikiai, skliautai neretai derinti ir prie mūro sienų.

Pastatai daug kur, o ypač poilsinėse vietovėse, yra išraiškingai dekoruojami ir apdailinami. Medinės sienos apkalamos vertikaliomis lentomis, jų siūlės dar užtaisomos profiliuotais tašeliais. Skliautų plokštumos gali būti puošiamos įvairiakrypčių lentų raštais, išdrožinėjama vertikalių lentų apačia, išsikišusių sijų, gegnių galai, kiauraraščiu profiliuojamos vėjalentės, karnizai, lėkiai. Puošnus karnizas gali juosti visą stogo paražę, sienų apkalų viršus taip pat kartais padailinamas. Skliautuose įtaisytų išdidėjusių langų angokraščiai, skirtingai nei kitur Lietuvoje, jei ir dekoruojami, tai nežymiai, tačiau pusapskritimių stoglangių stiklo plokštumėlių skaidymas kartais įgauna ir ganėtinai manieringą išraišką. Pirmojo aukšto langų apdailinamos apylangės, langinės, jos išryškinamos ir spalva, kontrastinga sienoms. Mėgstamos spalvos – raudonai ruda, sodriai mėlyna, geltona, puošybos detalėms – šviesios spalvos, o jei pastatas balinamas, atvirkščiai – tamsios. Nuo seno dekoruojamos durys, ypač būdingu dvigubų lentelių raštu, kuomet išorinis sluoksnis išdėliojamas iš įvairiakrypčių lentelių. Dailios ir įsprūdinės durys, net su įstiklinimais, jos dažnesnės uždaruose prieangiuose, derinamos prie įmantraus pusiau įstiklinto tūrio. Puošiamas ir prieangio skliautelis: vėjalentės, karnizai, lėkiai, išraižoma jo plokštumėlė, atvirų prieangių dar puošiami stulpeliai ir viršutinės lentos. Atskiro dėmesio verti jau ne kartą paminėti stogo lėkiai, kadangi čia jie yra sudėtingesni nei kituose kraštuose. Būtent Mažojoje Lietuvoje aptinkami ne tik kryžminiai dvigubi arba vertikalūs viengubi lėkiai, bet ir jų derinys, reto išraiškingumo kiauraraščiu vainikuojantis pastatą. Dažnas yra žirgelių, tarsi nešančių į dangų kylantį mitinį augalą, motyvas, bet pasitaiko ir paukščių, žuvų, į krikštus panašių formų, netgi su įtasytomis vėjarodėmis. Tokie lėkiai gali būti kabinami ir ant mūrinių pastatų kraigo, kaip ir medinės išspaustinės vėjalentės, nors mūro elementų dekoras paprastai kitoks. Mūro sienas išraiškingai rustų juostomis puošia angokraščiai, karnizai, kertės, įvairiakrypčių ar įvairiaspalvių plytų raštais pajvairinamos skliautų plokštumos, formuojamos nišos. Kai kur plytų mūras derinamas su akmenų, pasitaiko ir fachverko konstrukcija, tačiau pastaroji itin reta ir labiau būdinga kolonistų ar miestiečių pastatams.

Klėtis – ne ką mažiau puošnus Mažosios Lietuvos sodybų pastatas, nors vargingesnių žvejų, ūkininkų sodybose jos būta ne visuomet. Turtingesnieji klėtyje laikė svarbiausią turtą: grūdus, maisto atsargas, drabužius, vertingus daiktus, čia miegodavo šeimininkų duktė – tai buvo antras pagal svarbą sodybos trobesys, nors ir ne itin didelis. Seniausiais laikais, kai sodyboje gyvendavo platesnė giminė, kiekviena šeima priklausanti sutuoktinių pora turėdavo savo klėtį, kurioje vasarą miegodavo. Ir vėliau dažnai įrengdavo net po keletą miegoti skirtų patalpų, atitinkamai vadinamų karšinių, svečių, bernų, mergų kamaramis. Mažojoje Lietuvoje palitusios vientiso tūrio su durimis ir prieklėčiu iš galo klėtys, bet būdavo ir šoninių, su keliomis durimis. Pusskliautinius čiukurinius stogus kai kur pakeitė dvišlaičiai, tačiau pirmieji suteikia pastateliui itin skulptūrišką išvaizdą. Ją papildė prieklėčio puserdvė, išraiškinga puošyba: dailiai išdrožtos kolonėlės, jų atramos, tvorelės, durys, dekoruota užlaidos kraštą juosianti lenta ar skliauto vertikalių lentų apačios raštas. Skliautų plokštumos išdėliotos įvairiakrypčių lentelių grupėmis, kraigą puošia lėkiai, kurie čia dažniau dvigubi kryžmiški. Galinių klėčių stogas pusskliautinis tik iš priekio, nugarniame fasade šlaitas nuleistas iki paražės. Pastato planas stačiakampis, padalintas į keletą patalpų: pagrindinę su aruodais, prieš kurią įrengta pereinamoji, skirta miegoti, erdvė, šone gali būti dar viena ar kelios patalpėlės su durimis iš lauko. Grūdai buvo laikomi ir aukštoje pastogėje; laiptai ar kopėčios į ją vedė iš pagrindinės patalpos. Tai kone visuomet medinis pastatas, jo grindys iškeltos, kad vėjai prapūstų laikomus grūdus, durys žemos, langai, jei

Klėtis Bajorų k. (Boetticher, 10 pav.)

ir yra, mažučiai. Naujakurių sodybose statyti didesni bet mažiau išraiškingi pastatai, skirti laikyti atsargas.

Kiti ūkiniai trobesiai, priklausomai nuo paskirties, būdavo įvairaus dydžio, keturšlaičiais čiukuriniaus, kartais puskliaučiais, vėliau ir dvišlaičiais stogais, paprastai pailgi, su durimis ar vartais iš šono. Tvartų (*staldų*), jei ūkis stiprus, galėjo būti keletas; jie didžiuliais ilgais tūriais formavo ūkinio kiemo erdvę. Tvartas buvo suskirstomas į patalpas skirtingiems gyvuliams, per vidurį galėjo būti pusiau atvira pastogė šiaudams, žvejai dar įsirengdavo kamara

Lankupių k. klėtis, perkelta į eksponuojamą lietuvininko sodybą Olštyneko muziejuje Lenkijoje (2003 m. D. ir V. Vaitkevičių nuotr.)

Tvartas Dronšilių k. Šilutės r. (LNM, neg. Nr. 12249)

Tvartas Nidoje Neringos sav. (LNM, neg. Nr. 10232)

tinklams. Pasitaiko tvartų su užlaidomis, tai yra, kai priekinė siena įtraukiama į pastato tūrį – taip apsaugomos durys nuo lietaus. Senieji tvartai suręsti iš sienojų, jų kraigai būdavo puošiami lėkais, galėjo būti apdailinamos kai kurios konstrukcinės detalės, kaip kad sijų ar gegnių galai, skliauto lentų apačia, vėjalentės. Stambėjant ūkiams, statyti vis didesni pastatai, mažuosius tvarkingai surikiuojant ir apjungiant, plito plūkto molio ar mūro sienomis pastatai; gana anksti pradėtas mūryti aukštesnis tvartų pamatas. Stogų šlaitus kartais pagyvindavo pusapskritis *liukas* – anga, per kurią į pastogę sukemšamas šienas ar šiaudai. Pritaikius ertikius, jų šoninio fasado juostoje įtaisytos angos; jos būdavo ir galiniuose skliautuose. Ertikis ir ant mūrinio pastato galėjo būti ne tik medinis, bet ir mūrinis. Tvartams galėjo būti taikoma labai išraiškinga mūro puošyba: išryškinami angokraščiai, karnizų juostos, skliautų elementai – tai priklausė nuo šeimininko išgalių.

Daržinės, (*skūnios*) ir *jaujos*, tai yra klojimai su kūrenama patalpa, buvo didelio pailgo tūrio, paprastai kiaurai pervaziuojamos, šoniniame fasade su vieneriais ar keletu vartų, virš kurių vientisą stogo paražės liniją pajvairindavo stogo iškarpa ar pakeltas stogelis. Senujų daržinių stogai, kaip įprasta, keturšlaičiai čiukuriniai, netgi su lėkais – tai ir visa puošyba. Kadaiše rėstos iš sienojų, vėliau, taupant miško medžiagą, pradėta statyti karkasines lentų sienomis – šių ir stogai jau dvišlaičiai; mažų daržinių sienos galėjo būti ir pintinės. Patalpą su krosnimi jau senokai statė mūrinę, akmenų ar plūkto molio. Šį pastatą, kaip ir pirtis, kitus ūkinius trobesius, kuriuose kūrenta ugnis, reikalauta statyti atokiau, arčiau vandens, atsižvelgiant į

Sodyba Baitų (Baičių) k. Klaipėdos r. (*Paeities reginiai*, p. 80)

vyraujančius vakarų vėjus, tai yra į rytus nuo kitų trobesių. Dėl gaisro pavojaus valdžia buvo netgi uždraudusi namuose kepti duoną, tad buvo paplitusios atskiros kepyklos, stovinčios toliau nuo kitų pastatų – nedideli mūriniai kvadratinės formos į viršų siaurėjantys pastatėliai su žemu krosnies priestatėliu. Taip pat statyti mūriniai rūšiai, medinės malkinės ir sandėliai, durpinės, maltuvės, lininės, skalbyklos, ledainės, rūkyklos – lietuvininkai buvo pamėgę kiekvienam darbui turėti atskirą pastatą. Drėgnose vietose buvo naudojami savotiški *keturkarčiai žagai* arba *bragai* – panašios į bokštelį medinės daržinės, kuriose, gulsčias dalis įtaisius ant aukštų vertikalių stulpų, galima saugomas atsargas ir jas dengiantį stogelį pakelti aukščiau. Žvejų sodyboms buvo būdingas, bet jau išnykęs, atskiras pastatėlis žvejybos įrankiams susidėti, žuvims rūkyti, lydyti jų taukus, jis buvo vadinamas *bukine* arba *pūkine*. Tai vienos ar poros patalpų įrankinė, būdavusi arčiau vandens, šalia prieplaukos.

Kai parplaukdavo buriniai žvejų laivai, išpuošti vėtrungėmis, visa pakrantė atgydavo – tokį vaizdą galima pamatyti senose nuotraukose, stebinančiose žmonių mokėjimu prisitaikyti prie vandenų, kopų, sudėtingų gamtos sąlygų, išsaugoti savitumą per ilgus gyvenimo svetimųjų valdžioje šimtmečius. Ir vis tik paskutinės okupacijos kirtis vietiniams gyventojams buvo ypač žiaurus, todėl tai, kas liko jiems pasitraukus, nusipelno ypatingos pagarbos, kviečia puoselėti kiekvieno žemės lopinėlio išskirtinumą ir iš gilios praeities sklindančią savitą grožio pajautą ■

Dr. Aistė Andriušytė

Tvartas Grabių k. Klaipėdos r. (2013 m. R. Puidoko nuotr.)

Daržinė Ropkojų k. Pagėgių sav. (LII, neg. Nr. 12521)

Varteliai į sodybą Šyškrantės k. Šilutės r. (LII, neg. Nr. 5169)

ŠIUOLAIKINĖ ARCHITEKTŪRA TRADICINIAME KRAŠTOVAIZDYJE

Vis daugiau kalbama apie darnią architektūrą, kuriai būdingas aplinkos tausojimas, pagarba kultūriniam kontekstui, estetiškumo ir psichologinio priimtumo kriterijai. Darnios architektūros plėtojimas didina kraštovaizdžio vertę, išsaugo vietos dvasią, suvienija gyvensenos kaitą, modernumą ir aplinkos pastovumą bei tradicijų puoselėjimą.

Architektūra – tai formų kalba, o tradicinė architektūra – tarsi vietos kalbos tarmė. Siekiant išsaugoti vietos savitumą, architektūros pavidalai turi būti išreiškiami tos vietos žmonėms suprantama kalba – jiems įprastomis formomis, medžiagomis, spalvomis. Šiandien yra žymiai platesnis priemonių pasirinkimas, todėl atsiranda pagunda į įprastą pavidalų žodyną įterpti naujadarus, kurie kartais padaro architektūrinę kalbą nesuprantamą ir svetimą aplinkai. Siekiant darnaus formų sambūvio, ir tai ypač svarbu saugomose teritorijose, nauji statiniai neturėtų

išsiskirti iš kultūrinės aplinkos, – jie galėtų būti beveik nepastebimi arba aplinką vizualiai papildyti. Kontrasto principu įterpiama novatoriška miesto architektūra visai netinka kultūriniais istoriniais kaimo kraštovaizdžiams, kuriuose svarbu išsaugoti tradicinio užstatymo ypatumus: nuo seno susiformavusias urbanistines struktūras, erdvių ir formų pobūdį. Naujovės, atsirandančios paveldo kontekste, neturi jo užgožti ar paneigti, o tik praturtinti naujomis vertėmis, todėl šiuolaikiniai pavidalai derintini prie senų. Statant naujus ar rekonstruojant jau esamus statinius, svarbu išsaugoti ir organiškai plėtoti istoriškai nusistovėjusius esminius sprendinius, o naudotojo poreikiai ir technologinės struktūrinės naujovės į vidinę pastato sandarą ir per šimtmečius susiklosčiusią apsuptį gali būti subtiliai įterpiami darant kompromisinius sprendimus. Teisingi ir sėkmingi sprendimai glūdi istorinėse gelmėse, vietos tradicijose ir gamtiniuose ištekliuose.

Mažosios Lietuvos kraštovaizdis, Rupkalvių k. Šilutės r. (2010 m. A. Baltėno nuotr.)

Kaimo architektūros formavimo metmenys

Architektūra nuolat kinta, įkūnydama senų ir naujų formų derinius. Kraštovaizdžiai ir užstatyta aplinka suvokiama kaip inertiška sistema ar nuolat besivystantis organizmas, kuriame turi derėti paveldimos savybės, paveiktos aplinkos sąlygų, ir plėtra, tenkinanti dabartinės kartos poreikius. Projektuojant naujus pastatus arba jų kompleksus kaimo aplinkoje, tenka spręsti inovacijų taikymo ir tradicijų tęstinumo klausimus. Svarbu suvokti esminius senojo lietuviško kaimo gyvenamąją aplinką formuojančius bei jo dvasią išreiškiančius tradicinės architektūros kompozicinius principus ir jų laikytis. Tuomet senų statybos būdų taikymas nebus vien mėgdžiojimas, o kūrybinis veiksmas, įgalinantis ir įkvepiantis kurti ateities paveldą. Tradicinės ir darnios architektūros, kaip draugiškos ir tausojančios aplinką, bruožai sutampa neatsitiktinai. Pasikartojantys dėsningumai apibrėžiami vertybines nuostatas bei struktūrinius požymius nusakančiomis sąvokomis ir pateikiami glaustai paaiškinant jų reikšmes.

• **Patogumas, praktiškumas, funkcionalumas.** Visais laikais funkcija diktavo plano sprendinius ir architektūros formas. Tokia architektūra turi būti ir šiandien: pagrįsta poreikiais, pritaikyta šiuolaikiškam gyvenimui. Tradicinėje kaimo aplinkoje nesiekama įmantrumo, betikslų formų ir madingų naujovių. Planai, dydžiai ir formos visiškai atitinka pastatų paskirtį.

• **Tvirtumas, patvarumas.** Šias savybes lemia vietinių medžiagų savybių išmanymas, būdingų konstrukcijų ir racionalių technologijų taikymas. Atsižvelgiant į vietos medžiagas, parenkamos konstrukcijos, laiko patikrintos statybos technologijos ir pagal paskirtį tinkamiausios statinių formos.

• **Paprastumas, lakoniškumas, santūrumas.** Architektūra, kaip aplinkos formavimo būdas, yra paprasta, aiški ir logiška, nesiekianti įmantrumo, noriai paklūstanti įprastai vietos sampratai ir tvarkai.

• **Ekonomiškumas, pigumas.** Siekiama minimaliomis, pigiausiomis priemonėmis, mažiausiomis energijos ir medžiagų sąnaudomis sukurti patogų būstą ir gyvenamąją aplinką.

• **Ekologiškumas.** Aplinkos formavimas paremtas darnios raidos principais: architektūra tausoja gamtos išteklius, nei vizualiai, nei fiziškai neteršia aplinkos.

• **Kontekstualumas.** Tai – kiekybinis pastato dermės su aplinka matas. Kai pastatų išdėstymas, dydžiai, aukščiai, proporcijos, atstumai, orientacija neužgožia kaimyninių verčių, tausoja aplinką, sudaro su ja organišką sąsają ir dermę. Kontekstualumas ypatingai svarbus Valstybės saugomose teritorijose.

Vienas pastatas nekuria aplinkos, bet lengvai gali ją suardyti, sugriauti. Tas pats pasakytina ir apie pastato elementus. Visiškai netinkamos architektūros namas tradicinio kaimo aplinkoje arba netinkami nauji langai sename name sudaro objektą: pastatą ir kaimą.

Vėžininkų k. Pagėgių sav.
(2011 m.
R. Bertašiūtės nuotr.)

Tvertas Alkos k. Šilutės r. (2006 m. R. Bertašiūtės nuotr.)

- **Tektoniškumas.** Meninių priemonių ir konstrukcinės sandaros darna. Kai iš architektūros galima suvokti pastato vidinę struktūrą ir konstrukcinę sandarą, atitinkančią jo medžiaginį pavidalą ir estetinę raišką.

Tradicinių trobesių fasadai tektoniški, lengvai suvokiami, atpažįstami, atspindi planinę struktūrą ir pastato bei patalpų paskirtį. Pagrindinį jėgimą paprastai žymi prieangis, trobesių ir patalpų reikšmingumą rodo langų dydis ir puošyba.

Restauruota stuba Minijos k. Šilutės r. (2011 m. R. Bertašiūtės nuotr.)

- **Mastelis, proporcijos.** Žmogaus mastelis yra pagrindinis veiksnys, lemiantis pastato elementų dydžius, erdves ir struktūras. Artimas masteliui matmuo – proporcija – apibūdina objekto ar struktūros dalių sąsajas ir santykį su visuma. Svarbu numatyti tinkamus atstumus tarp pastatų, sukurti jaukias, patogias erdves (kiemus) ir gražius, proporcingus fasadus, pasirenkant dydžius, atitinkančius fizinius ir psichinius žmogaus poreikius.

Žvilgsnis fiksuoja darnias proporcijas, iš kurių atpažįstame įprastą, savą, tradicinę aplinką (ir priešingai – neįprastos proporcijos erzina). Puošyba ir apdaila taikoma pagal regos ypatumus. Iš arti pastebimos detalės (langų, durų puošyba) daromos smulkesnės, iš toli (skliautų, stogo puošyba) – stambesnės, kad, stebint iš įvairių atstumų, jos atrodytų vienodo dydžio.

- **Vientisumas, kompleksiskumas.** Tradicinei architektūrai būdinga tūrių, formų, erdvių, spalvų dermė. Visi kraštovaizdžio dariniai, sodybų ir pastatų elementai darniai jungiami į visumą. Tai – paprasti stačiakampiai pastatų tūriai, vienodo nuolydžio ir formos stogai, natūralios gamtinės medžiagos, spalvos ir kiti architektūrinės kalbos ženklai (angų išdėstymas, aptvėrimai, kelių dangos, želdiniai, derinimas prie reljefo).

Kaime ar gamtoje architektūra neturi „išlįsti“ iš kraštovaizdžio, o jautriai ir harmoningai įsiterpti, derintis prie kaimyninio užstatymo. Svarbu, kad visų sodyboje vizualiai susijusių pastatų stogų nuolydžio kampas būtų vienodas (Mažajai Lietuvai būdinga 42° - 48°). Tradicinei sodybai, o kartu ir visam kaimui būdinga statinių ir želdinių dermė, kai atskiri pastatai arba jų kompleksai sudaro neatskiriamą gamtinės aplinkos dalį.

Sodyba Skirvytėlės k. Šilutės r. (2006 m. R. Bertašiūtės nuotr.)

- **Aiškumas, suvokiamumas, hierarchiškumas.** Architektūroje svarbi ženklų (masių, erdvių, formų, elementų) hierarchija. Jie turi būti žinomi, tinkamai taikomi ir nepainiojami. Tuomet architektūra tampa lengvai suvokiama, atpažįstama ir priimtina. Kaip ir kalbos tarmė, ji yra sava ir savita.

Sodybos ar pastato elementai jungiami į darnią kompoziciją, išlaikant vizualinę hierarchiją. Pagrindiniai pastatai užima svarbiausias pozicijas, nenustelbdami pagalbinės paskirties pastatų. Svarbesni pastatai ar jų elementai (gerųjų patalpų langai, pagrindinės durys, svarbesnis fasadas) gražiau apdailinami ir labiau puošiami.

- **Ritmiškumas, modulių pasikartojimas.** Urbanistinėje struktūroje ritmas išreiškia masių ir erdvių santykį, architektūroje – pasikartojančių elementų ar detalių išdėstymą. Modulio pasikartojimas lemia struktūrų panašumą, vientisumą ir organiškumą. Ritmiškai pasikartojantys elementai kuria ir antrinį – foninį – ritmą, kuris padeda sujungti elementus į tvarkingą darnią visumą.

Gatvinių kaimų architektūrinį ritmiškumą sukuria aiški griežta namų modulių tūrų kartotė, fasaduose – tolygus langų išdėstymas, konstrukcijoje – gegnių eilės, prieklėčių kolonėlės, kiemo – tvoros, medžių eilės.

- **Estetiškumas, grožis.** Išugdytas formų dermės suvokimas. Puošybą (apdailą) reikia suvokti ne kaip ornamentiką, o kaip pastato estetiką – detalių surinkimo į visumą būdą, apdailinimą, apipavidalinimą. Nuosaikumas ir medžiagų ribojimas padeda apdailą ir puošybą pajungti visumos idėjai. Visumos grožis kyla iš darnios elementų jungties, o ne iš atskiro elemento grožio.

- **Tapatumas, savitumas, tęstinumas.** Architektūra, kaip ir kalba, kilusi iš vietos, iš žmogaus ir gamtos sąveikos, atitinkanti vietos dvasią, inertiška ir tradiciška. Pastato struktūra yra istoriškai nulemta vietinių medžiagų savybių ir meistrystės taisyklių, įsprausta į funkcinių poreikių ir techninių galimybių apribojimus. Dabartinė technika įgalina laisviau interpretuoti medžiagas, konstrukcinius sprendimus, tačiau, siekiant statybos tęstinumo, reikia labai atsargiai rinktis architektūros priemones ir nesiiekti gundomiems mados.

Lietuvinkų stuba Olštyneko muziejuje (2003 m. D. ir V. Vaitkevičių nuotr.)

Skirvytėlės k. Šilutės r. (2012 m. N. Norvaišaitės nuotr.)

- **Psichologinis priimtinumas.** Architektūra – tai formų kalba, susijusi ne tik su vieta, bet ir su toje vietoje gyvenančiais žmonėmis. Architektūra integruoja ne tik ekonominius, ekologinius, ergonominius, bet ir sociokultūrinius, estetinius, psichologinius kriterijus, sava ji tampa tik vizualiai atpažįstama ir semantiškai įprasminta.

Nederėtų naujų konstrukcinių sprendimų maskuoti senomis formomis (taikyti konstrukcinių sprendimų imitacijų). Lygiai taip pat reikėtų vengti formos imitacijų: keičiant pastato paskirtį, palikti jo formą (įrengti gyvenamąsias patalpas kluono ar tvarto pavidalo statinyje), naudoti pagal paskirtį netinkamas ar nederančias formas (pristatyti dailius prieangius prie ūkinių trobesių, puošti ūkinių trobesių langus, duris), nes tokiu atveju pastatas tampa neaiškus, nesuprantamas, neatpažįstamas.

Sodybų planavimas

Pagal gyvenviečių struktūras ir užstatymo ypatumus Mažojoje Lietuvoje galima skirti savaimingai susiklosčiusius kaimus (padrikus kupetinius) ir reglamentuoto užstatymo, buvusius rėžinius (gatvinius arba upinius) kaimus ir vienkiemius. Natūraliai susidarę kaimai turi ypač glaudų ir savitą ryšį su kraštovaizdžiu. Įstatymais reglamentuotos sodybos, statytos pagal administracinius reikalavimus, išryškina istorinio laikotarpio bruožus. Sklypo pastatų išdėstymas, jų dydžiai, formos, medžiagiškumas, konstrukciniai ypatumai, apdaila ir puošyba kinta priklausomai nuo galiojančių įstatymų, madų, ūkio ir buities poreikių bei techninių galimybių. Visi šie skirtumai ypač ryškūs Mažosios Lietuvos kaimo architektūroje: galima aptikti ir senųjų tradicinių pavidalų trobesių, ir naujų, atitinkančių progresyvių prieškarinio ūkio pokyčius, modernių pastatų. Mažojoje Lietuvoje ryškiausia sodybų diferenciacija ir pagal ūkinės veiklos pobūdį: laukininkai, žvejai, pievininkai, pelkininkai ir kt.

Pastatų pavidalai, kartu su istoriniu–kultūriniu kontekstu ir gamtine aplinka, formuoja gyvenviečių savitumą, sukuria tarsi savitą genetinį kodą, kurį apibūdina: **susiklosčiusi aplinkos struktūra, tradiciniai pastatų pavidalai (tūriai, formos, proporcijos), medžiagiškumas, spalvos ir puošyba (estetinė raiška)**. Visi šie dėmenys ir jų deriniai suponuoja tapačias paveldimas struktūras, genotipo pavidalus, lemiančius kraštovaizdžių ir vietos architektūros savitumą.

Restauruotas pastatas Pakalnės k. Šilutės r. (2012 m. N. Norvaišaitės nuotr.)

Sodybą sudaro kiemai, pastatai, keliai bei takai, aptvėrimai, mažoji architektūra ir želdiniai. Sodybos pagrindą sudaro kiemo erdvė, kurioje vyksta ūkinė ar kita veikla. Mažojoje Lietuvoje pastatai išdėstyti taisyklingai arba laisvai aplink vieną keturkampį, kartais trapecijos ar daugiakampio formos, kiemą. Valtiečio sodybą formavo gerasis ir ūkinis kiemas (atskiriami dažnai tik tvoromis). Dabar kiemų skaičius ir dydis tiesiogiai priklauso nuo paskirties ar veiklos, skirtingų erdvių poreikio. Statant sodybą, svarbu gerai apgalvoti pastatų ir patalpų paskirtis, numatyti patogius funkcinius ryšius bei tinkamus atstumus tarp jų. Kiemo jaukumą lemia pastatų santykis, mažoji architektūra ir želdiniai. Jaukios kiemų erdvės sukuriamos tuomet, kai atstumai tarp pastatų atitinka 1–3 pastatų aukščius.

Darnumo principais remiama ne tik pastato ar sodybos, bet ir kaimo, kraštovaizdžio architektūra. Kaimo struktūra bendruomeniška, sudaryta iš atskirų ląstelių – sodybų, kurių architektūros pobūdį lemia bendras vietos genotipas, kitaip tariant – tradicija. Priešingai nei įprasta šiuolaikiniais architektams – pradėti projektuoti nuo idėjos ir naujų formų ieškojimo, saugomų kraštovaizdžių vietovėse pirmiausia reikia įsigilinti į sodybos užsakovo poreikius ir priderinti juos prie gamtinės kultūrinės aplinkos. **Naują sodybą reikia derinti prie kraštovaizdžio, kaimavietės tipo, sodybų užstatymo tankio ir mastelio.** Labai svarbu įvertinti sklypo apsuptį ir sodybos planą derinti prie istoriškai susiklosčiusio užstatymo. Būtina išlaikyti dermę su aplinka (kaimyninėmis sodybomis), jos neužgožti, nedominuoti, nesudaryti kontrasto.

Jei sodyboje atsiranda netradicinių tūrių šiuolaikinių ūkinei veiklai būtinų pastatų, vizualiai ardančių kraštovaizdį, juos galima maskuoti: statyti žemės nėje vietoje, apželdinti, kad kalvos ir medžiai juos pridengtų, vizualiai sumažintų.

ORIENTACIJA, APŠVIETIMAS

Pastatai paprastai statomi aplink vieną ar kelis kiemus, atsižvelgiant į atstumus tarp jų, orientaciją pasaulio šalių atžvilgiu ir apšvietimą, kad juose būtų pakankamai šviesu ir jauku. Jeigu pastatai statomi gretimose kaimynystėje, miestelyje arba kaime, langus ir duris reikia suplanuoti taip, kad netrikdytų kaimynų. Dažniausiai pagrindinis namo fasadas su įėjimu atsuktas į pietus, kad visą dieną kiemas būtų apšviestas saulės. Šalia namo ar priešais statoma klėtis, šalia jų – gėlių darželiai, už namo ar klėties įkuriamas sodas. Ūkiniai pastatai paprastai statomi šiaurinėje arba vakarinėje sodybos pusėje (atsižvelgiant į vyraujančius vakarų vėjus).

APTVĖRIMAI, SMULKIOJI ARCHITEKTŪRA, TAKAI

Smulkieji sodybos elementai sujungia pastatus į vientisą struktūrą. Tvoros, vartai, varteliai apjuosia sodybos teritoriją ir atskiria skirtingos veiklos zonas: kiemus, kelius ar privažiavimus, sodą, daržus. Medinės tvoros geriausiai dera prie gamtinės aplinkos, prie medžio architektūros, suteikia sodybai jaukumo, aiškumo ir tvarkingumo įspūdį.

Takai, keliai ženklina judėjimo kryptis, ryšius tarp pastatų. Geriausia, kai kiemas ir takai dengiami natūraliomis dangomis, taip nesudaroma kontrasto su natūraliu aplinkos grožiu. Šuliniai, vartai ir kiti smulkiosios architektūros elementai yra tarsi akcentai, žymintys ypatingos reikšmės vietas.

ŽELDINIAI

Lietuvinkai, norėdami sodybas apsaugoti nuo marių ar jūros pučiamų stiprių vėjų, sodybų ribas apsodina baltaisiais gluosniais (*Salix alba* L.), mažalapėmis liepomis (*Tilia cordata* Mill.), paprastaisiais uosiais (*Fraxinus excelsior* L.), karpotaisiais beržais (*Betula pendula* Roth), paprastaisiais klevais (*Acer platanoides* L.), juodalksniais (*Alnus glutinosa* L.) Gaerth.). Sodybose sodina ir paprastuosius ąžuolus (*Quercus robur* L.), paprastuosius kaštonus (*Aesculus hippocastanum* L.), paprastuosius lazdynus (*Corylus avellana* L.), vieną kitą spygliuotą medį: paprastąją eglę (*Picea abies* L.) H. Karst.), paprastąją pušį (*Pinus sylvestris* L.) ar vakarinę tują (*Thuja occidentalis* L.). Prie įvažiavimo į sodybą sodina stambesnius medžius, ypač baltuosius gluosnius ir paprastuosius uosius. Juos sodina ir už ūkinių pastatų, klėties, ties sodybos riba. Pavienius paprastuosius ąžuolus sodina prie gyvenamojo namo galo ar kiemo pusėje. Drėgnų ir durpingų vietų sodybose daugiau sodinama karpuotųjų beržų ir juodalksnių. Regioninį savitumą pabrėžia paprastieji uosiai. Sodybų želdinimo intensyvumas – 30–60 proc.

Iš dekoratyviųjų krūmų paplitusios paprastosios alyvos (*Syringa vulgaris* L.), darželiniai jazminai (*Philadelphus coronarius* L.), paprastieji putiniai (*Viburnum opulus* L.), paprastieji kadagai (*Juniperus communis* L.), raukšlėtieji erškėčiai (*Rosa rugosa* L.). Juos sodina gėlių darželiuose, šalia gyvenamojo namo, sode. Juoduosius ir raudonuosius šeimamedžius (*Sambucus nigra*, *S. racemosa*), kurių kvapas atbaido muses, sodina prie malkinių, rūsių, daržinių, tvartų kampų, patvoriuose.

Kad apsaugotų darželio gėles nuo marių pučiamų vėjų, darželius nuo seno rengia pietinėje ir rytinėje namo pusėje, dažniausiai abipus prieangio. Gėlių darželiai nedide-li, užima vieną ar du plotelius. Lysvėlių kraštus sutvirtina velėna, žemomis gėlėmis, apdeda baltintais akmenėliais

arba apipina vytelėmis. Kraštus kartais apdeda ir raudonomis degtomis ar baltomis plytomis ir pusplytėmis, pastatytomis kampu. Augina daugiametes, dvimetes svingūnines ir gumbasvogūnines gėles, kurių kasmet nereikia iškasti. Spalviniams akcentams sudaryti sodina ir vienmečių gėlių, o gėlių darželių kampuose ar prie tvoros – žydinčius ir kvėpiančius dekoratyviuosius krūmus: darželinčius jazminus, paprastąsias alyvas, diemedžius (*Artemisia abrotanum* L.), paprastuosius putinus, įvairias erškėtrožes.

Atsižvelgdami į gėlių aukštį, jas sodina namo link žemėjančia tvarka. Prie pamato sodina žemas gėles arba, saugodami sienojus nuo puvinio, visai nesodina. Darželio viduryje dažniausiai auga baltažiedžiai bijūnai (*Paeonia lactiflora* hort) ar dailieji auskarėliai (*Dicentra spectabilis* L.) Lem.). Tyrimais nustatyta, kad XX a. pradžioje lietuvininkės žaliųjų rūtų (*Ruta graveolens* L.) neaugino. Jeigu kuri ir augino, naudojo tik vaistams. Įvairioms šventėms ir apeigoms auginosi kambarinį visžalį augalą – paprastąją mirtą (*Myrtus communis*).

Senuose soduose vaismedžiai, kaulavaisiai ir vaiskrūmiai buvo sodinami padrikai, o įveistuose vėliau – eilėmis. Kartais sodą įveisia ir ūkiniame kieme. Daržui parenka saulėtą, nuo vėjų apsaugotą, vidutinio drėgnumo derlingą žemės plotą, kuriame augina daržoves ir prieskoninius augalus.

Mažosios Lietuvos sodybose ryškiausiai išsiskiria didžiųjų medžių grupės ir apsauginės jų eilės. Didesnių sodybų siluetą papildo ir pajvairina sodo augalai: kriaušių kūginės ir obelių rutulinės formos lajos, kaulavaisių ištisinės juostos ir vaiskrūmių kupstelių eilės. Prie kraštovaizdžio geriausiai dera sodybos, prisišliejusios prie savaimingų kraštovaizdžio želdinių arba esančios jų fone.

Sodybos želdiniai Skirvytėlės k. Šilutės r. (2006 m. R. Bertašiūtės nuotr.)

SODYBŲ TIPAI

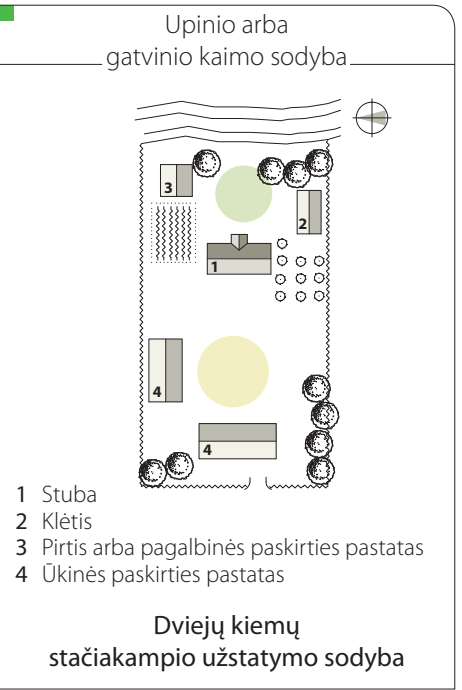
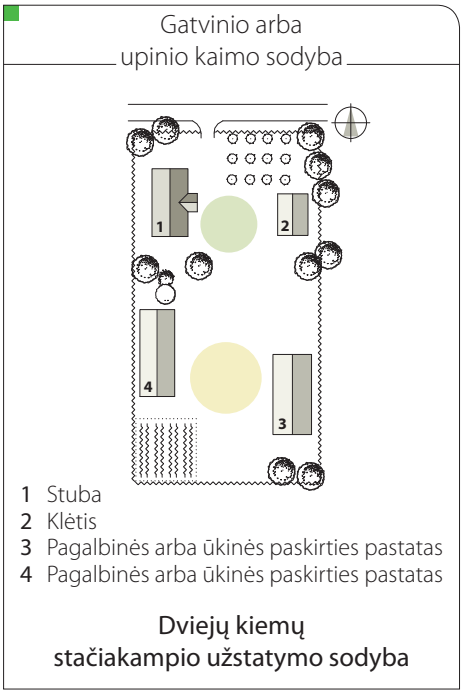
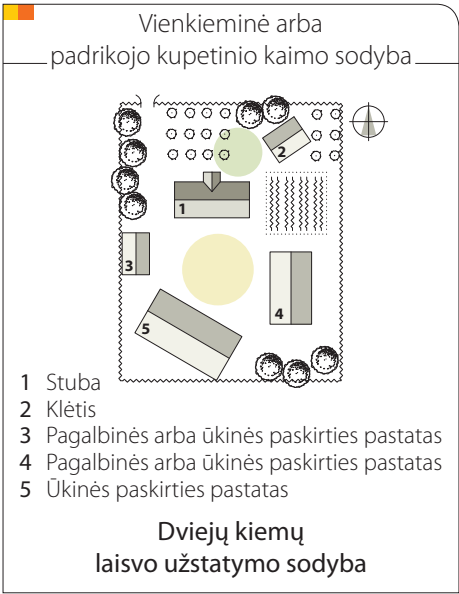
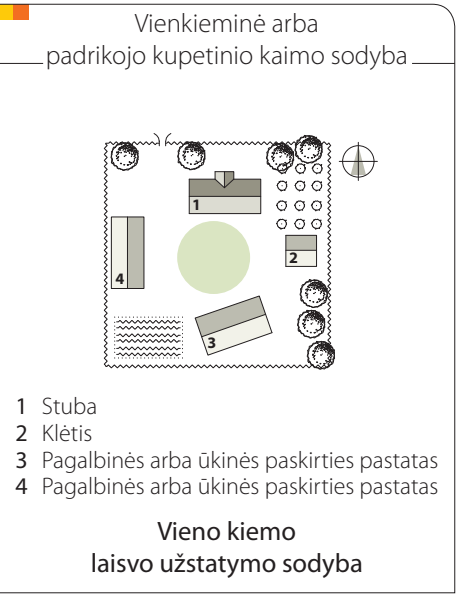
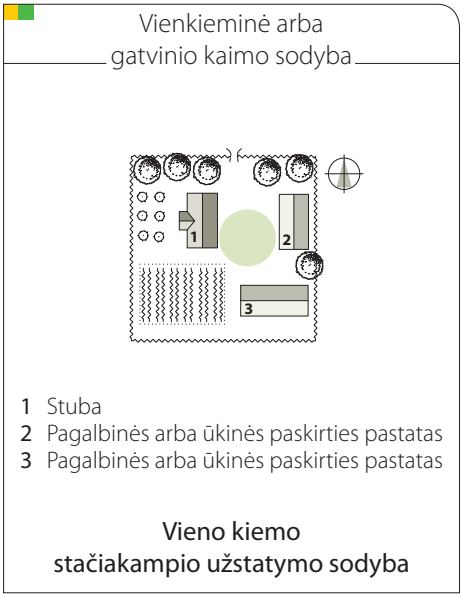
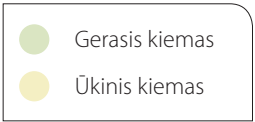
Sodybos architektūra (sklypo dydis, pastatų skaičius, jų tipai, išdėstymas) priklauso nuo gyventojų užimtumo, ūkio poreikių ir vietos ar aplinkos konteksto.

Sodybos pagal gyventojų užimtumą:

- neužsiimančio ūkine veikla (rekreacinės paskirties arba miestiečio),
- mišrios veiklos,
- (specializuotos) ūkinės veiklos.

Sodybos planiniai (pagal kiemų išdėstymą) variantai:

- Vienkieminė sodyba
- Gatvinio arba upinio kaimo sodyba
- Padriko kupetinio kaimo sodyba

Pastatų architektūra

Projektuojant naujus pastatus arba jų kompleksus kaimo vietovėje, tenka spręsti inovacijų taikymo ir tradicijų tęstinumo klausimus. Pastatai gali būti skirtingi – retrospektyvios, harmoningos ar novatoriškos architektūros (kopija, imitacija, inovacija), tačiau jie neturi išsiskirti iš istorijos suformuoto kultūrinio kraštovaizdžio ar dominuoti. Besiskverbianti miesto mados nėra tinkamos kaimo vietai, kuriai galioja visiškai kiti kompozicijos ir dermių principai, kur žmogaus sukurta gyvenamoji aplinka yra organiškai gamtos dalis, jos papildymas, pratęsimas... Tradicinė architektūra nėra individualus menas, ji – vietos žmonių aplinkos formavimo ir gyvenimo raiškos būdas. Tradicija neturi autorystės, bet ji turi aiškų regioninį ir socialinį pobūdį, išreiškiamą tapatumo indeksu, kuris nusako pastatų kompozicinį santykį su istorine ir kultūrine sanka. Vietos architektūros savitumą labiausiai lemia: tūris, forma ir stilius, medžiaga ir spalva, apdaila bei puošyba.

- **Pastato tūris arba siluetas** yra pats reikšmingiausias kraštovaizdžio architektūros elementas.
- **Architektūros stilius arba pobūdis** – savita raiškos priemonių sistema, nusakanti ir apibūdinanti pastato sandarą, kompozicinę dermę, visumos bei dalių santykį. Svarbiausių pastato dalių – pamato, stogo, sienų ir jose komponuojamų langų ir durų santykis tradicinėje statyboje yra gana nekintantis ir savitas, lemiantis vietos architektūros ypatumus. Pastato elementų vieta, dydis ir proporcija turi gana griežtai apibrėžtus dydžius, kurie (dalis jų) pateikiami saugomų teritorijų reglamentuose.

Pagrindinės namo durys tradicinėje stuboje ar troboje komponuojamos šoniniame ilgajame fasade, prie jų dažnai pristatomi žemi (atviri arba uždari) prieangiai.

Valstybės saugomose teritorijose labiausiai tinka rąstų arba karkasiniai su tradicine medine apdaila namai. Meistro suręstas namas itin patrauklus akiai: nežymus sienų kreivumas, nulaibėjimas, horizontalių linijų žaismė teikia sienų plokštumoms gyvumo, dinamikos, jos nėra nuobodžios, kaip šiuolaikiniuose pramoniniu būdu statytuose namuose. Tekintų rąstų statyba visiškai nerekomenduojama tiek dėl estetinės, tiek dėl praktinės pusės.

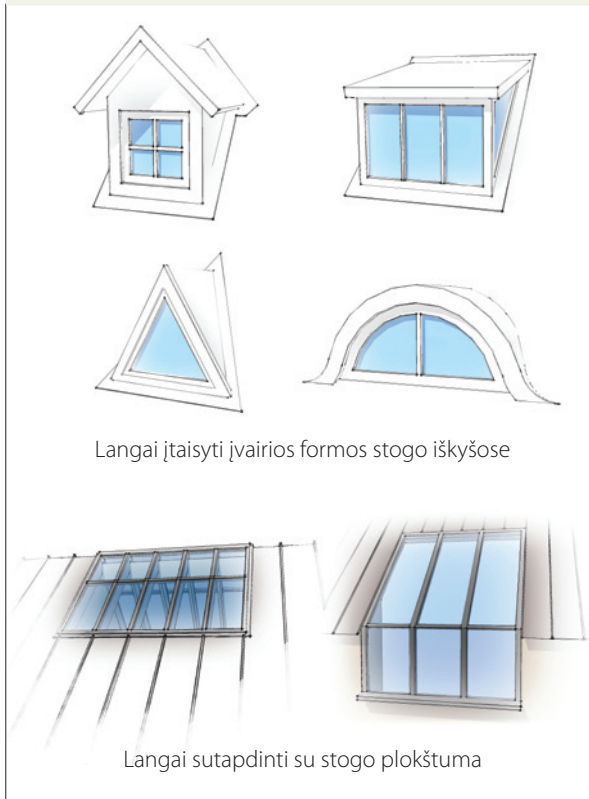
Langai – vienas svarbiausių namo elementų. Jų dydis ir puošyba nusako patalpų paskirtį bei reikšmingumą, o išdėstymas didele dalimi lemia pastato architektūrą. Dabartinė mada dėti nesudalinto rėmo langus iš esmės keičia kaimo vaizdą – didžiulės aklos langų plokštumos medinių namų sienose atrodo grėsmingai, nederą prie aplinkos. Nerekomenduojama dėti vitrininių langų į atvirus, gerai matomus, fasadus, nes neproporcingai didelės vitrinų plokštumos nederą prie medinio namo smulkaus skaidymo sienų. Vitrininius langus patartina maskuoti arba prislopinti: atitraukti į antrą planą, įgilinti ar suskaidyti.

Sename kaime visa daugiaplanė erdvė skaidoma smulkaus ritmiško piešinio – šiaudų ar skiedrų stogas, rąstų ar lentomis apkalta siena, medinės tvoros, medžiai. Šiame fone puikiai dera siaurais rėmeliais sudalyti ir dailiais apvadais apjuosti langai. Ir priešingai – visiškai netinka dideli, nesudalyti langai, nes jie griauja natūralų gamtinį piešinį, kuriame nėra didelių vientisų plotų, aštrių kampų ar kontrastų.

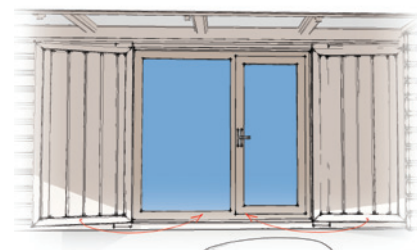
Stubos langai.
Vilkyškių mstl.
Pagėgių sav. (2011 m.
R. Bertašiūtės nuotr.)

Šiuolaikiniame name aktualus pastogės patalpų apšvietimo poreikis – klausimas, kurį galima spręsti įvairiais būdais: įtaisyti stoglangius (lygius su stogo plokštuma ar šiek tiek įgilintus), padidinti pastogės patalpų langus frontonuose, įrengti mezoninus ar iškyšas (itin būdingus Mažajai Lietuvai).

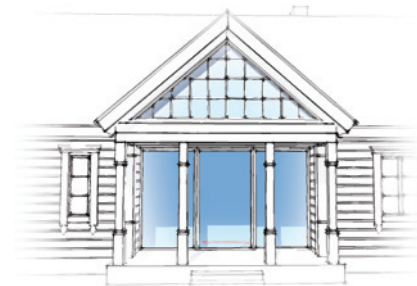

Stuba su mezoninu Rusnės k. Šilutės r.
(2011 m. R. Bertašiūtės nuotr.)

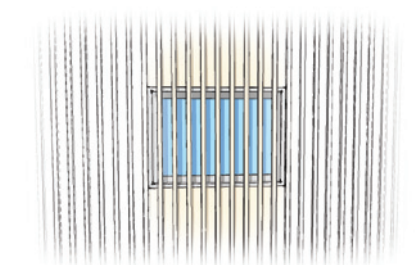
Didelius langus galima dengti užtraukiamais skydais ar medinėmis durimis, vartais (ūkiniuose pastuose). Norint turėti šviesias ūkines patalpas galima įstatyti vidines stiklo duris, kurios, atidarius išorines, bus kaip langai. Langus, kurių nenorime išryškinti ar akcentuoti, galima pridengti konstrukcinėmis detalėmis arba sudėti įgilintus rąstų sienoje.

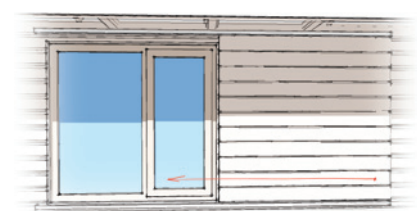
Vidinės stiklo durys lauko pusėje užveriamos medinėmis durų varčiomis

Įgilinta sienoje stiklo plokštuma dengiama prieangio kolonomis

Stiklo plokštuma dengiama sienos apkalimo detalėmis

Vidinės stiklo durys lauko pusėje užstumiamos mediniu skydu (suskaitytu taip pat kaip siena)

- **Medžiaga ir spalva** vizualiai labai veikia aplinką. Istorinės kultūros kraštovaizdžiams būdingi vietinių natūralių medžiagų statiniai, kurie vizualiai „įsiterpsta“ gamtinėje aplinkoje, su ja susilieja. Imitacinės medžiagos iš tolo tarsi koreliuoja su aplinka, tačiau iš arčiau jos suvokiamos kaip svetimybė ir tarša – jų reikia vengti. Siekdami nepažeisti susiformavusio architektūros istorinio tęstinumo, turėtume sąmoningai apsiriboti ilgalaikėmis, natūraliomis, geriausia – vietinėmis, nesudarančiomis kontrasto su aplinka, medžiagomis.

Sodybos trobesiams geriausia naudoti vienodas natūralių, ramių spalvų ir panašios į natūralią faktūros dangas, kad derėtų prie gamtos ir gretimų sodybų. Spalvomis gali būti išryškinami svarbiausi namo ir gerojo kiemo elementai: langai, langinės, durys, prieangiai, kertės, prieklėčiai. Ūkiniuose trobesiuose, namo skliautuose, pastogėse langai nebuvo ryškiai dažomi, kad nekonstruotų su namo (pagrindinių patalpų) svarbumu.

- **Apdaila ir puošyba** – tai savotiška ženklavimo sistema, leidžianti žmogui lengviau orientuotis aplinkoje, žyminti elementų svarbą (pavyzdžiui, durys, langai), jų hierarchiją, išskirianti reikšmingiausias, svarbiausias arba ypatingas dalis. Ornamentu puoštos ar dažytos detalės sušvelnina pastato kontrastą su aplinka, susieja jį su supančia augmenija, suartina su gamta ir įterpia į ją.

Net ir mažos apdailos ar puošybos detalės pastebimai keičia pastato vaizdą, kiekviena jų labai svarbi, nes kuria architektūros pobūdį ir savitumą. Atkreipkite dėmesį, kad senoje statyboje nerasite aštrių kampų – rąstų, sienų kraštai užapvalinti arba pridengti apkalu. Tradicinei architektūrai būdingos nežymios plokštumų sandūros, švelnūs paviršių perėjimai, linkiai... Padailinti ar profiliuoti sijų ir gegnių galai nerėžia akies, subtiliai įkomponuojami, gražiai įsilieja į bendrą pastato struktūrą.

Puošyba ir apdaila turėtų būti natūralių medžiagų, vieniša, saikinga ir skoninga. Apdailinami tik konstrukciškai reikšmingi mazgai ar elementai. Stilistiškai pastato dalys (sienų apdaila, langai, durys) turi tarpusavyje derėti. Svarbu ne atskiros detalės išraiškingumas ir grožis, o elementų tarpusavio darna. Grožis sukuriamas paprastų architektūrinių elementų deriniu, o ne bereikalinga jų gausa. Puošybos detalė turi paklusti visumos kompozicijai. Taip pat ir kiti architektūros dėmenys turi paklusti hierarchiškai aukštesnei pastato, sodybos, kaimo ar kraštovaizdžio struktūrai, lemiančiai vietos tapatumą.

Vietos architektūros savitumą didele dalimi lemia konstrukcijos ir statybos technologijos: kerčių ir staktų sukirtimai, sienų apdirbimas, sienų apkalimas, durų ir langų apdaila, stogo konstrukcijos ir kita. Šiuolaikinės statybos techninės galimybės sparčiai kinta, kartu keičiasi detalių apdailos pobūdis ir visas pastato vaizdas. Siekiant išsaugoti architektūros savitumus, būtina atidžiai rinktis artimas tradicijai, būdingas Mažajai Lietuvai konstrukcijas ar detales. Dar svarbiau puoselėti dailidystės tradicijas: ugdyti meistrų gebėjimus, gilinti vietos žmonių žinias, skatinti siekį išsaugoti tradicinės statybos savitumus.

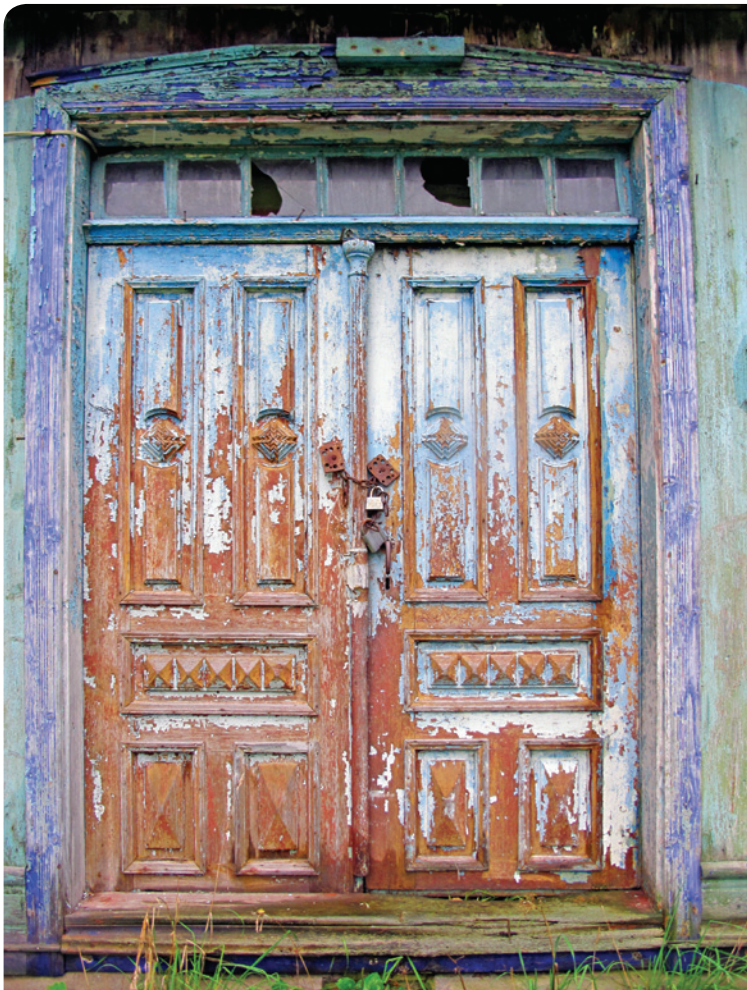
Mūrinis namas su tradicine angokraščių apdaila Gudų k. Pagėgių sav.

Sijų ir gegnių galų apdaila (2006 m. R. Bertašiūtės nuotr.)

Architektūros tęstinumą galima išsaugoti organiškai plėtojant istoriškai nusistovėjusius sprendinius, o naujus statinius reikėtų projektuoti remiantis pasiūlytais architektūros kūrimo principais ir vizualinės raiškos kriterijais ■

Dr. Rasa Bertašiūtė
Dr. Romualdas Misius

Stubos durys (2011 m. R. Bertašiūtės nuotr.)

Architektūros spalvos

Pastatų spalvų parinkimas lemia mūsų įprasto kraštovaizdžio kokybę. Atsižvelgiant į situaciją (natūralus ar urbanizuotas kraštovaizdis), reikia žinoti, kokia spalva tinka ir kokios spalvos dera. Šis spalvininkas sudarytas remiantis natūriniais Rusnės spalvų tyrimais, siekiant nustatyti šiuo metu esančius tradicinius atspalvius.

Žvejų, pievininkų ir daržininkų namai pasižymi gausiu ir skoningu puošnumu. Drožinėti priebučių ir pašiūrių stulpeliai bei turėklai, išpjaustinėtos stogo užlaidų lentos ir išskirtinai dekoratyvūs stogo žirgeliai ar lėkiai žymi namų išorę. Pagražintos durys, langai, langinės, puošnūs baldai įrodo žvejų mėgus savo žiemos vakarų laisvalaikį skirti meninei kūrybai. Namų puošnumu žvejys pralenkia ūkininką, kuris irgi nemėgsta nuogų formų savo sodybos architektūroje. Žvejų kaimuose viešpatauja nuostabus meno pajautimas, atsiskleidžiantis puošnia statybos technika ir jautria spalvų derme.

Paprastai medinės sienos būdavo paliekamos nedažytos, o spalvomis išryškinami atskiri pastato elementai: langai, durys, langinės, prieangiai ir jų dalys. Miesteliuose sienos, apkaltos lentomis, būdavo dažomos, čia spalvų tonai įvairesni ir ryškesni.

Sienų mūras daromas iš medžiagų, kurios paliekamos natūralios išvaizdos: rudasis, pilkasis skelto granito akmuo, medis (fachverko konstrukcijoje), plytos, arba iš numatomų padengti tinku, glaistu ir pan. Šiuo atveju yra patariama naudoti tradicinį tinką ir glaistą iš vietinių kalkių ir smėlio.

Metalo gaminiai dažniausiai dažomi tamsesnėmis spalvomis.

Priklausomai nuo vietos arba konteksto, stogų dangai rekomenduojamos natūralios medžiagos – tradicinės keraminės čerpės ir nendrės.

Nenatūralios, imituojančios medžiagos turėtų būti tokių spalvų ir atspalvių, kokios siūlomos spalvininke ■

Egidijus Vidrinskas

Medinės lentos				

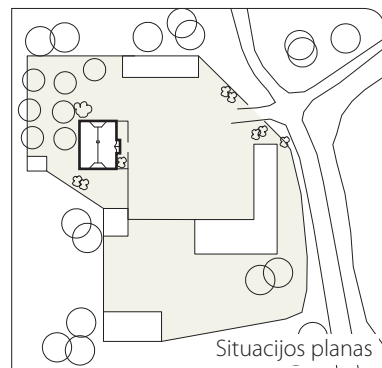
Langai, langinės, durys, puošyba				
Langai	Langai	Langinės	Langinės	Durys
Durys	Durys	Durys	Durys, puošyba	Durys, puošyba

Žvejo namas Minijos k.
Šilutės r. (2006 m.
R. Bertašiūtės nuotr.)

LIETUVININKO NAMAS

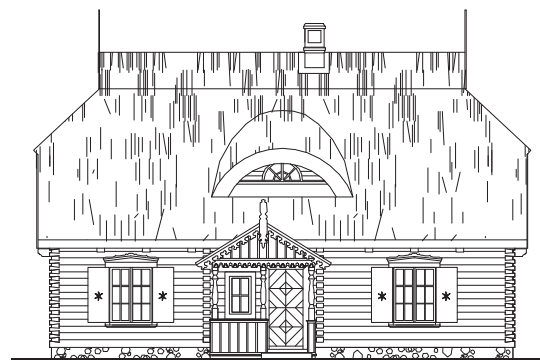
Toks namas prieš Antrąjį pasaulinį karą buvo eksponuojamas Jokubynės parke, Tilžėje, kaip tipiška Mažosios Lietuvos lietuvininko stuba – su atviru gausiai dekoruotu prieangiu, galerija kiemo pusėje, aukštu nendrių stogu su čiukurais ir puošniais lėkiais, skydais, apkaltais įžambiai sudėliotų lentų raštu. Namas tinkamas ir šiuolaikiniams poreikiams – jame galėtų gyventi 3–4 asmenų šeima arba poilsiautojai. Pirmame aukšte projektuojamos bendrojo naudojimo patalpos ir darbo kambarys, mansardoje – miegamieji. Sienos, suręstos iš apipjautų rąstų, iš lauko nubalintos.

Situacijos planas

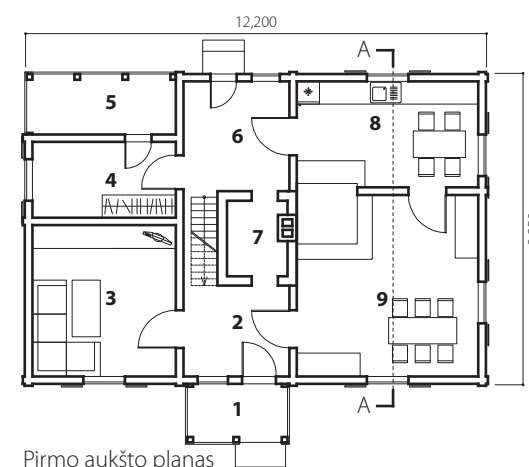
Projektuojant remtasi: LLBM archyvo medžiaga

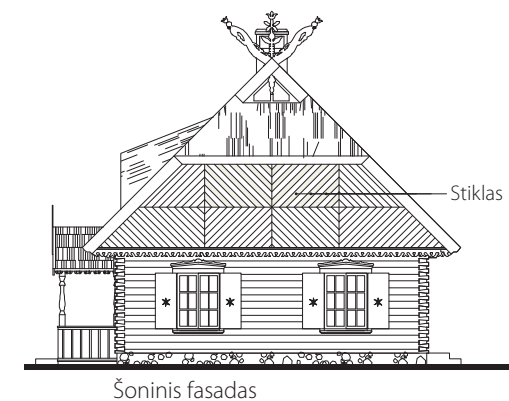
Pagrindinis fasadas

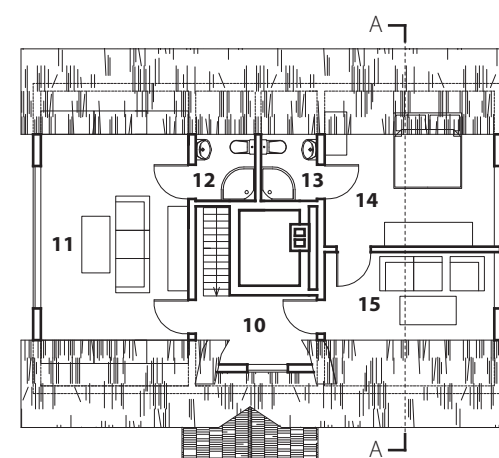
Lietuvininko namas Tilžėje (MLIM, inv. Nr. 9899)

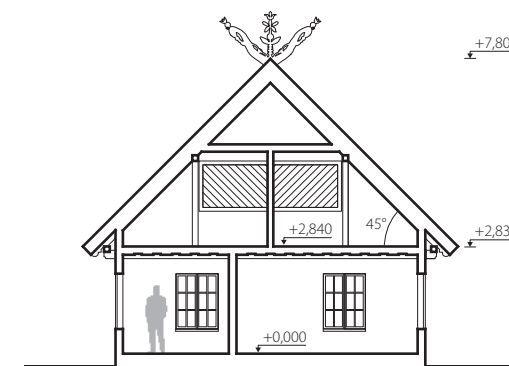
Pirmo aukšto planas

Šoninis fasadas

Mansardos planas

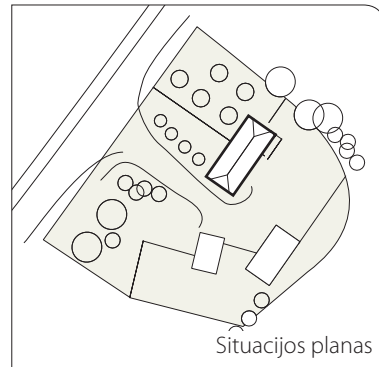
Pjūvis A-A

1. Prieangis	4,10 m ²	9. Kambarys	23,04 m ²
2. Prieškambaris	6,72 m ²	10. Prieškambaris	5,21 m ²
3. Kambarys	15,20 m ²	11. Kambarys	21,21 m ²
4. Kambarys	7,60 m ²	12. Dušas, WC	2,76 m ²
5. Galerija	5,72 m ²	13. Dušas, WC	2,60 m ²
6. Prieškambaris	8,04 m ²	14. Kambarys	13,31 m ²
7. Kaminas	3,02 m ²	15. Kambarys	10,44 m ²
8. Virtuvė	21,21 m ²		

Užstatytas plotas 106,10 m²
Bendrasis plotas 144,46 m²

0 1 2 3 4 5 M 1:200

SENOJI LAUKININKO TROBA

Tai seniausias lietuvininkų gyvenamojo namo tipas. Jam būdingi elementai – laužytas čiukurinis, nendrėmis arba šiaudais dengtas stogas su lėkiais (žirgeliais), lentomis įstrižai apkalti skliautai, plačios pastogės, šešiarūčiai langai su spalvotais apvadais. Troba lygiomis kertėmis, rąstai jungiami šulais, dalis sienų tinkuotos. Projektuojamos trobos planinė struktūra artima senajai – kiaurai pereinama priemenė apjungia du trobos galus. Vienas, dalinai atskiras galas, pritaikytas svečių nakvynei ar atskirai šeimai. Patalpos šildomos krosnimis. Kitas galas skirtas nuolat name gyvenančiai šeimai. Mansardoje įrengiami miegamieji. Jie apšviečiami per skliautų langus, kurie, siekiant išsaugoti fasadų autentiškumą, iš dalies pridengiami langinėmis.

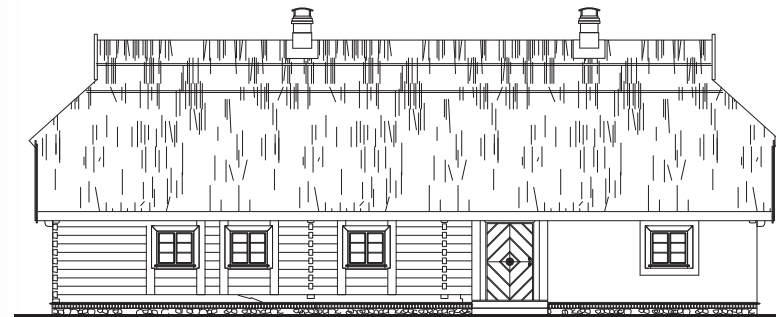
Troba Kintų k. (ASI, neg. Nr. 3236)

Troba Žalpių k. Šilutės r.

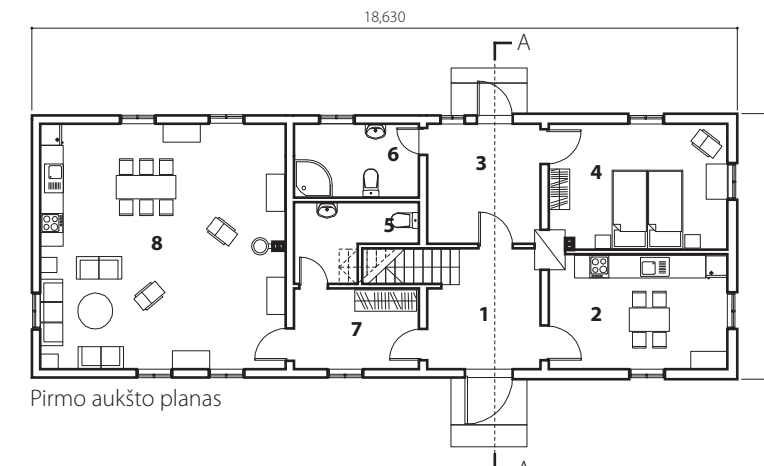
Troba Būtingės k. (LII, neg. Nr. 65931)

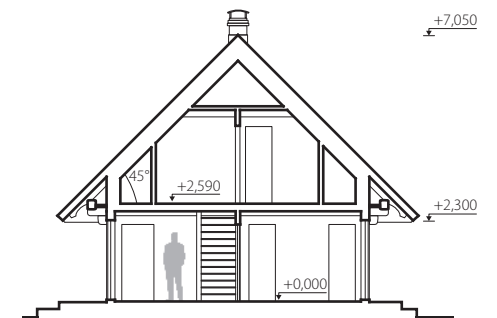
Pagrindinis fasadas

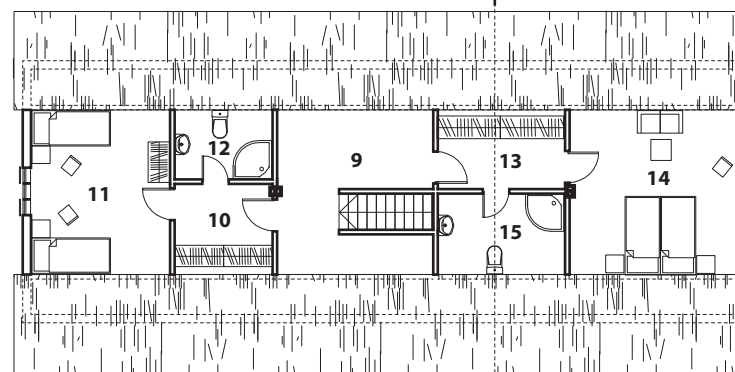
Šoninis fasadas

Pirmo aukšto planas

Pjūvis A-A

Mansardos planas

0 1 2 3 4 5 M 1:200

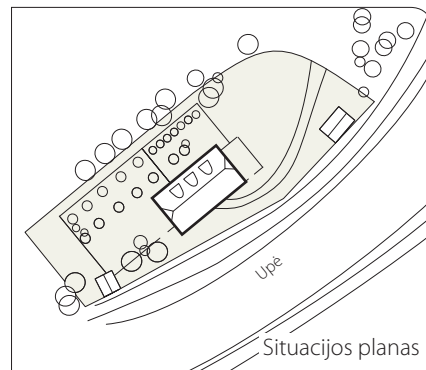
1. Priemenė	8,62 m ²
2. Virtuvė	14,43 m ²
3. Priemenė	9,56 m ²
4. Miegamasis	15,46 m ²
5. Katilinė, WC	5,39 m ²
6. Dušas, WC	6,44 m ²
7. Prieškambaris	7,04 m ²
8. Kambarys	42,31 m ²
9. Koridorius	14,81 m ²
10. Prieškambaris	6,16 m ²
11. Miegamasis	15,67 m ²
12. Dušas, WC	4,69 m ²
13. Prieškambaris	6,93 m ²
14. Miegamasis	19,44 m ²
15. Dušas, WC	7,15 m ²

Užstatytas plotas 136,19 m²
Bendrasis plotas 184,10 m²

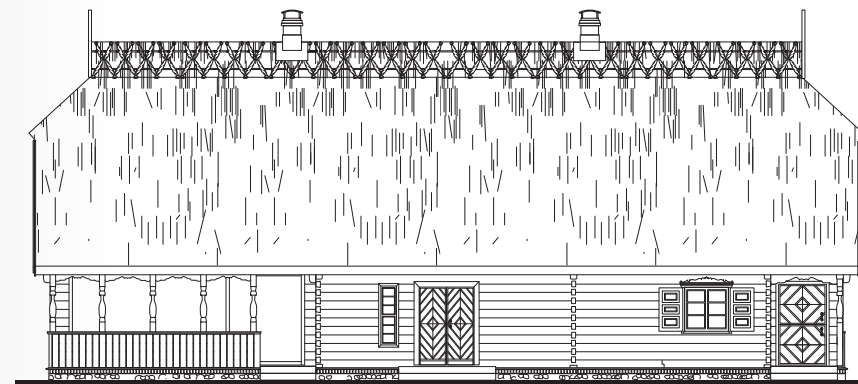
Projektuojant remtasi: LLBM archyvo medžiaga; Purvinas M. *Mažosios Lietuvos tradicinė kaimo architektūra*. Vilnius, 2008, p. 31-33; Purvinas M. *Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai*. Trakai, 2011, p. 205-212.

SENOJI ŽVEJO STUBA

Tai didysis, gana sudėtingos planinės struktūros, senojo tipo pamario žvejų namas su keliais įėjimais, būdingu laužytu čiukuriniu, nendrėmis dengtu stogu, su „žirgeliais“ kraige, įstrižai arba vertikaliai lentomis apkaltais skliautais, plačiomis stogo užlaidomis, jaukiomis medžio drožiniais dekoruotomis galerijomis, puošniomis durimis ir langais su langinėmis. Projektuojamą namą sudaro trys vienodo dydžio dalys: plati vidurinė dalis su prieangiu ir durimis į ūkinį kiemą, viename gale atskiras gyvenamasis plotas su virtuve ir miegamuoju, kitame gale – erdvi bendrojo naudojimo patalpa – *troba*, kurioje yra valgomojo ir poilsio zonos. Sienos dalis, skirianči galeriją, įstiklinta, su stumdomomis durimis. Mansardiniame aukšte projektuojami miegamieji, papildomai apšviečiami per arkos formos stoglangius.

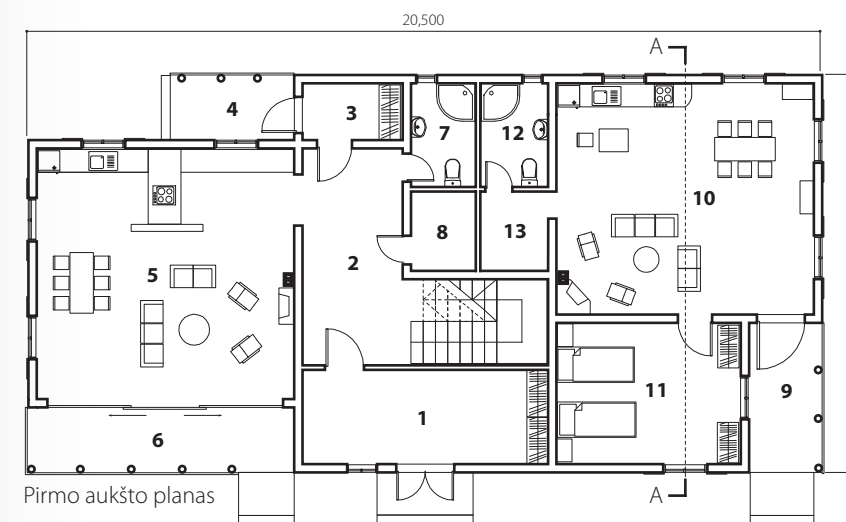
Projektuojant remtasi: Detlefzenas R. Rytų Prūsijos kaimo namai ir medinės bažnyčios. Vilnius, 1995, 6 lentelė.

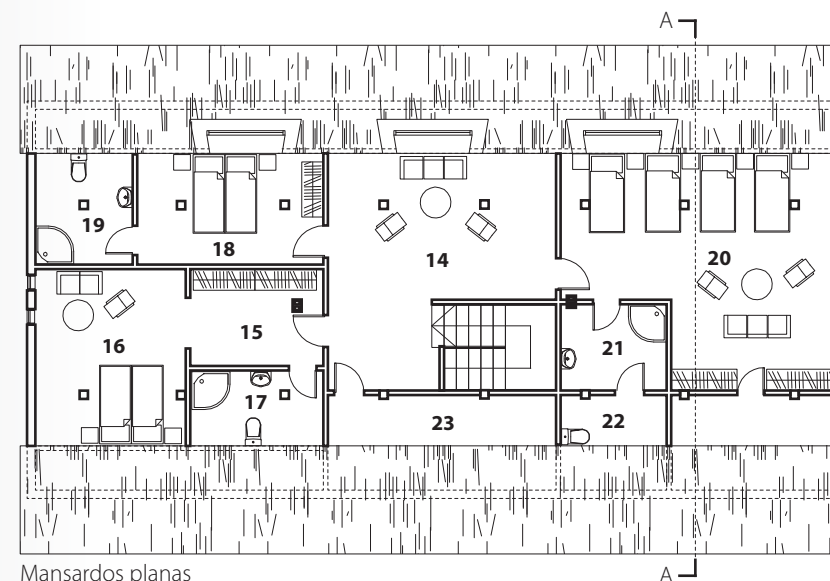
Pagrindinis fasadas

Šoninis fasadas

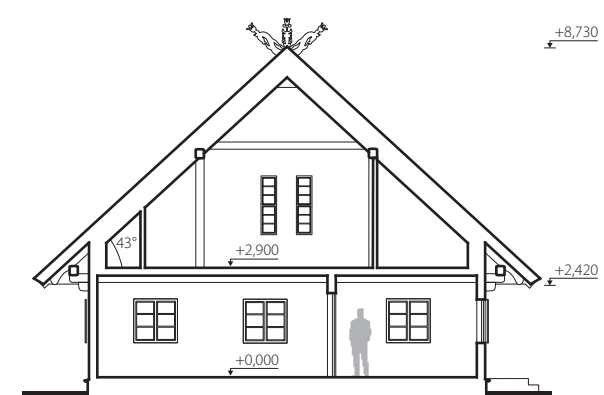

Pirmo aukšto planas

Mansardos planas

0 1 2 3 4 5 M 1:200

Pjūvis A-A

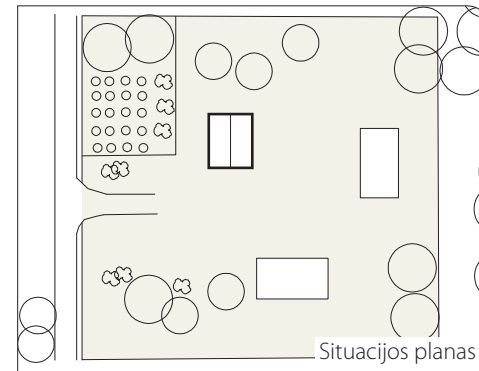
1. Priemenė	16,31m ²
2. Koridorius	15,89 m ²
3. Tambūras	3,96 m ²
4. Veranda	5,57 m ²
5. Kambarys	45,14 m ²
6. Veranda	12,09 m ²
7. Dušas, WC	4,76 m ²
8. Katilinė	3,64 m ²
9. Veranda	7,50 m ²
10. Kambarys	41,65 m ²
11. Miegamasis	18,30 m ²
12. Dušas, WC	4,76 m ²
13. Koridorius	3,64 m ²
14. Svetainė	30,19 m ²
15. Prieškambaris	8,98 m ²
16. Miegamasis	18,87 m ²
17. Dušas, WC	6,98 m ²
18. Miegamasis	14,40 m ²
19. Dušas, WC	7,40 m ²
20. Miegamasis	38,04 m ²
21. Dušas	6,35 m ²
22. WC	3,64 m ²
23. Sandėliukas	7,83 m ²

Užstatytas plotas 223,87 m²
Bendras plotas 300,73 m²

MAŽA STUBA

Kompaktiško tūrio, dviejų asmenų šeimai tinkamas, gyvenamasis namas su ertikiu. Pirmame aukšte projektuojama stuba su higienos patalpomis ir virtuve, mansardoje – miegamasis. Pastatas gali būti statomas iš rąstų arba medžio karkaso. Namo kampai apkalami vertikaliomis lentomis, ertikio ir skydo apkalų galai profiliuojami.

Situacijos planas

Projektuojant remtasi: Purvinas M. *Rambyno regioninio parko būdingi tradicinės statybos pavyzdžiai*. Rambynas, 2007, pavyzdys Nr. 10.

Stubos ertikio apdaila

Stuba su ertikiu Viešvilės mstl. Jurbarko r.

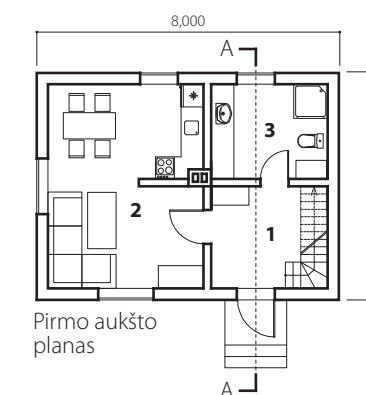
Stubos fragmentas Viešvilės mstl.

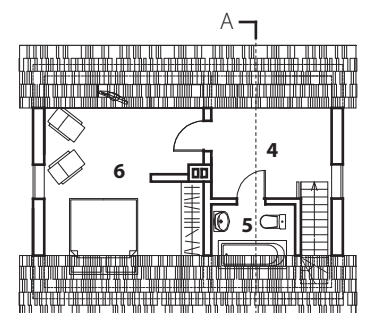
Pagrindinis fasadas

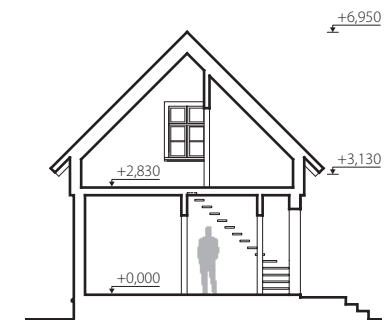
Šoninis fasadas

Pirmo aukšto planas

Mansardos planas

Pjūvis A-A

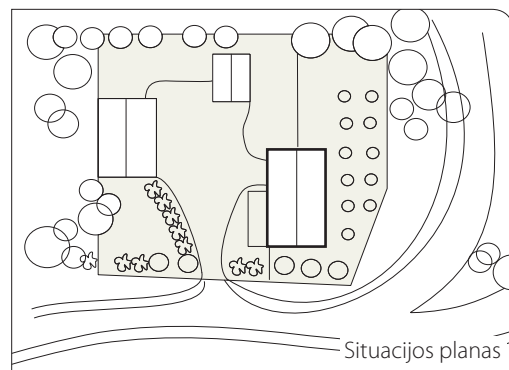
1. Priemenė	8,31 m ²
2. Kambarys, virtuvė	21,86 m ²
3. Dušas, WC	7,70 m ²
4. Prieškambaris	7,20 m ²
5. Vonia, WC	2,66 m ²
6. Miegamasis	16,07 m ²
Užstatytas plotas	50,90 m²
Bendras plotas	63,80 m²

0 1 2 3 4 5 M 1:200

VIENGALĖ STUBA

Tokie kuklūs rąstiniai gyvenamieji namai būdingi nedidelėms Panemunių sodyboms. Namas tinkamas nedidelei šeimai nuolat gyventi arba vasaros poilsiui. Išskirtiniai bruožai – dvišlaitis, šiaudais ar čerpėmis dengtas stogas su saikingai dekoruotomis vėjalentėmis, šešiarūčiai langai, stačiomis lentomis su tašeliais apkaltos sienos. Planas nesudėtingas: pirmame aukšte projektuojama neperdengta priemenė su buitinėmis patalpomis ir laiptais į pastogę, nedidelė stuba, mansardiniame aukšte – miegamasis.

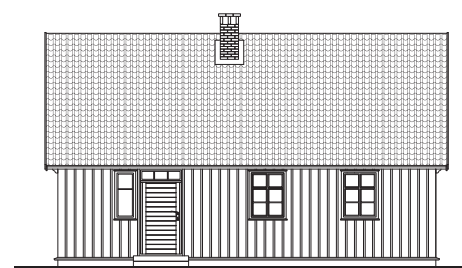
Projektuojant remtasi: Purvinas M. *Rambyno regioninio parko būdingi tradicinės statybos pavyzdžiai*. Rambynas, 2007, pavyzdys Nr. 9.

Stuba Pervalkos k. Neringos sav. (ASI archyvas)

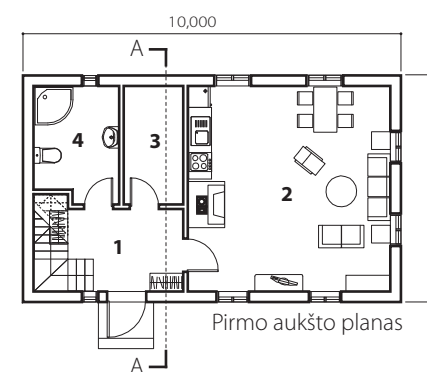
Stuba Pilkopės k. dab. Kaliningrado sr. (LII, neg. Nr. 38882)

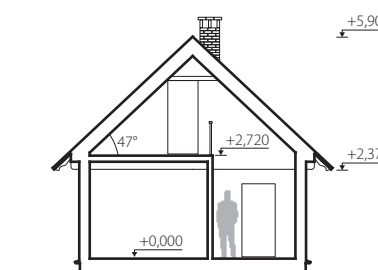
Pagrindinis fasadas

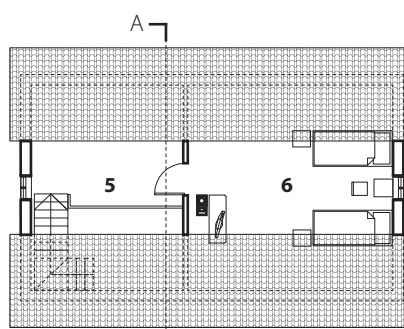
Šoninis fasadas

Pirmo aukšto planas

Pjūvis A-A

Mansardos planas

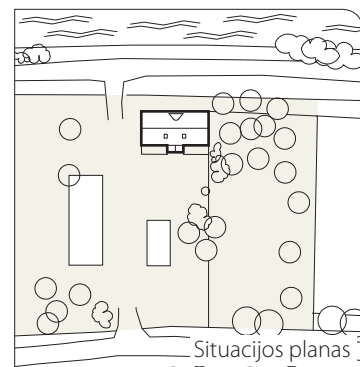
1. Priemenė	7,12 m ²
2. Kambarys	29,00 m ²
3. Sandėliukas	4,91 m ²
4. Dušas, WC	6,68 m ²
5. Prieškambaris	6,56 m ²
6. Miegamasis	16,33 m ²

Užstatytas plotas 60,00 m²
Bendras plotas 70,60 m²

0 1 2 3 4 5 M 1:200

ŽVEJO STUBA

Tradicinio plano 4–6 asmenų šeimos dvigalė stuba. Pirma aukšte įrengiami bendrojo naudojimo kambariai. Patalpa su židiniu įrengta senojo, per vidurį stovėjusio, *peleno* vietoje. Mansardoje projektuojami poilsio kambariai. Ties pagrindiniu įėjimu – namo puošmena – uždaras prieangis, naudojamas ir kaip tambūras. Rąstų sienos, apšiltintos ir apkaltos vertikaliomis lentomis su tašeliais. Dailiai išpjaustinėta skydo apkala.

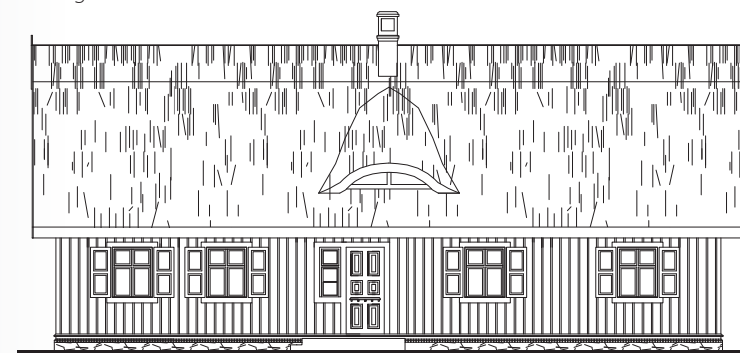
Situacijos planas

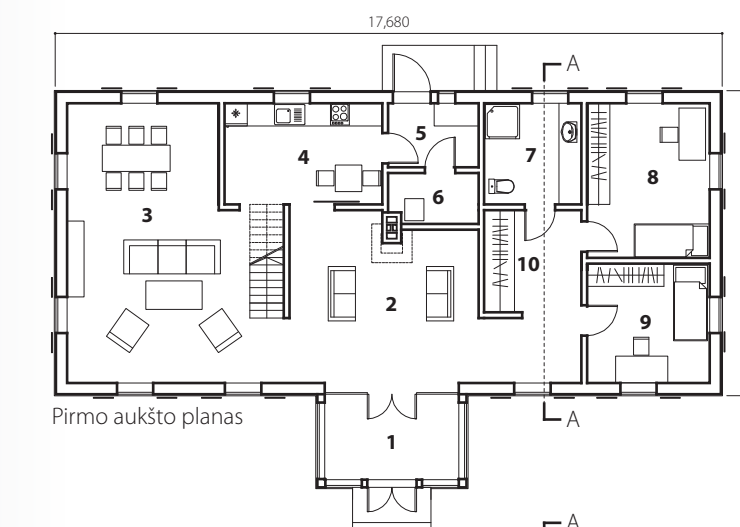
Projektuojant remtasi: Purvinas M. *Būdingi tradicinės architektūros pavyzdžiai Nemuno deltos regioniniame parke*. Kaunas, 1999, pavyzdys Nr. 7/3, 13/4.

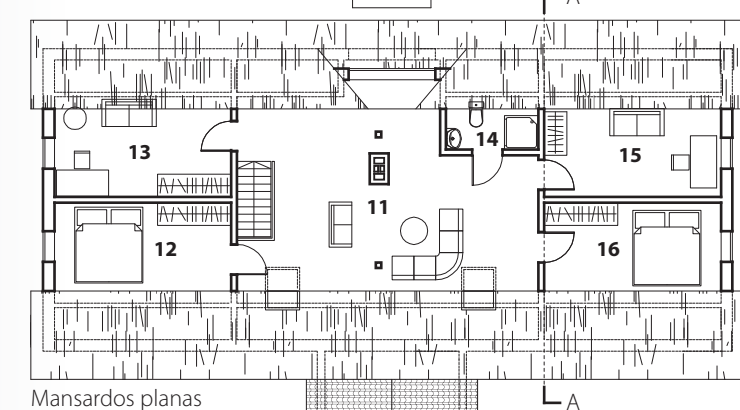
Pagrindinis fasadas

Galinis fasadas

Pirmo aukšto planas

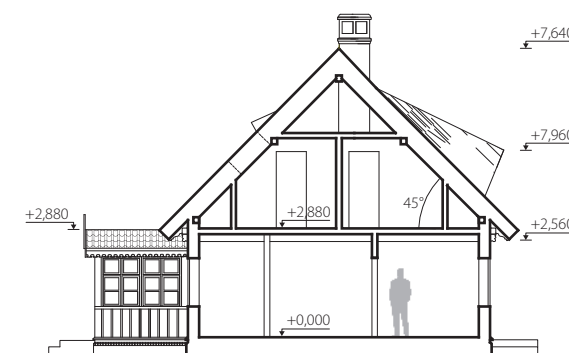

Mansardos planas

0 1 2 3 4 5 M 1:200

Šoninis fasadas

Pjūvis A-A

1. Prieangis	7,97 m ²
2. Patalpa su židiniu	21,30 m ²
3. Stuba	37,80 m ²
4. Virtuvė	11,20 m ²
5. Priemenė	4,06 m ²
6. Katilinė	3,12 m ²
7. Dušas, WC	6,90 m ²
8. Kambarys	13,25 m ²
9. Kambarys	10,22 m ²
10. Koridorius	9,70 m ²
11. Kambarys	36,70 m ²
12. Miegamasis	10,93 m ²
13. Kambarys	10,93 m ²
14. Dušas, WC	2,64 m ²
15. Kambarys	10,93 m ²
16. Miegamasis	10,93 m ²

Užstatytas plotas 158,80 m²
Bendrasis plotas 208,58 m²

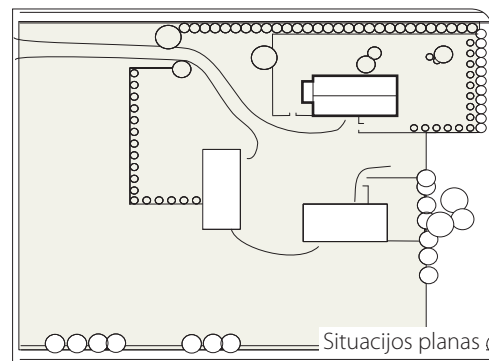

Stubos skliauto puošyba Kintų k. (LII archyvas)

DVIGALĖ PELKININKŲ STUBA

Panašios stubos būdavo Aukštumalės pelkininkų ir laukininkų sodybose. Namas tinkamas gyventi kelioms šeimoms su galimybe priimti vasarotojus. Projektuojama stuba yra dviejų galų, su kiaurai pereinama priemene per vidurį. Viename gale įrengiamas atskiras butas su autonominiu šildymu ir papildomu įėjimu per įstiklintą verandą. Kitame gale – nedidelė stuba su buitinėmis patalpomis, gyvenamasis kambarys ir miegamasis. Koridoriuje yra laiptai į mansardoje įrengtus miegamuosius. Tradiciškai puošiamos dvišlaičio stogo vėjalentės, lėkiai, gegnių ir perdangos sijų galai. Išskirtinai puošnios dvivėrės lauko durys. Skliautus puošia keleto langų kompozicija. Skydas, kaip ir sienos, apkalamas vertikaliomis lentomis su tašeliais.

Pastatas suprojektuotas pagal LLBM atkuriamą Vabalų k. pelkininko sodybą.

Pelkininkų sodyba Žalgirių k. (MLIM, inv. Nr. 3543)

Stuba Aukštumalės k. Šilutės r. (LLBM archyvas)

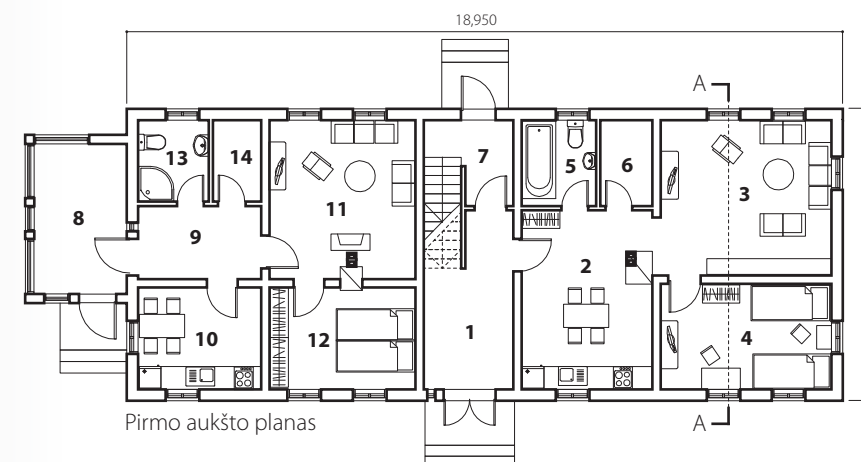
Skliauto apdaila (Gimbutas, 8 pav.)

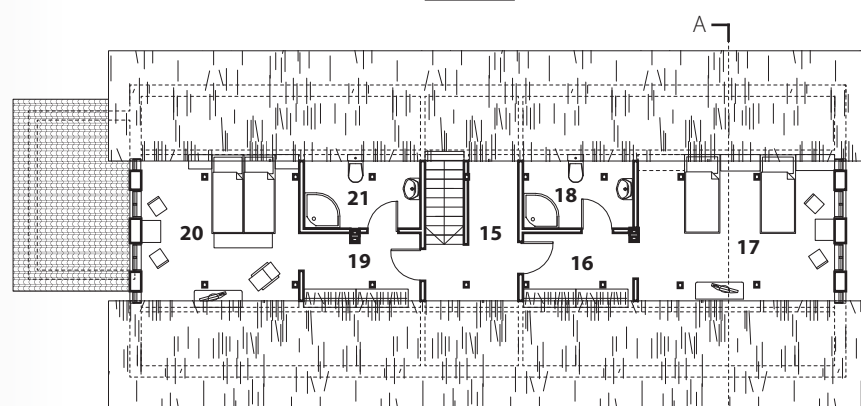
Pagrindinis fasadas

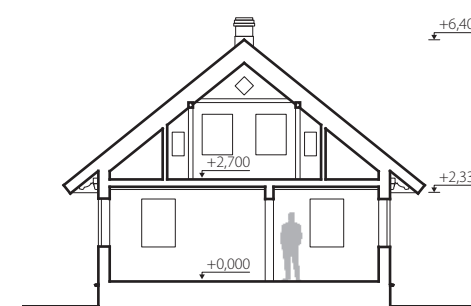
Šoninis fasadas

Pirmo aukšto planas

Mansardos planas

Pjūvis A-A

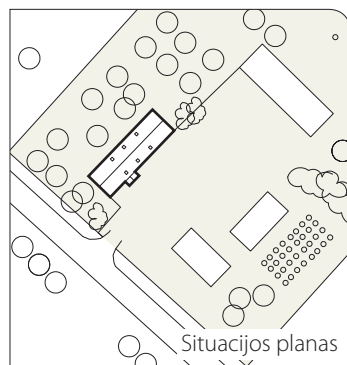
1. Priemenė	9,67 m ²
2. Virtuvė	16,09 m ²
3. Kambarys	18,70 m ²
4. Miegamasis	12,66 m ²
5. Vonia	4,52 m ²
6. Sandėliukas	3,12 m ²
7. Laiptinė	3,59 m ²
8. Veranda	9,66 m ²
9. Priemenė	6,24 m ²
10. Virtuvė	8,79 m ²
11. Kambarys	16,05 m ²
12. Miegamasis	10,35 m ²
13. Dušas, WC	3,96 m ²
14. Sandėliukas	2,70 m ²
15. Laiptinė	6,63 m ²
16. Koridorius	5,17 m ²
17. Miegamasis	19,20 m ²
18. Dušas, WC	5,19 m ²
19. Koridorius	5,68 m ²
20. Miegamasis	15,43 m ²
21. Dušas, WC	5,42 m ²

Užstatytas plotas 168,59 m²

Bendras plotas 188,81 m²

0 1 2 3 4 5 M 1:200

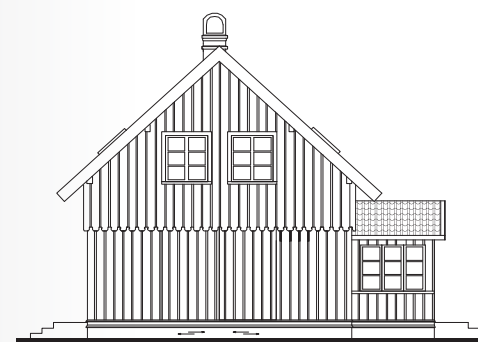
ILGOJI SUDURTINĖ STUBA

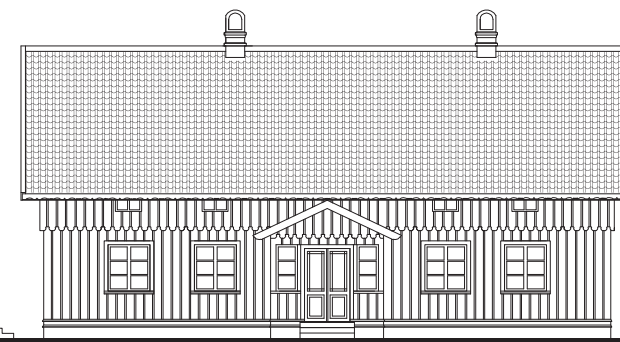
Vidutinio dydžio sodybos stuba, tinkama dviems 3–4 asmenų šeimoms. Projektas patogus dėl to, kad prie medinio namo su ertikiu vėliau gali būti pristatoma kita stubos dalis, tinkama gyventi dar vienai šeimai. Abi stubos dalys turi atskirus įėjimus ir bendrą laiptinę į mansardą. Pirmame aukšte įrengiamos bendrojo naudojimo patalpos, mansardoje – miegamieji. Norint daugiau šviesos, pirmojo aukšto patalpų šoniniame fasade įrengiamas vitrininis langas (vitrininiai langai statomi atsižvelgiant į vietovės reglamentą), kuris gali būti užstumiamas ar uždaromas lentų skydais. Langas vizualiai praplečia vidaus erdvę, susieja ją su kiemo gamta. Mansardinės patalpos apšviečiamos per skliautų, ertikių langus ir stoglangius.

Projektuojant remtasi: Purvinas M. *Rambyno regioninio parko būdingi tradicinės statybos pavyzdžiai*. Rambynas, 2007, pavyzdys Nr. 6.

Šoninis fasadas

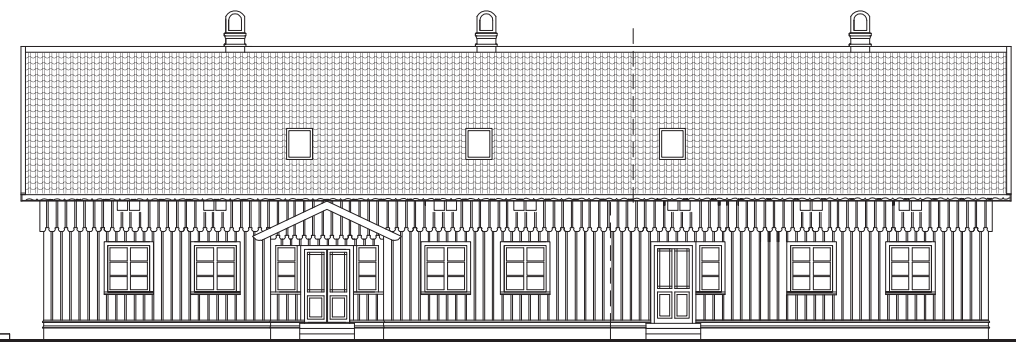
Pagrindinis fasadas

Stubos detalės Šyšių k. Šilutės r.

Pjūvis A-A

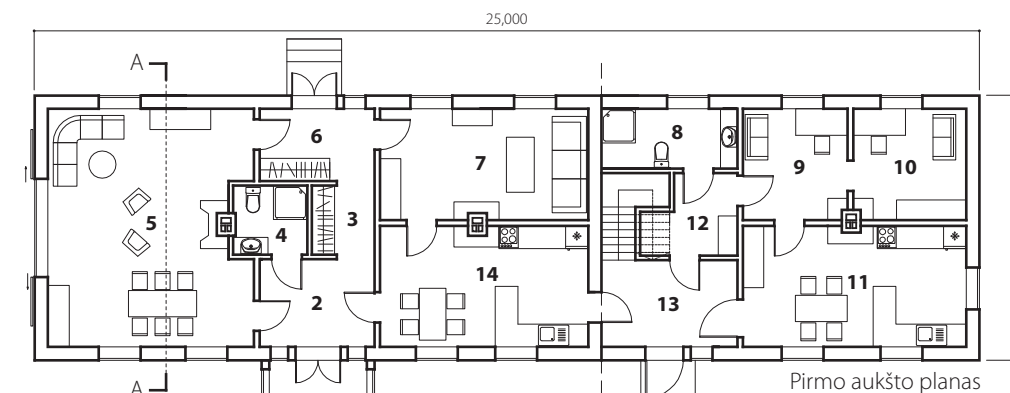

Pagrindinis fasadas

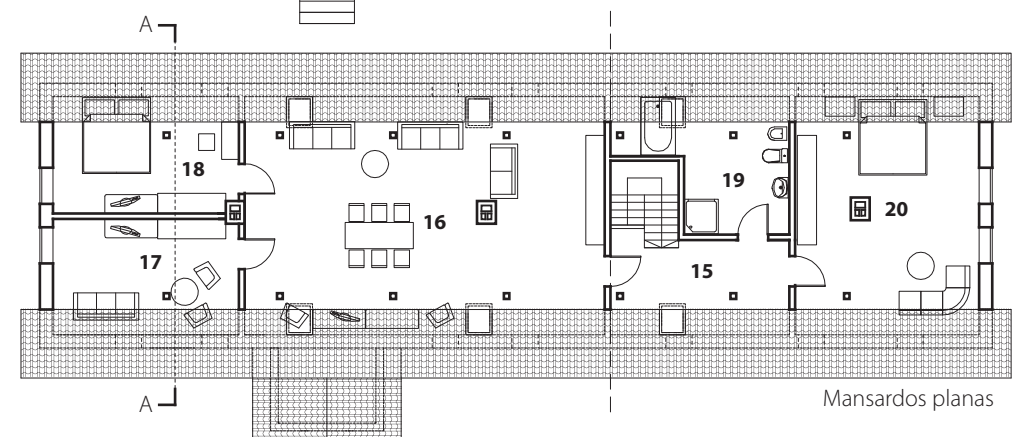
1. Prieangis	5.14 m ²
2. Priemenė	7.06 m ²
3. Koridorius	2.92 m ²
4. Dušas, WC	3.68 m ²
5. Stuba	32.80 m ²
6. Priemenė	5.79 m ²
7. Kambarys	16.22 m ²
8. Dušas, WC	8.75 m ²
9. Kambarys	8.11 m ²
10. Kambarys	8.75 m ²
11. Virtuvė, valgomasis	18.91 m ²
12. Koridorius	4.69 m ²
13. Priemenė	2.26 m ²
14. Virtuvė, valgomasis	17.63 m ²
15. Prieškambaris	8.83 m ²
16. Kambarys	47.28 m ²
17. Kambarys	11.71 m ²
18. Miegamasis	11.78 m ²
19. Dušas, WC	10.65 m ²
20. Miegamasis	24.14 m ²

Užstatytas plotas 188,17 m²
Bendrasis plotas 240,24 m²

0 1 2 3 4 5 M 1:200

Pirmo aukšto planas

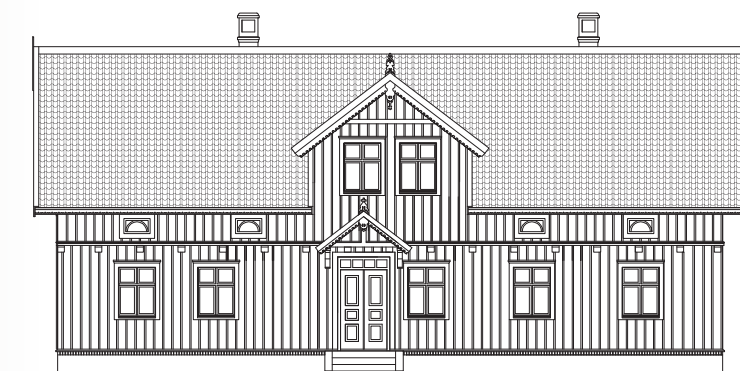
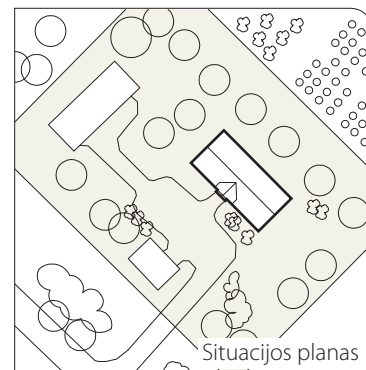

Mansardos planas

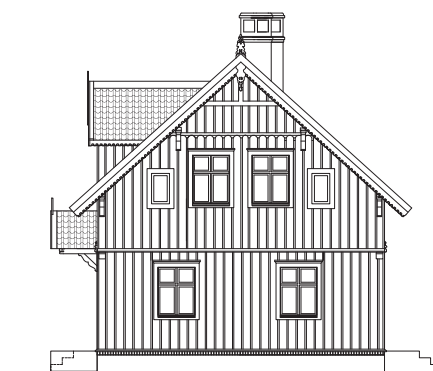
LAUKININKO STUBA SU ERTIKIU

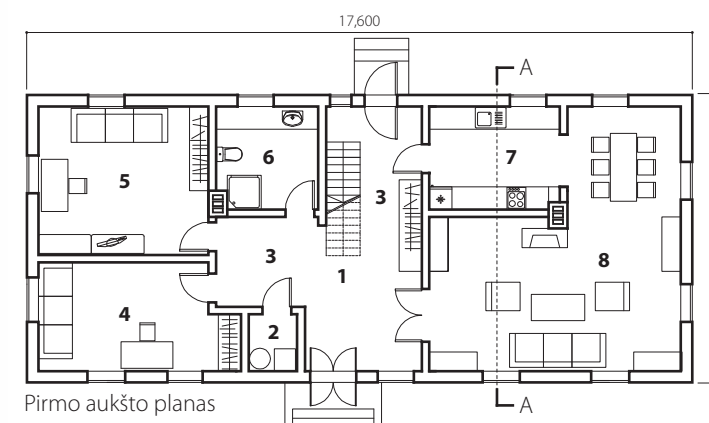
Vidutinio dydžio sodybos stuba, tinkama gyventi 5–6 asmenų šeimai arba poilsiautojams. Viename gale yra didelė stuba, kitame – du atskiri kambariai. Mansardoje įrengiami poilsio ir darbo kambariai. Pastatui būdinga tradicinė statybos konstrukcija. Fasaduose matomi profiliuoti perdangos sijų galai ir spyriais paremti pogeigninių sijų galai. Stogo kraigus puošia lėkiai.

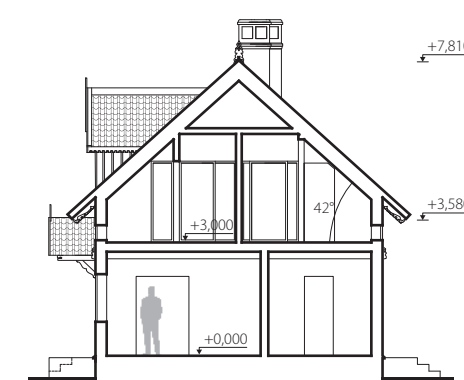
Pagrindinis fasadas

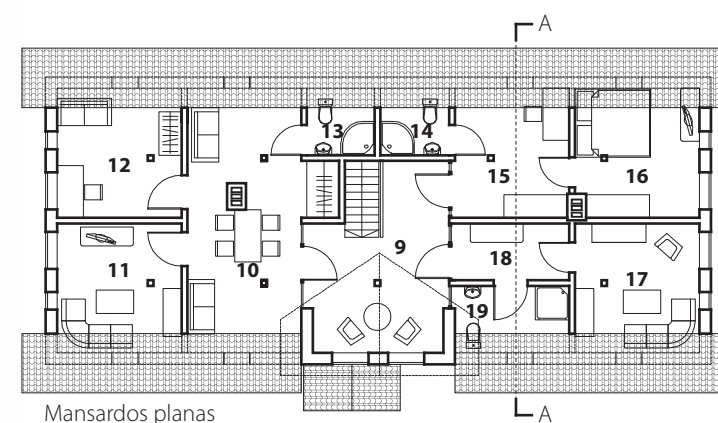
Šoninis fasadas

Pirmo aukšto planas

Pjūvis A-A

Mansardos planas

0 1 2 3 4 5 M 1:200

1. Priemenė	18,65 m ²
2. Sandėliukas	1,94 m ²
3. Koridorius	6,87 m ²
4. Kambarys	13,32 m ²
5. Kambarys	17,67 m ²
6. Dušas, WC	7,10 m ²
7. Virtuvė	9,35 m ²
8. Kambarys	35,83 m ²
9. Prieškambaris	13,71 m ²
10. Kambarys	18,02 m ²
11. Kambarys	9,61 m ²
12. Kambarys	9,61 m ²
13. Dušas, WC	2,20 m ²
14. Dušas, WC	2,20 m ²
15. Kambarys	8,93 m ²
16. Kambarys	9,41 m ²
17. Kambarys	9,60 m ²
18. Koridorius	4,71 m ²
19. Dušas, WC	3,86 m ²

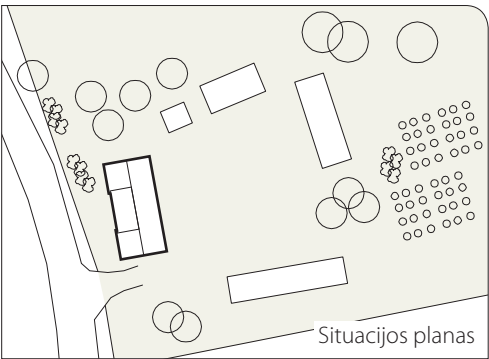
Užstatytas plotas 139,00 m²
Bendras plotas 202,60 m²

Projektuojant remtasi: Purvinas M. *Būdingi tradicinės architektūros pavyzdžiai Nemuno deltos regioniniame parke*. Kaunas, 1999, pavyzdys Nr. 11/2.

MŪRINĖ LAUKININKO STUBA

Vidutinio dydžio sodybos stuba, tinkama gyventi 5–6 asmenų šeimai arba poilsiautojams. Pirmame aukšte yra bendrojo naudojimo patalpos (stuba) ir du atskiri kambariai. Mansardoje įrengiami poilsio ir darbo kambariai, apšviečiami per ertikio, frontonų ir mezonino langus. Tai yra tradicinis tinkuoto mūro gyvenamasis namas. Sienos puošiamos rustika. Langų apvadai ir sienų kampai dažomi balta spalva. Stogo vėjalentės puošiamos tradiciniais ornamentais.

Projektuojant remtasi: Purvinas M. *Būdingi tradicinės architektūros pavyzdžiai Nemuno deltos regioniniame parke*. Kaunas, 1999, pavyzdys Nr. 1 ir 5/4.

Stubos durys

Stubos durys

Molinė stuba Pašiliškių k. Šilutės r.

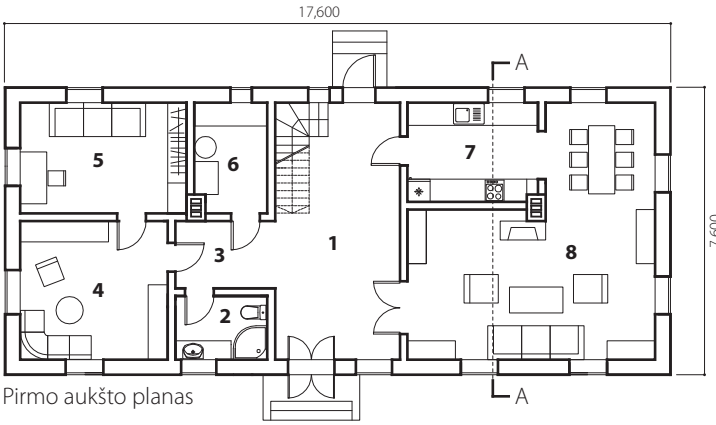
Stuba Obstainių k. Pagėgių sav.

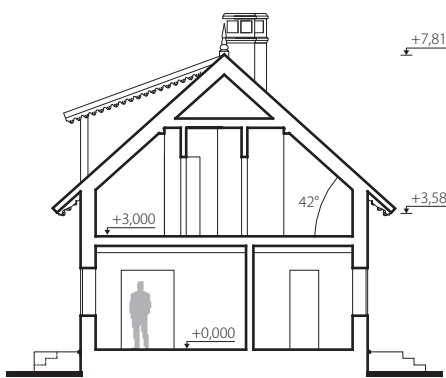
Pagrindinis fasadas

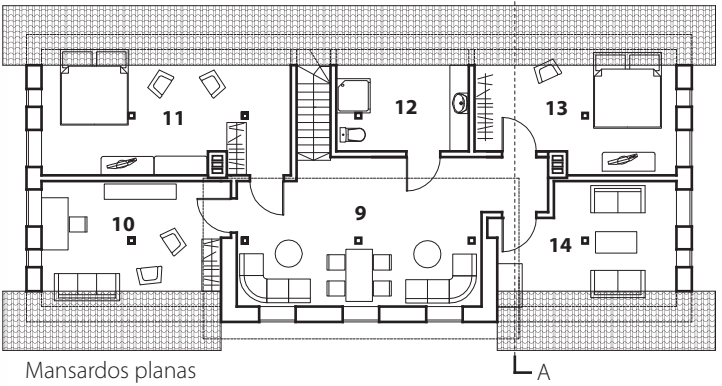
Šoninis fasadas

Pirmo aukšto planas

Pjūvis A-A

Mansardos planas

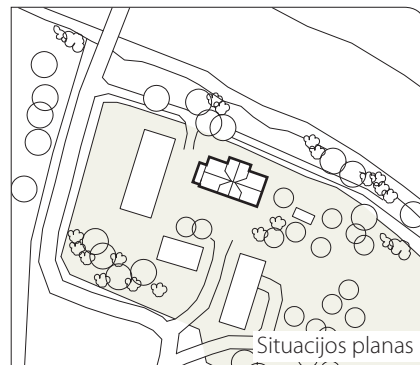
0 1 2 3 4 5 M 1:200

1. Priemenė	22,44 m ²
2. Dušas, WC	4,09 m ²
3. Koridorius	4,70 m ²
4. Kambarys	14,31 m ²
5. Kambarys	12,90 m ²
6. Katilinė	5,51 m ²
7. Virtuvė	9,01 m ²
8. Stuba	34,09 m ²
9. Kambarys	27,05 m ²
10. Kambarys	14,24 m ²
11. Miegamasis	19,42 m ²
12. Dušas, WC	7,99 m ²
13. Miegamasis	14,02 m ²
14. Kambarys	12,51 m ²

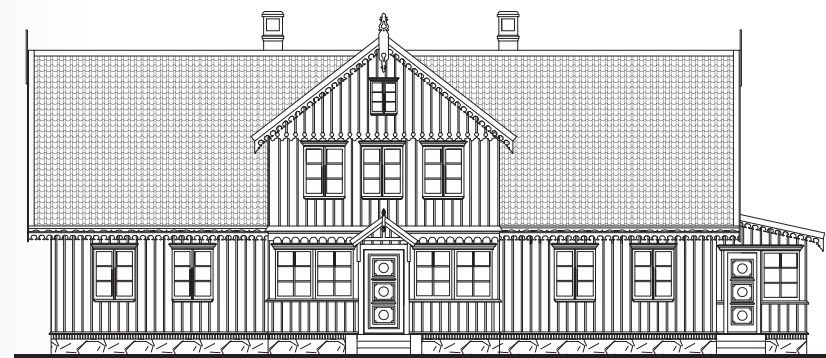
Užstatytas plotas 139,00 m²
Bendrasis plotas 202,30 m²

POILSIAUTOJŲ NAMAS

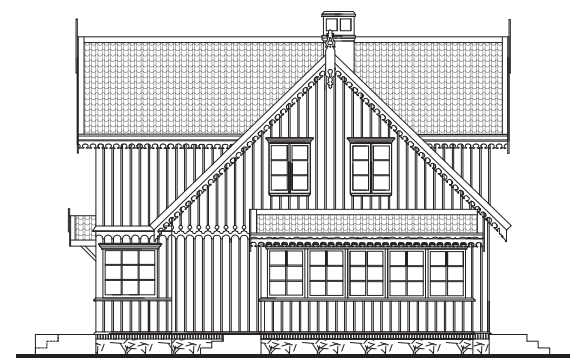
Puošnus pievininkų ar laukininkų namas. Tokie namai buvo statomi turtingose Nemuno deltas kaimų sodybose. Pastatas tinkamas gyventi 5–6 asmenų šeimai arba poilsiautojams. Ilsėtis ir grožėtis gamta galima iš pastato galo ir ties pagrindiniu įėjimu įrengtose erdviose įstiklintose verandose. Pirmo aukšto viduryje yra didelis bendrojo naudojimo kambarys su durimis į kiemą. Langai ir stiklinė pertvara į verandos pusę kambariui suteikia itin daug šviesos. Mansardoje įrengiami kambariai poilsiautojams. Pastatas puošiamas drožinėtomis vėjalentėmis, lėkiais, sienos apkalamos ir puošiamos profiliuotomis detalėmis.

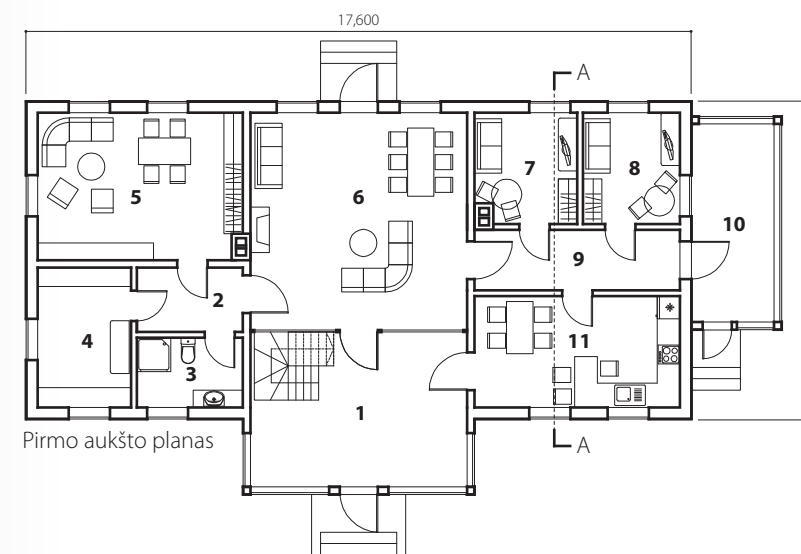
Projektuojant remtasi: Purvinas M. *Būdingi tradicinės architektūros pavyzdžiai Nemuno deltas regioniniame parke*. Kaunas, 1999, pavyzdys Nr. 13/3.

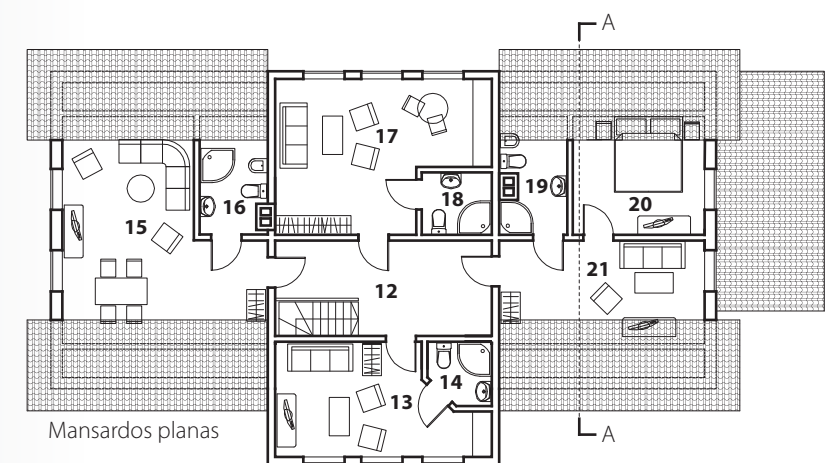
Pagrindinis fasadas

Šoninis fasadas

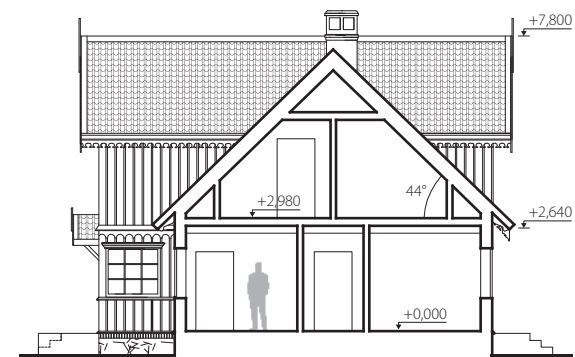

Pirmo aukšto planas

Mansardos planas

0 1 2 3 4 5 M 1:200

Pjūvis A-A

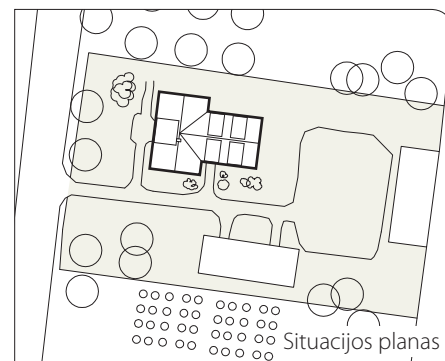
1. Veranda	23,49 m ²
2. Koridorius	4,77 m ²
3. Dušas, WC	5,19 m ²
4. Butinė patalpa	9,16 m ²
5. Kambarys	20,98 m ²
6. Svetainė	32,95 m ²
7. Kambarys	7,74 m ²
8. Kambarys	7,57 m ²
9. Koridorius	8,69 m ²
10. Veranda	11,48 m ²
11. Virtuvė, valgomasis	16,03 m ²
12. Koridorius	14,47 m ²
13. Kambarys	14,24 m ²
14. Dušas, WC	2,60 m ²
15. Kambarys	20,71 m ²
16. Dušas, WC	4,27 m ²
17. Kambarys	20,04 m ²
18. Dušas, WC	3,04 m ²
19. Dušas, WC	4,50 m ²
20. Kambarys	8,73 m ²
21. Kambarys	11,44 m ²

Užstatytas plotas 182,00 m²
Bendrasis plotas 252,09 m²

DIDYSIS LAUKININKO NAMAS

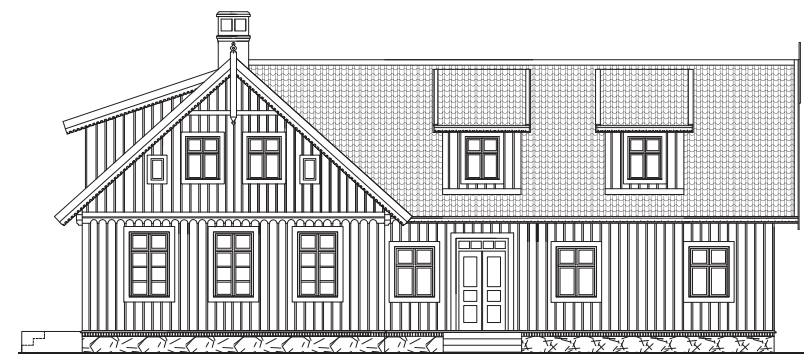
Didelis kryžminio plano namas su mezoninu ir mansardoje įrengtomis patalpomis. Tinka dideliam viensėdžiui. Gali būti skirtas poilsiautojams arba gyventi dviems šeimoms. Pirmame aukšte projektuojamos bendrojo naudojimo patalpos ir atskiri gyvenamieji kambariai. Mansardoje įrengiami miegamieji. Pastatą puošia drožinėtos vėjalentės, lėkiai, dekoratyvi sienų apkala.

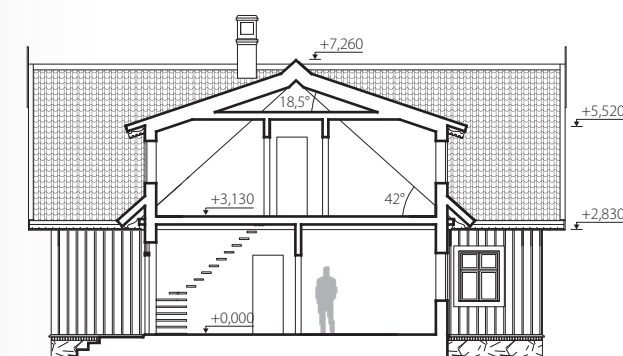
Situacijos planas

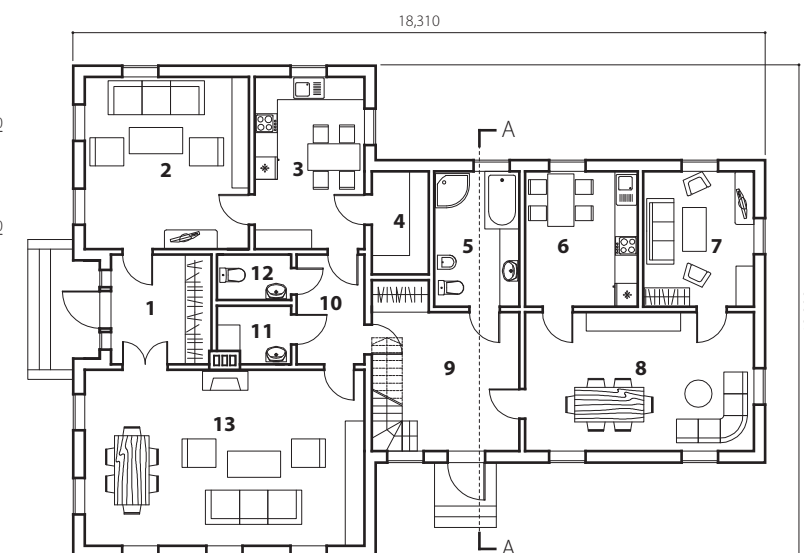
Pagrindinis fasadas

Šoninis fasadas

Pjūvis A-A

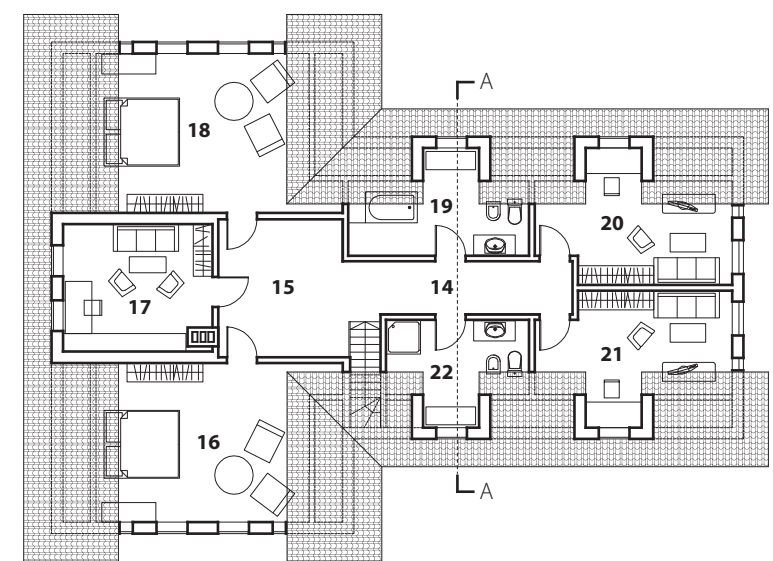

Pirmo aukšto planas

1. Priemenė	5,68 m ²
2. Kambarys	19,79 m ²
3. Virtuvė	13,19 m ²
4. Sandėliukas	4,09 m ²
5. Dušas, WC	8,05 m ²
6. Virtuvė	10,64 m ²
7. Kambarys	10,45 m ²
8. Kambarys	22,24 m ²
9. Priemenė	14,24 m ²
10. Koridorius	5,18 m ²
11. Katilinė	2,82 m ²
12. WC	2,34 m ²
13. Kambarys	34,41 m ²
14. Koridorius	8,41 m ²
15. Prieškambaris	12,37 m ²
16. Miegamasis	18,79 m ²
17. Kambarys	12,92 m ²
18. Miegamasis	18,78 m ²
19. Vonia, WC	8,75 m ²
20. Kambarys	12,47 m ²
21. Kambarys	12,54 m ²
22. Dušas, WC	7,39 m ²

Užstatytas plotas 192,80 m²
Bendrasis plotas 297,25 m²

0 1 2 3 4 5 M 1:200

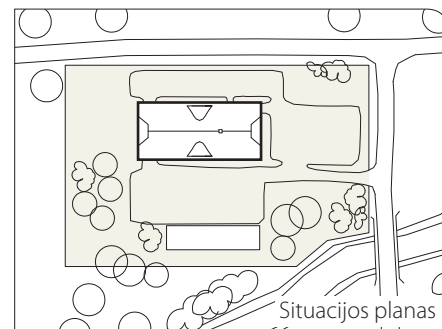

Mansardos planas

Projektuojant remtasi: Purvinas M. Būdingi tradicinės architektūros pavyzdžiai Nemuno deltos regioniniame parke. Kaunas, 1999, pavyzdys 7/2

UŽEIGA

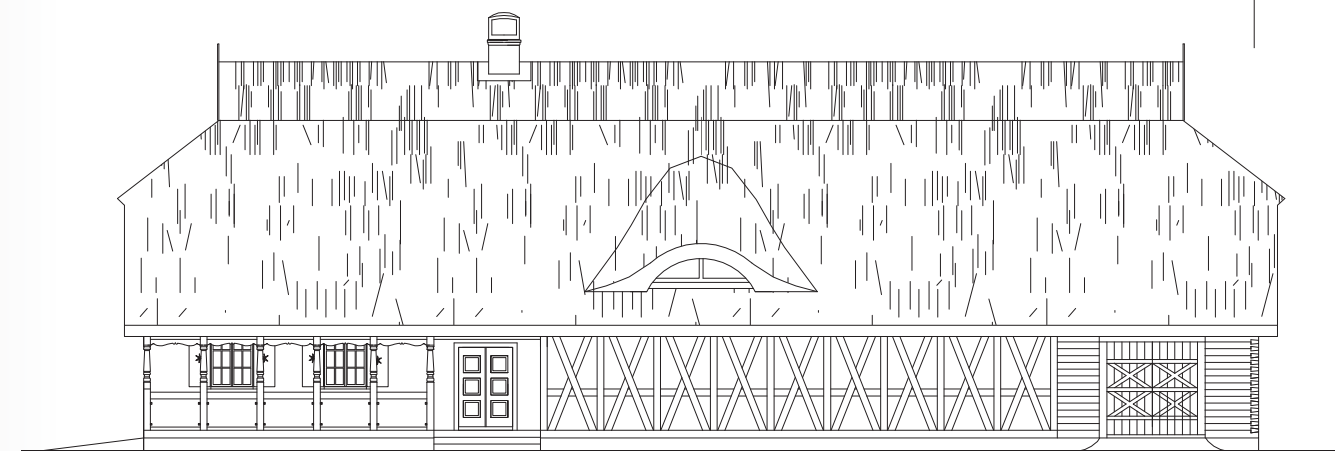
Didelis pastatas, primenantis senoviškas *karčemas* su galerija ir vežimine, gali būti statomas pakelėje ar žmonių susibūrimo vietose ir skirtas turistų maitinimui. Su projektuotos svečių salės ir personalo tarnybinės patalpos. Pastato sienos senoviškos karkasinės (fachverkinės) konstrukcijos, būdingos Prūsijos regiono statybai, bet būta tokių pastatų miesteliuose ar stambiuose ūkiuose. Kadangi nebeliko fachverkinių pastatų, tai galėtų būti viena iš architektūros konstrukcijų, tinkamų užeigai ir kartu primenančių fachverko tradiciją.

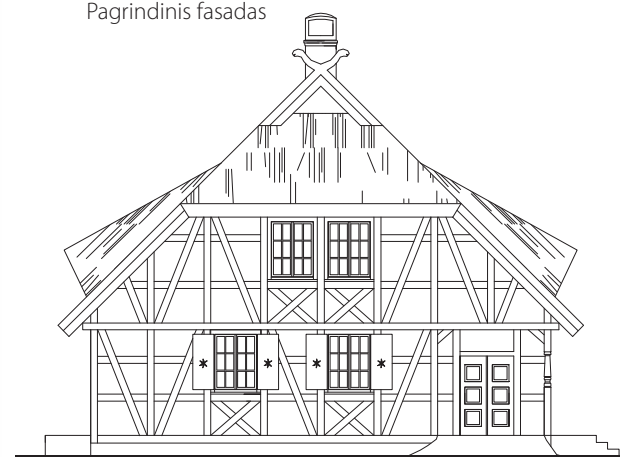
Situacijos planas

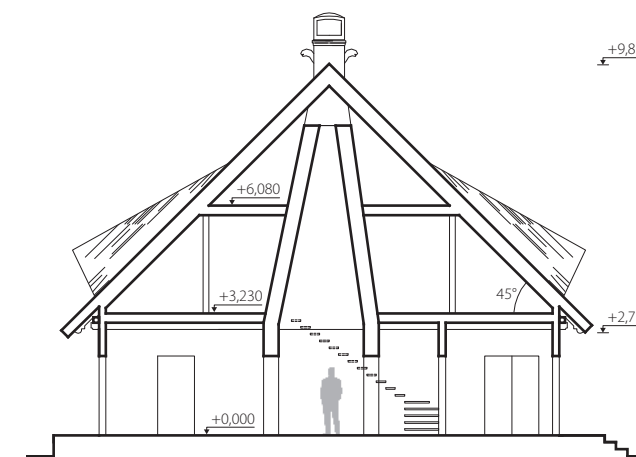
Projektuojant remtasi: Detleffzenas R. Rytų Prūsijos kaimo namai ir medinės bažnyčios. Vilnius, 1995, 1 lentelė.

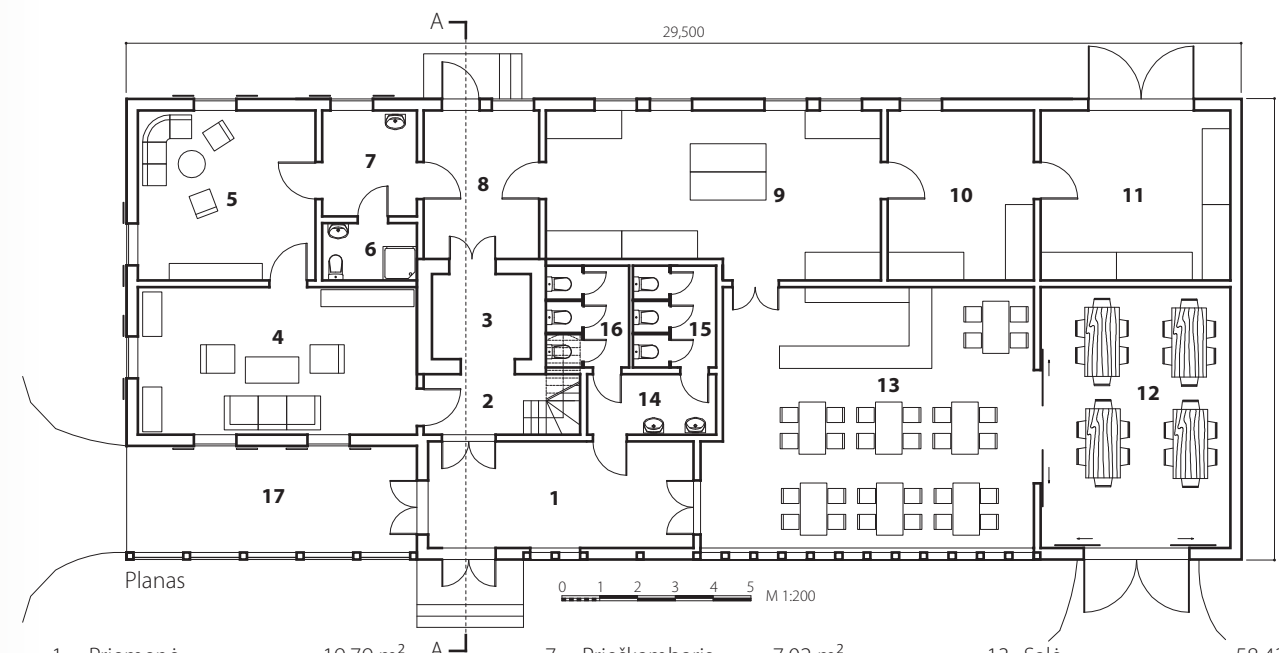
Pagrindinis fasadas

Šoninis fasadas

Pjūvis A-A

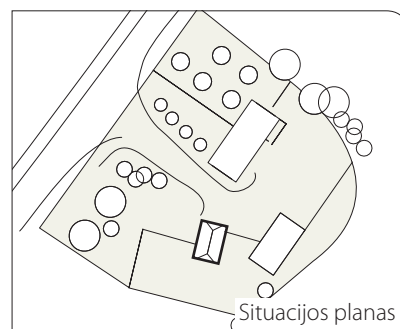

Planas

1. Priemenė	19,79 m ²	7. Prieškambaris	7,02 m ²	13. Salė	58,43 m ²
2. Koridorius	4,63 m ²	8. Priemenė	11,99 m ²	14. Higienos patalpa	5,46 m ²
3. Kaminas	5,87 m ²	9. Virtuvė	37,24 m ²	15. WC	5,92 m ²
4. Administracinė patalpa	28,78 m ²	10. Sandėlis	17,98 m ²	16. WC	5,22 m ²
5. Vadovo kabinetas	21,11 m ²	11. Sandėlis	22,59 m ²	17. Galerija	21,35 m ²
6. Dušas, WC	3,80 m ²	12. Salė	34,63 m ²	Užstatytas plotas	367,50 m²
				Bendrasis plotas	290,37 m²

KLĖTIS

Senojo tipo klėtis su prieklėčiu, skirta apgyvendinti svečius. Išskirtiniai klėties bruožai – laužytas čiukurinis stogas, dekoratyvi skliauto apkala, karniziniai raižiniai, kraigą puošiantys žirgeliai, dekoruotos prieklėčio kolonos, maži, savitų proporcijų langeliai. Planas tradicinis – prieklėtis ir klėtis su būtinėmis patalpomis. Laiptais užlipama į mansardinį aukštą, kuriame suprojektuotas miegamasis. Galinė siena įstiklinta, užveriamas stumdomomis durimis ir sulankstomomis langinėmis, kuriomis siekiama išsaugoti vientisą autentiškų fasadų vaizdą. Vitrininiai langai statomi atsižvelgiant į vietovės reglamentą.

Situacijos planas

Projektuojant remtasi: Detlefzenas R. Rytų Prūsijos kaimo namai ir medinės bažnyčios. Vilnius, 1995, 4 lentelė.

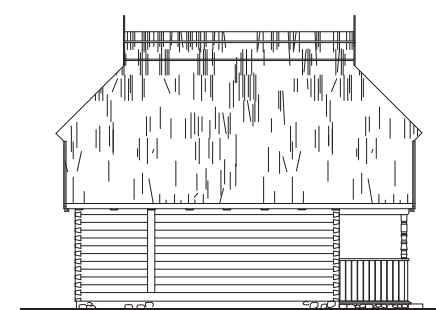
Klėtis Jucaičių k. Kalipėdos r. (LDM, LFn-2817)

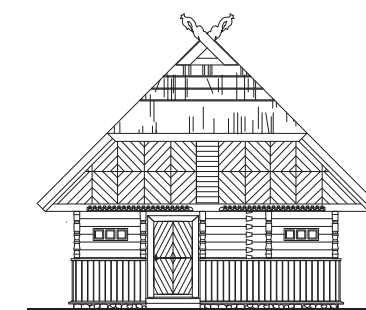
Klėtis (MLIM, inv. Nr. 9905)

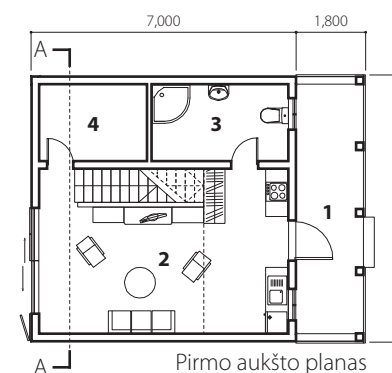
Klėtis (LLBM, inv. Nr. 2378)

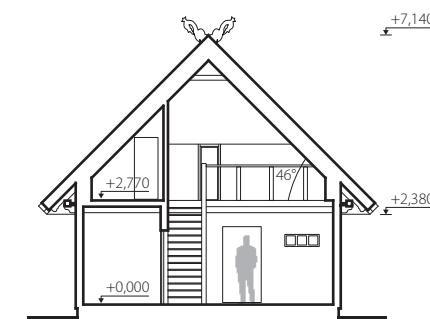
Šoninis fasadas

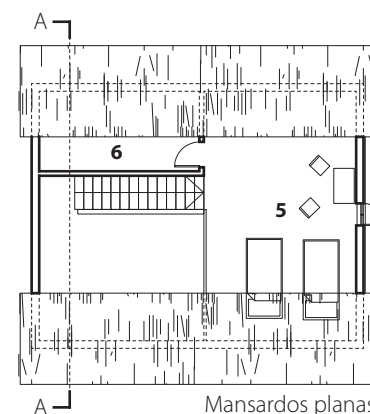
Pagrindinis fasadas

Pirmo aukšto planas

Pjūvis A-A

Mansardos planas

1. Prieklėtis	12,44 m ²
2. Klėtis	28,66 m ²
3. Dušas, WC	7,32 m ²
4. Sandėliukas	5,78 m ²
5. Miegamasis	16,47 m ²
6. Sandėliukas	3,82 m ²
Užstatytas plotas	61,97 m²
Bendras plotas	62,05 m²

0 1 2 3 4 5 M 1:200

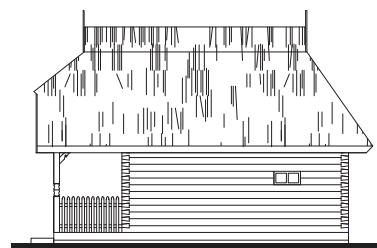
KLĖTIS

Tradicinė klėtelė su aptvertu prieklėčiu, įrengtu pastato gale. Panašios klėtelės statytos Šilutės ir Klaipėdos apylinkių laukininkų sodybose. Patalpos naudojamos kaip sandėlis, vasaros metu galima ilsėtis, apgyvendinti svečius. Stogas laužytos formos, prieklėtį remia profiliuotos medinės kolonos su drožinėtomis atramomis. Čiukurus puošia dailiai išpjaustinėti lėkiai.

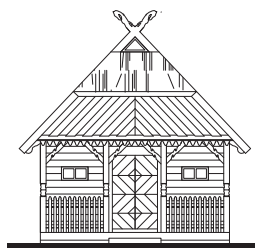

1. Prieklėtis	7,95 m ²
2. Klėtis	11,96 m ²
3. Klėtis	12,88 m ²
Užstatytas plotas	39,00 m²
Bendras plotas	24,84 m²

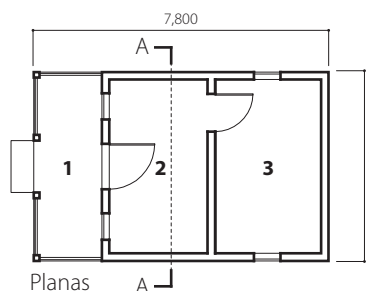
0 1 2 3 4 5 M 1:200

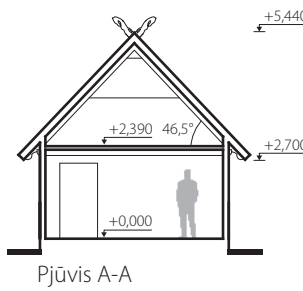
Pagrindinis fasadas

Šoninis fasadas

Planas

Pjūvis A-A

Projektuojant remtasi: Detlefzenas R. Rytų Prūsijos kaimo namai ir medinės bažnyčios. Vilnius, 1995, 4 lentelė.

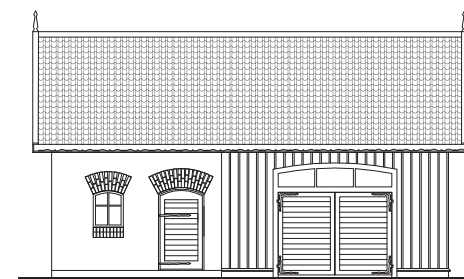
ŪKINIS PASTATAS

Mišrios konstrukcijos ūkinis pastatas. Raudonų plytų mūro dalyje projektuojama namų ūkio dirbtuvė. Karkasinėje, lentomis apkaltoje dalyje, įrengiamas garažas, paaukštintoje su ertkiu pastogėje – sandėlis. Pastatą puošia arkinės plytų mūro sąramos virš angų, išpjaustinėti lėkiai ir tradiciškai profiliuota gegnių galų apkala.

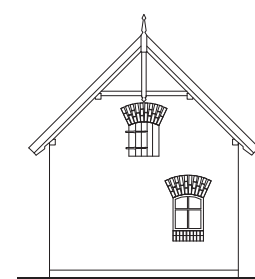

1. Dirbtuvė	18,00 m ²
2. Garažas	26,68 m ²
Užstatytas plotas	52,50 m²
Bendras plotas	74,57 m²

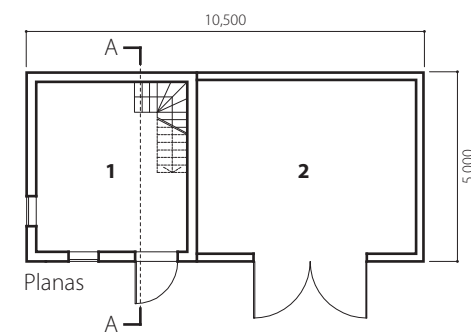
0 1 2 3 4 5 M 1:200

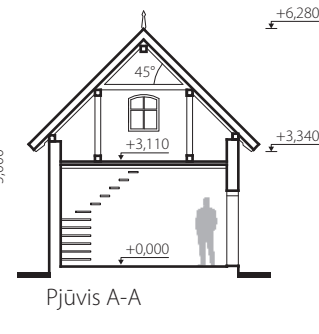
Pagrindinis fasadas

Šoninis fasadas

Planas

Pjūvis A-A

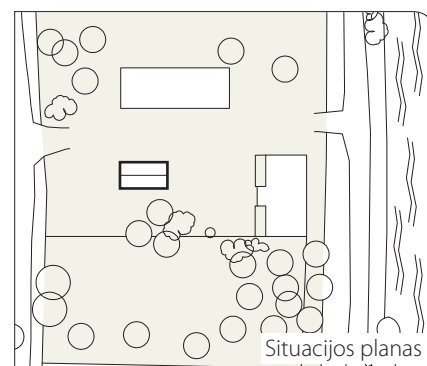

Projektuojant remtasi: Purvinas M. Būdingi tradicinės architektūros pavyzdžiai Nemuno deltos regioniniame parke. Kaunas, 1999, pavyzdys Nr. 15/2.

ŪKINIS PASTATAS SANDĖLIS SU GARAŽU

Žvejo sodybos ūkinis pastatas su ertikiu. Viename gale įrengiamas garažas automobiliui, kitame – sandėliai. Medinio karkaso sienos apkaltos vertikaliomis lentomis su tašeliais.

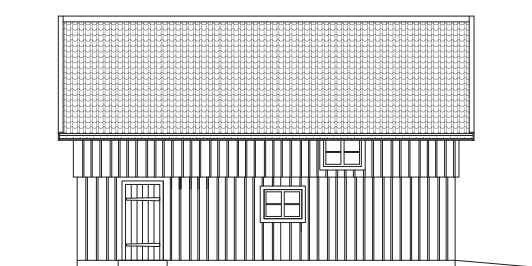
Projektuojant remtasi: Purvinas M. *Būdingi tradicinės architektūros pavyzdžiai Nemuno deltos regioniniame parke*. Kaunas, 1999, pavyzdys Nr. 14/14.

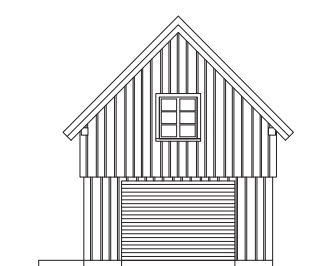
Ūkinis pastatas Minijos k. Šilutės r.

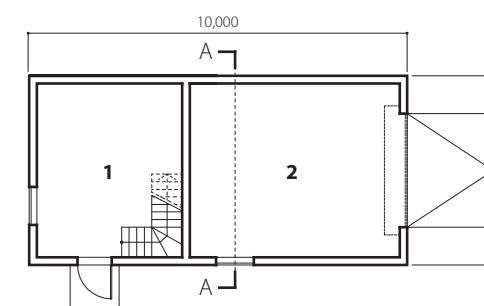
Ūkinis pastatas Skirvytelės k. Šilutės r.

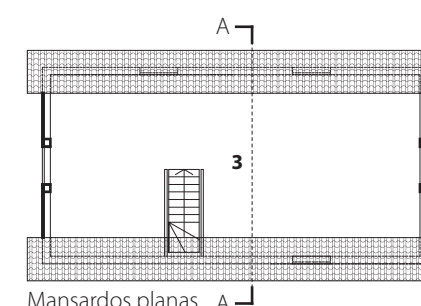
Pagrindinis fasadas

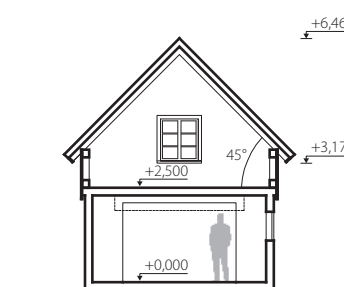
Šoninis fasadas

Pirmo aukšto planas

Mansardos planas

Pjūvis A-A

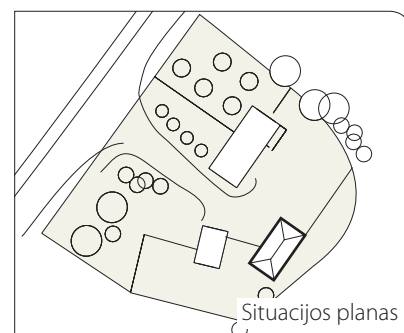
0 1 2 3 4 5 M 1:200

1. Sandėlis	17,68 m ²
2. Garažas	25,55 m ²
3. Sandėlis	37,43 m ²
Užstatytas plotas	51,60 m²
Bendras plotas	80,66 m²

ŪKINIS PASTATAS PRITAIKYTAS KŪRYBINĖMS DIRBTUVĖMS

Tradicinis ūkinis pastatas būdingu keturšlaičiu čiukuriniu stogu su stoglangiu ir paaukštintu plytų mūro cokoliu. Pastatas pritaikytas kūrybinėms dirbtuvėms: šalia ekspozicijų ar susitikimų salės yra ūkinė patalpa. Vartų vietoje įrengiamos dvigubos įstiklintos slenamosios durys, kad salėje būtų šviesu.

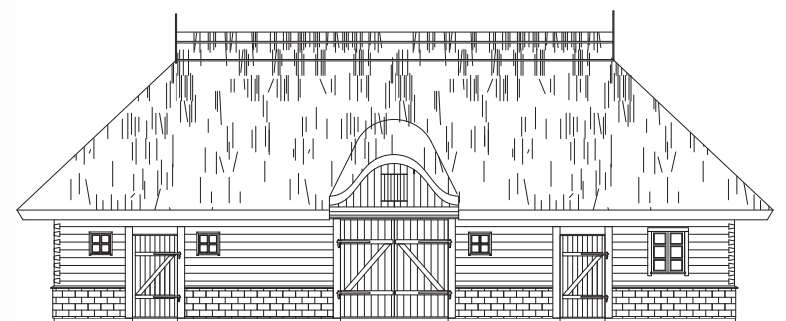
Projektuojant remtasi: Detlefzenas R. Rytų Prūsijos kaimo namai ir medinės bažnyčios. Vilnius, 1995, 3, 9 lentelė.

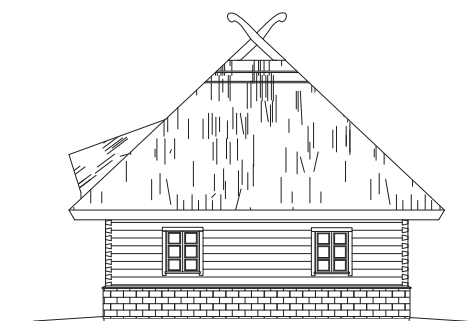
Tvartas Kintų k. Šilutės r. (LII, neg. Nr. 81835)

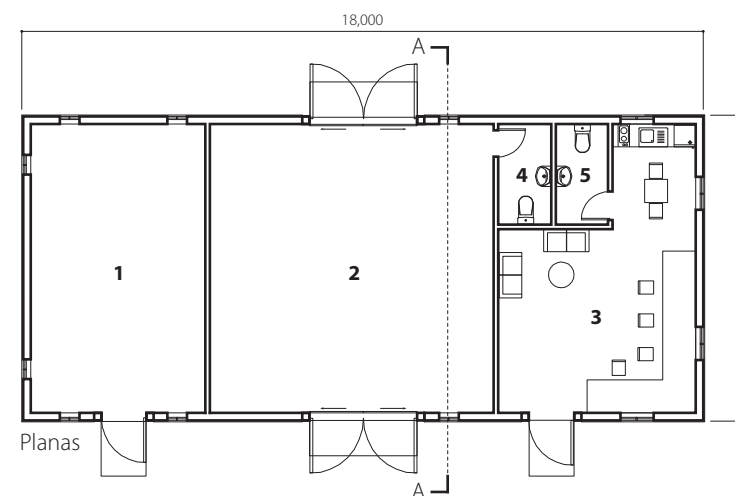
Tvartas Pakalnės k. Šilutės r. (LII, neg. Nr. 5152)

Pagrindinis fasadas

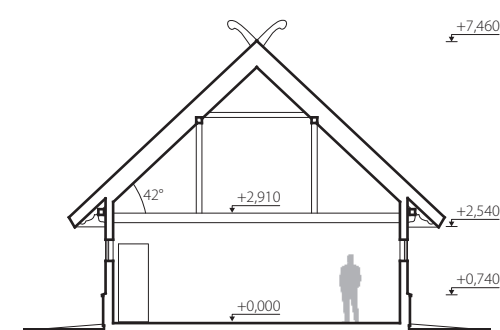

Šoninis fasadas

Planas

0 1 2 3 4 5 M 1:200

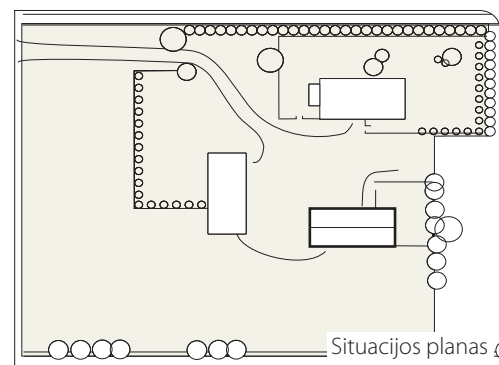
Pjūvis A-A

1. Ūkinė patalpa	35,29 m ²
2. Salė	57,14 m ²
3. Dirbtuvė	31,35 m ²
4. WC	3,72 m ²
5. WC	3,72 m ²
Užstatytas plotas	146,61 m²
Bendrasis plotas	131,22 m²

TVARTAS SU DIRBTUVE

Pastatas būdingas pelkininkų vidutinio dydžio sodyboms. Tai nesudėtingas rąstinis statinys, kurį paprasta pritaikyti įvairioms reikmėms. Būdingi elementai – pakauštas plytų mūro cokolis, dvišlaitis stogas, vertikaliomis lentomis apkaltas skliautas, profiliuoti gegnių ir perdangos sijų galai.

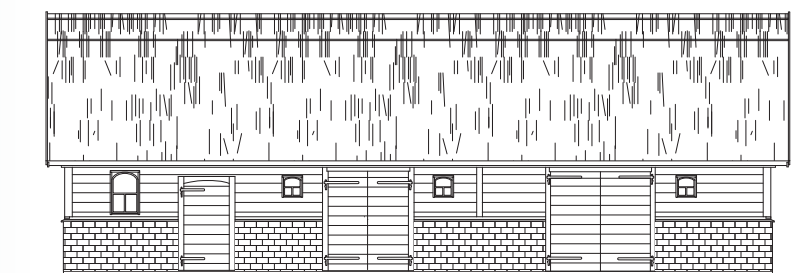
Pastatas suprojektuotas pagal LLBM atkuriamą Vabalų kaimo pelkininko sodybą.

Tvartas Skirvytėlės k. Šilutės r.

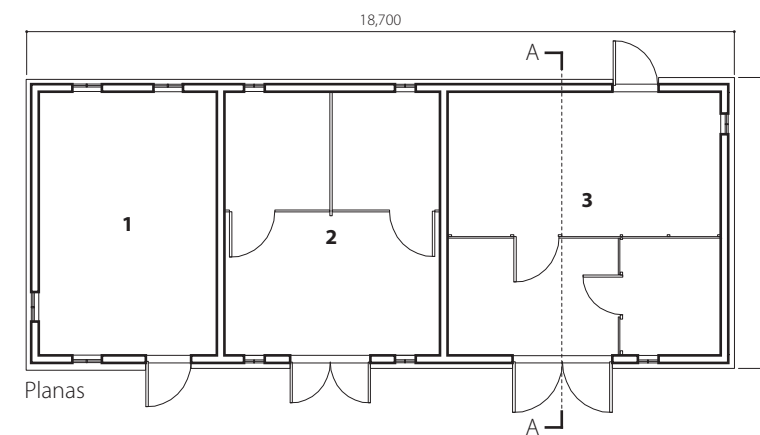
Ūkinis pastatas Mingės k. Šilutės r. (LII, neg. Nr. 86001)

Pagrindinis fasadas

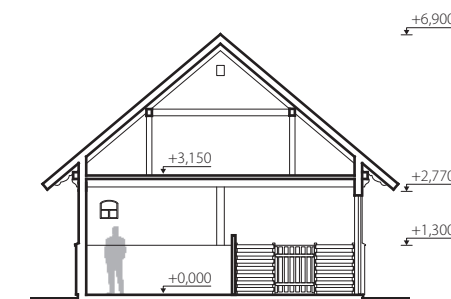

Šoninis fasadas

Planas

0 1 2 3 4 5 M 1:200

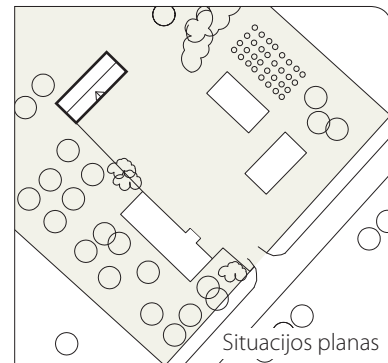
Pjūvis A-A

1. Dirbtuvė	32,82 m ²
2. Arklidė	39,73 m ²
3. Avidė	50,18 m ²
Užstatytas plotas	143,99 m²
Bendrasis plotas	122,73 m²

MŪRINIS TVARTAS SU ERTIKIU

Tokie pastatai buvo statomi didesniuose laukininkų ar pievininkų ūkiuose. Pastate suprojektuotos dvi patalpos naminiams gyvuliams laikyti ir buitinė patalpa. Visos jos su atskiromis durimis. Sienos raudonų plytų mūro, ertikis ir pastogės skliautai iš medinio karkaso, apkalto vertikaliomis lentomis.

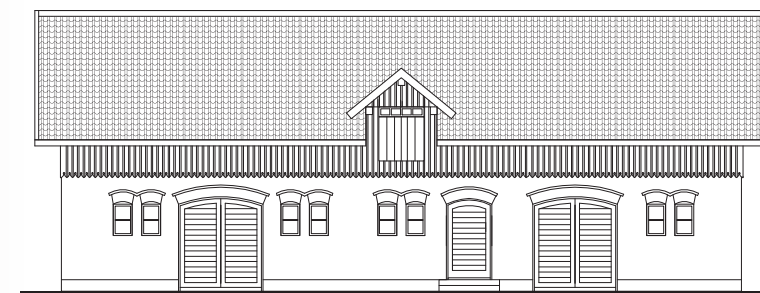
Projektuojant remtasi: Purvinas M. *Būdingi tradicinės architektūros pavyzdžiai Nemuno deltos regioniniame parke*. Kaunas, 1999, pavyzdys Nr.13/6; Purvinas M. *Rambyno regioninio parko būdingi tradicinės statybos pavyzdžiai*. Rambynas, 2007, pavyzdys Nr. 16.

Tvartas Barzūnų k. Pagėgių sen.

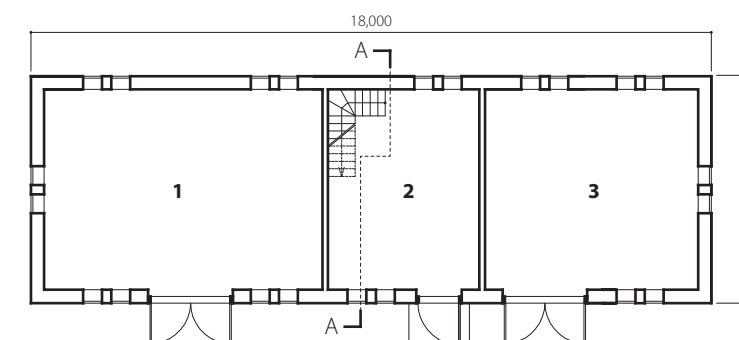
Tvartas Rusnės k. Šilutės r. (LII neg. Nr. 85050)

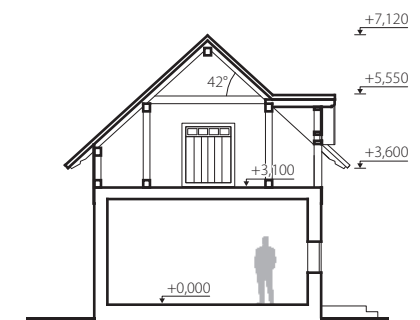
Pagrindinis fasadas

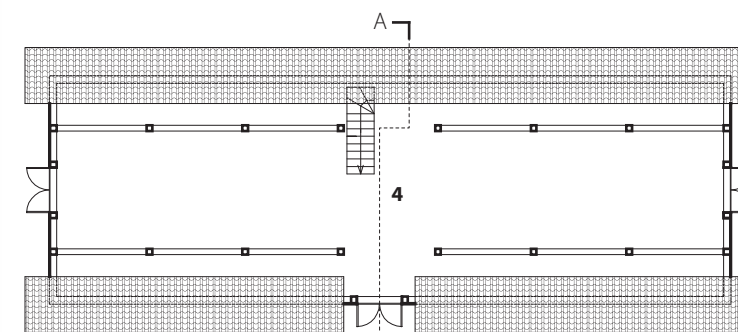
Šoninis fasadas

Pirmo aukšto planas

Pjūvis A-A

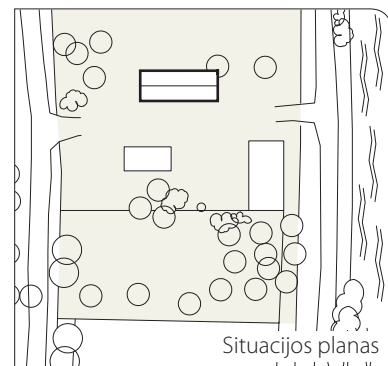
Mansardos planas

1. Tvartas	39,03 m ²
2. Pagalbinė patalpa	21,20 m ²
3. Tvartas	29,88 m ²
4. Sandėlis	80,79 m ²
Užstatytas plotas	108,80 m²
Bendrasis plotas	170,90 m²

0 1 2 3 4 5 M 1:200

SANDĖLIS SU ERTIKIU

Raudonų plytų mūro ūkinis pastatas su ertikiu: panašiam pastate būdavo žvejų reikmenų sandėlis ir valčių remonto dirbtuvė. Į patalpas įeinama per plačias duris. Pagrindiniame fasade ertikis įrengiamas ant prailgintų perdangos sijų galų. Taip sukurama pastogė, kurioje gali būti džiovinami tinklai, laikomi ūkio reikmenys.

Situacijos planas

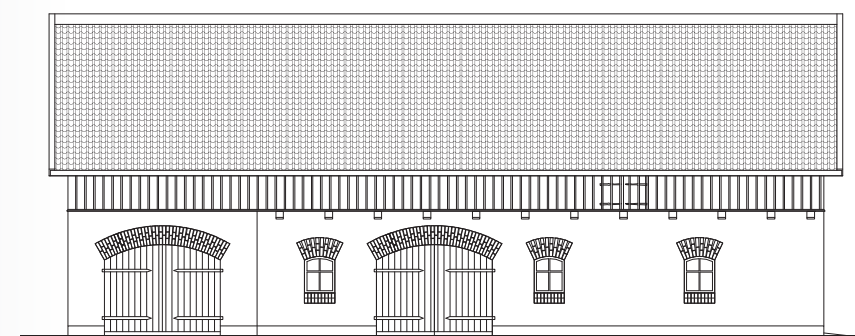
Pastatas suprojektuotas pagal Drevernos k. žvejo sodybos ūkinį pastatą - sandėlį.

Tvartas Šiauliy k. Šilutės r. (LII, neg. Nr. 35755)

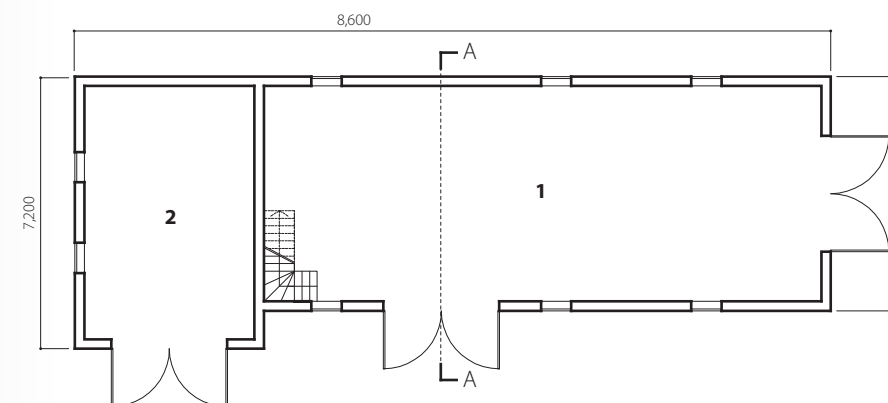
Pastogės apdaila

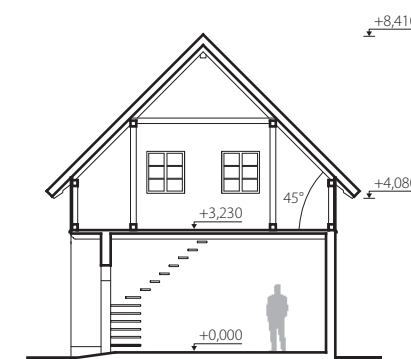
Pagrindinis fasadas

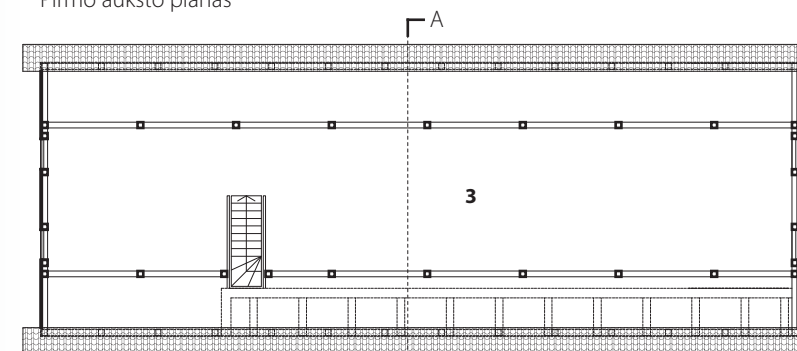
Šoninis fasadas

Pirmo aukšto planas

Pjūvis A-A

Mansardos planas

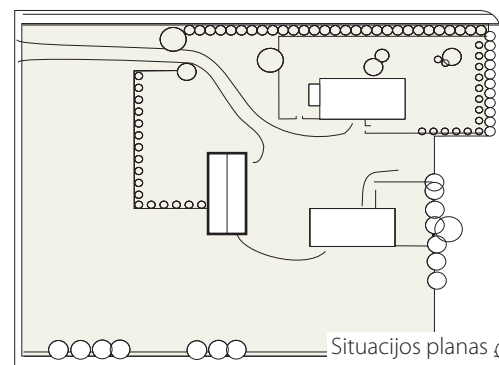
1. Sandėlis	84,07 m ²
2. Sandėlis	30,15 m ²
3. Sandėlis	133,65 m ²
Užstatytas plotas	129,00 m²
Bendrasis plotas	247,87 m²

0 1 2 3 4 5 M 1:200

DARŽINĖ SU DIRBTUVE

Būdingas pelkininkų vidutinio dydžio sodybos ūkinis pastatas dvišlaičiu stogu ir paaukštintu plytų mūro cokoliu. Dirbtuvė rąstinė, daržinė – karkasinė, apkalta vertikaliomis lentomis su tašeliais. Profiliuoti gegnių ir perdangos sijų galai.

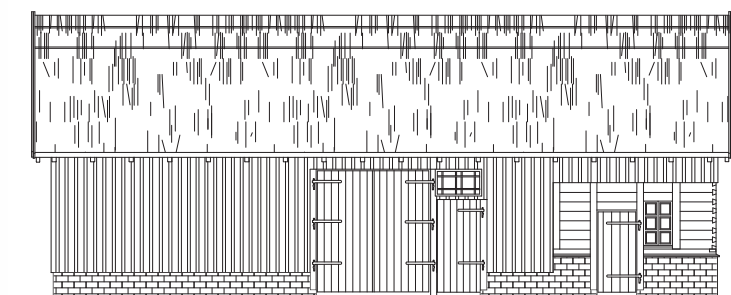
Pastatas suprojektuotas pagal LLBM atkuriamą Vabalų kaimo pelkininko sodybą.

Daržinė Skirvytelės k. Šilutės r.

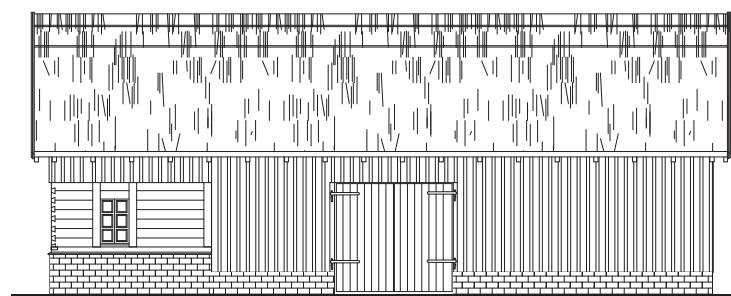
Ūkinis pastatas Skirvytelės k. Šilutės r.

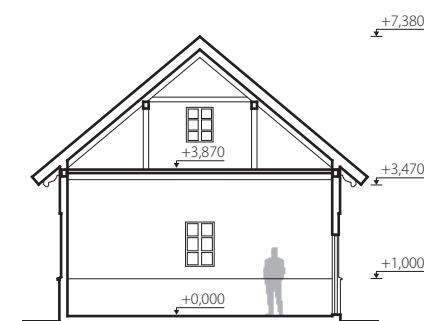
Pagrindinis fasadas

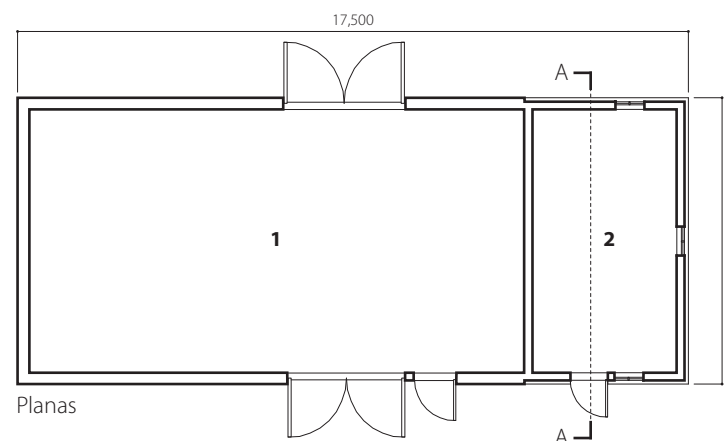
Šoninis fasadas

Galinis fasadas

Pjūvis A-A

Planas

1. Daržinė	91,03 m ²
2. Dirbtuvė	26,51 m ²
Užstatytas plotas	132,47 m²
Bendrasis plotas	117,54 m²

0 1 2 3 4 5 M 1:200

ŪKINIS PASTATAS SU PIRTIMI IR POILSIO PATALPA

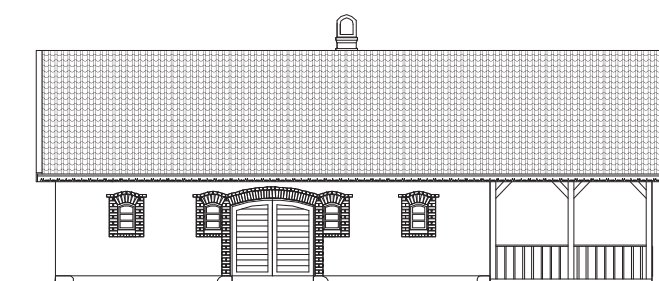
Tvarto su mūrinėmis tinkuotomis arba plūkto molio sienomis pavyzdys. Langų ir durų angos su arkinėmis sąramomis mūrijamos iš raudonų plytų. Pastato patalpos gali būti įvairios paskirties. Pagal pateiktą projektą siūloma įrengti pirtį su poilsio kambariais.

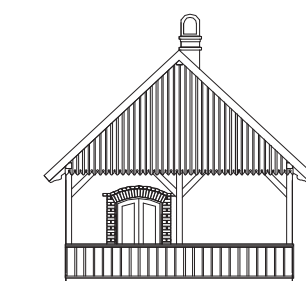
Tvartas Bitėnų k. Pagėgių sav. (LII, neg. Nr. 12517)

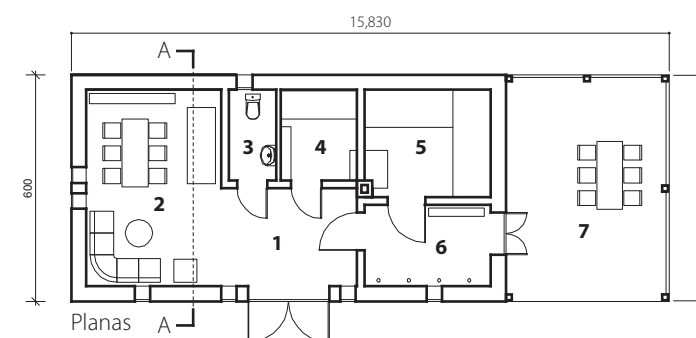
Tvarto durys Eidaičių k. (LII neg. Nr.36622)

Pagrindinis fasadas

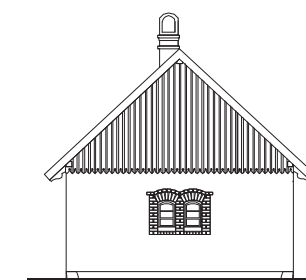

Šoninis fasadas

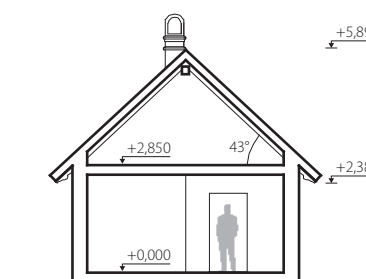

1. Priemenė	9,32 m ²
2. Poilsio patalpa	18,59 m ²
3. WC	2,99 m ²
4. Buitinė patalpa	4,84 m ²
5. Pirtis	9,41 m ²
6. Dušai	7,21 m ²
7. Atvira pastogė	23,34 m ²
Užstatytas plotas	94,96 m²
Bendras plotas	52,36 m²

0 1 2 3 4 5 M 1:200

Šoninis fasadas

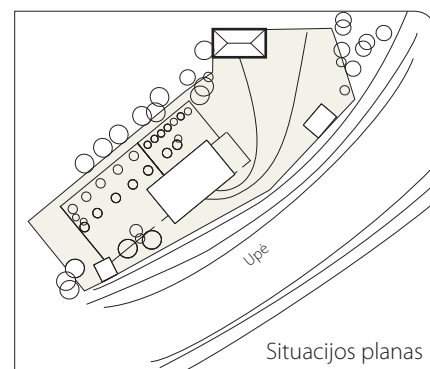
Pjūvis A-A

Projektuojant remtasi: Purvinas M. *Rambyno regioninio parko būdingi tradicinės statybos pavyzdžiai*. Rambynas, 2007, pavyzdys F;
Purvinas M. *Būdingi tradicinės architektūros pavyzdžiai Nemuno deltos regioniniame parke*. Kaunas, 1999, pavyzdys Nr. 14/6, Nr. 14/7, Nr. 15/2.

JAUJA

PIRTIS SU STOGINE

Senoviškoms sodyboms būdingas pastatas keturšlaičiu čiukuriniu, nendrėmis dengtu stogu, plačiomis pastogėmis. Mūrinėje pastato dalyje įrengiama pirtis su priepirčiu, vietoj daržinės – stoginė su krosnimi ir židiniu. Atsižvelgiant į vietovės reglamentą, tarpai tarp kolonų gali būti įstiklinti.

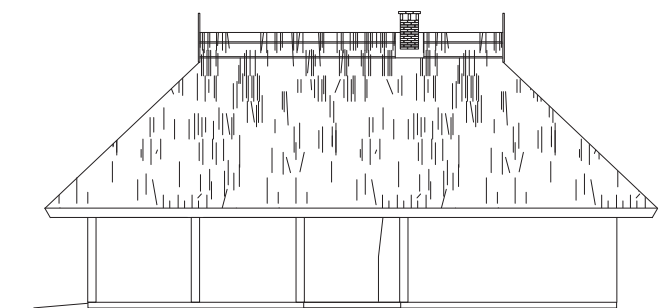
Projektuojant remtasi: Detlefzenas R. Rytų Prūsijos kaimo namai ir medinės bažnyčios. Vilnius, 1995, 5 lentelė.

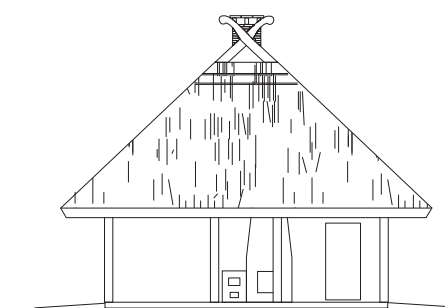
Klojimas Bružų k. Šilutės r. (Gimbutas 1948, 11 e pav.)

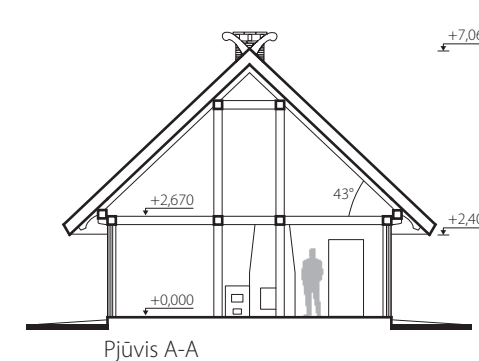
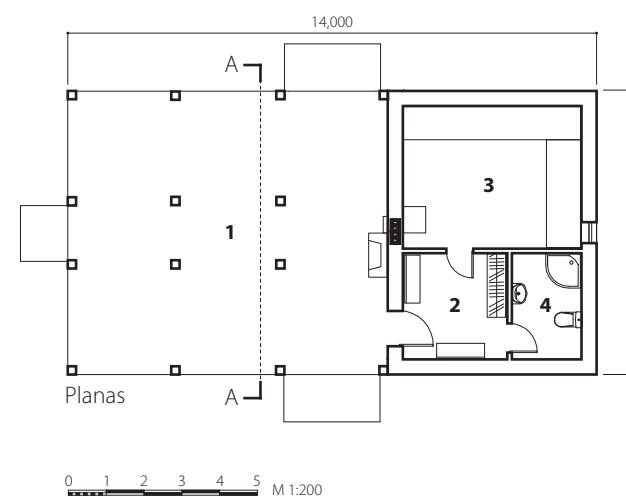
Daržinė buv. Pempėnų k. dab. Olštyneko muziejuje Lenkijoje

Šoninis fasadas

Pagrindinis fasadas

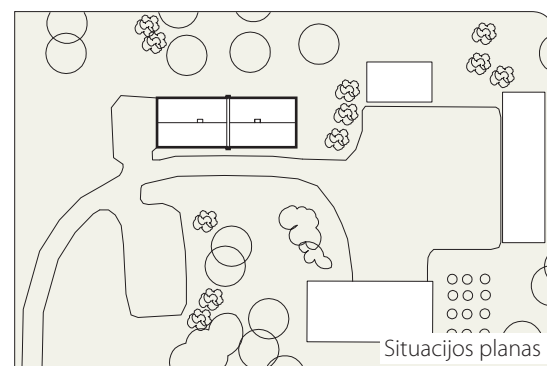

1. Stoginė	58,48 m ²
2. Priepirtis	7,75 m ²
3. Pirtis	17,54 m ²
4. Dušas, WC	5,02 m ²
Užstatytas plotas	104,16 m²
Bendras plotas	88,79 m²

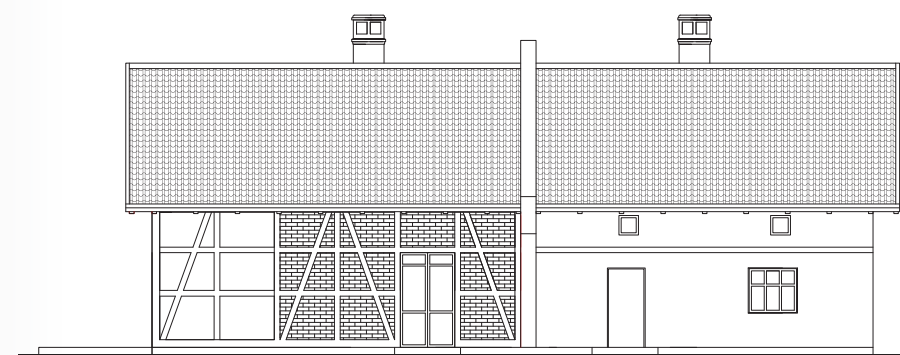
ŪKINIS PASTATAS PRITAIKYTAS POILSIUI

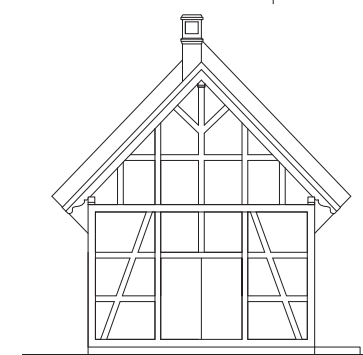
Pateikiamas rekonstruoto ir naujai paskirčiai pritaikyto pastato projektas. Pastato tūrį sudaro dvi dalys. Viena dalis – karkasinė su raudonų plytų užpildu, kita – mūrinė, tinkuota. Fachverkinėje dalyje galima įrengti jaukią salę. Mansardoje virš salės įrengiamas balkonas su poilsio zona ir kambariai. Per visą aukštį įstiklinta statinio dalis suteikia patalpoms daug šviesos ir galimybę grožėtis kraštovaizdžiu.

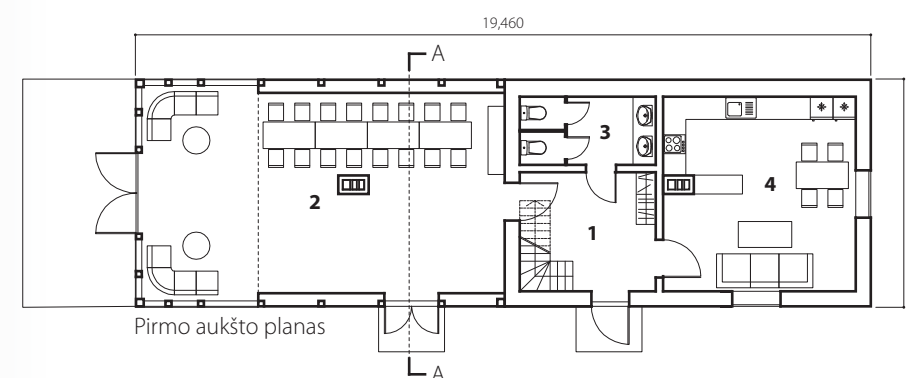
Pastatas suprojektuotas pagal ūkinį pastatą, esantį sodyboje ant Rambyno kalno.

Pagrindinis fasadas

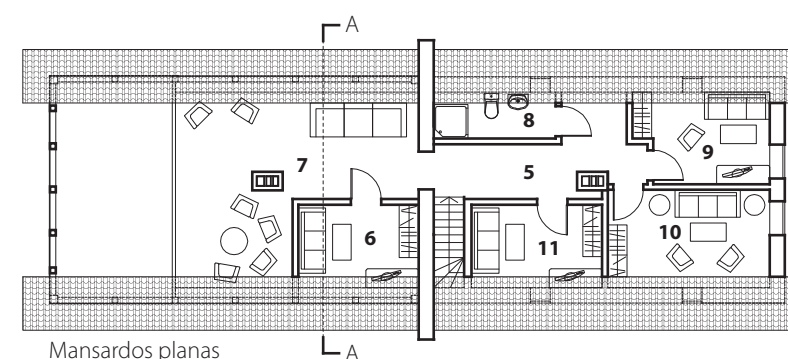
Šoninis fasadas

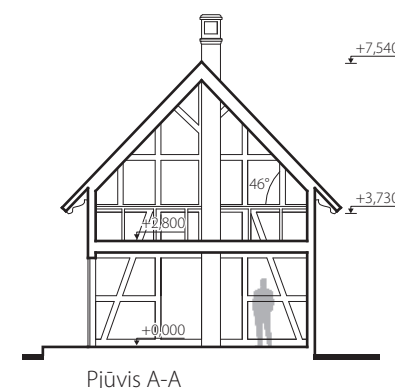
Pirmo aukšto planas

Šoninis fasadas

Mansardos planas

Pjūvis A-A

1. Priemenė	11,31 m ²
2. Svetainė	51,69 m ²
3. WC	6,46 m ²
4. Virtuvė	25,61 m ²
5. Koridorius	9,05 m ²
6. Kambarys	6,08 m ²
7. Balkonas	22,75 m ²
8. Dušas, WC	3,02 m ²
9. Kambarys	7,14 m ²
10. Kambarys	9,84 m ²
11. Kambarys	6,59 m ²
Užstatytas plotas	121,09 m²
Bendrasis plotas	136,80 m²

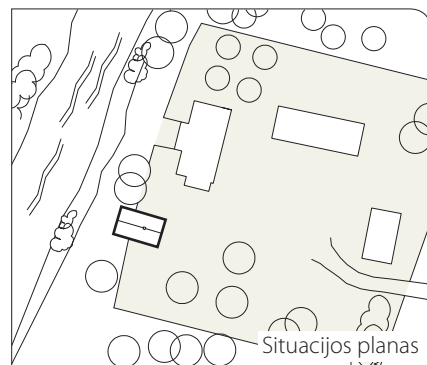
0 1 2 3 4 5 M 1:200

Ūkinis pastatas Bitėnų k. Pagėgių sav.

KŪRYBINĖS DIRBTUVĖS

Nedidelis žvejų sandėlis, pritaikytas kūrybinėms dirbtuvėms. Kad viduje būtų šviesu ir jauku, pastato gale įrengiama stiklinė sienutė su durimis į terasą (vitrininiai langai statomi atsižvelgiant į vietovės reglamentą). Sienutė iš lauko užveriamą durimis. Į pastogę, kurioje įrengiama poilsio patalpa, lipama ištraukiamaisiais laiptais. Karkaso sienos apkalto vertikaliomis lentomis.

Projektuojant remtasi: Purvinas M. *Būdingi tradicinės architektūros pavyzdžiai Nemuno deltos regioniniame parke*. Kaunas, 1999, pavyzdys Nr. 14/ 5.

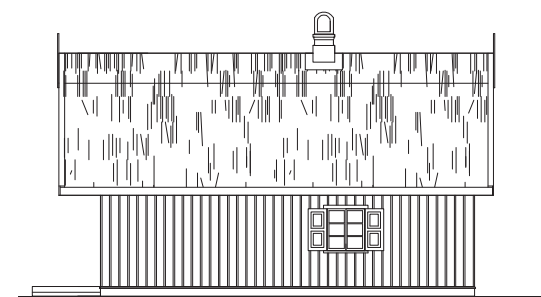
Pajūrio žvejų pastatėliai (Gimbutas 1948, 10 d pav.)

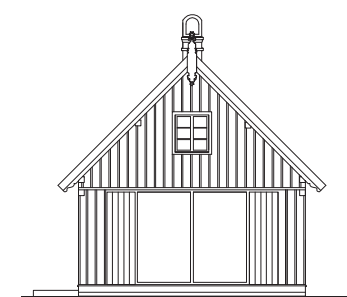
Ūkinis pastatas Gilijos k.

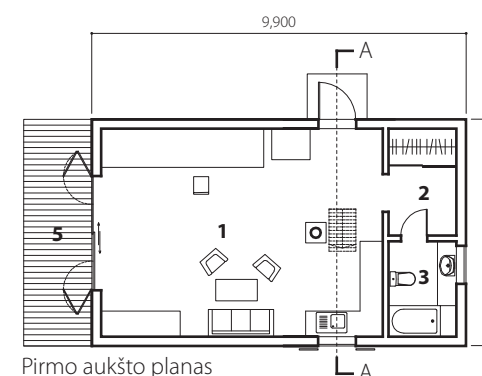
Ūkinis pastatėlis Šakininkų k.

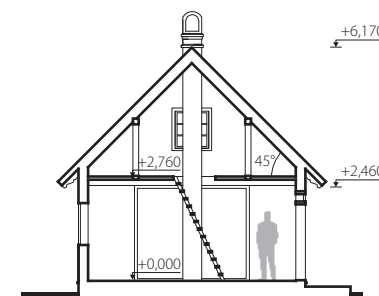
Pagrindinis fasadas

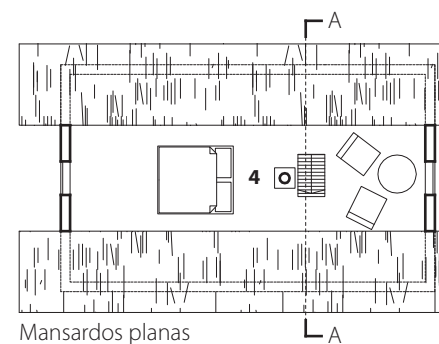
Šoninis fasadas

Pirmo aukšto planas

Pjūvis A-A

Mansardos planas

1. Darbo patalpa	40,97 m ²
2. Buitinė patalpa	5,09 m ²
3. Dušas, WC	4,53 m ²
4. Poilsio patalpa	26,32 m ²
5. Terasa	10,76 m ²
Užstatytas plotas	70,18 m²
Bendras plotas	76,90 m²

0 1 2 3 4 5 M 1:200

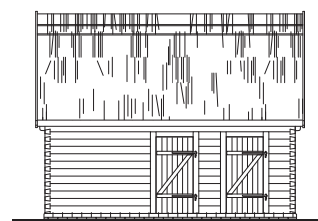
ŽVEJO SODYBOS SANDĖLIUKAS

Žvejų sodyboms būdingas mažas pastatėlis, įrankinė.

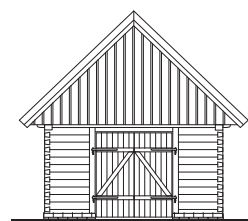

1. Ūkinė patalpa	9,87 m ²
2. Ūkinė patalpa	8,17 m ²
3. Ūkinė patalpa	8,17 m ²
Užstatytas plotas	31,02 m²
Bendrasis plotas	26,21 m²

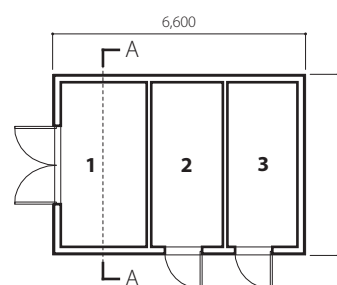
0 1 2 3 4 5 M 1:200

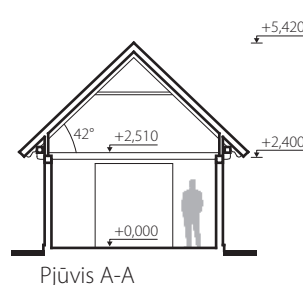
Šoninis fasadas

Pagrindinis fasadas

Planas

Pjūvis A-A

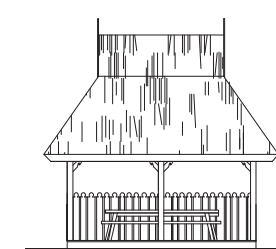
PAVĖSINĖ

Nedidelis statinys, suprojektuotas pagal tradicinės klėtelės tipą su keturšlaičiu čiukuriniu stogu, skirtas ilsėtis ir bendrauti gamtoje. Per atvirus čiukurus cirkuliuojantis oras gaivina kaitros metu. Dekorui panaudoti tradicinės architektūros detalės: lėkiai, profiliuotos kolonos, drožinės atramos, tvorelė.

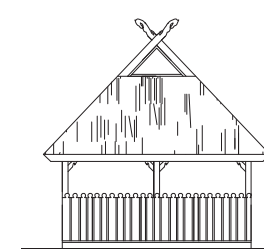

1. Atvira pastogė	25,00 m ²
Užstatytas plotas	25,30 m²
Bendrasis plotas	25,00 m²

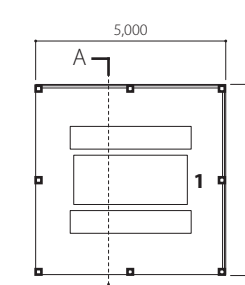
0 1 2 3 4 5 M 1:200

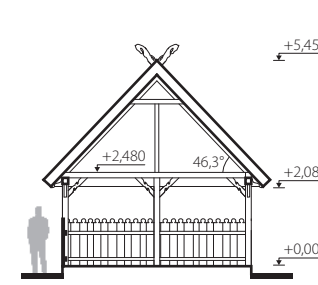
Pagrindinis fasadas

Šoninis fasadas

Planas

Pjūvis A-A

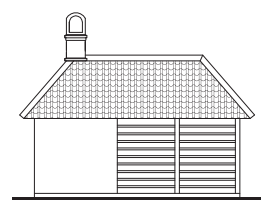
Projektuojant remtasi: Detlefzenas R. Rytų Prūsijos kaimo namai ir medinės bažnyčios. Vilnius, 1995, 6 lentelė.

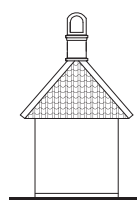
Projektuojant remtasi: Detlefzenas R. Rytų Prūsijos kaimo namai ir medinės bažnyčios. Vilnius, 1995, 4 lentelė.

ŽUVŲ RŪKYKLA

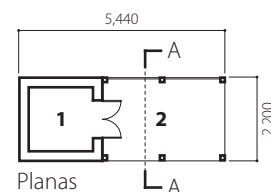
Pastatas iš dviejų dalių: mūrinė tinkuota rūkykla ir atvira pastogė, kurioje žuvis paruošiamos rūkyti, o paskui, ištrauktos iš rūkyklos, vėsinaimos.

Pagrindinis fasadas

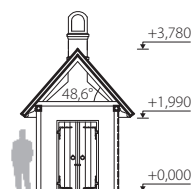

Šoninis fasadas

Planas

1. Rūkykla	2,89 m ²
2. Atvira pastogė	7,12 m ²
Užstatytas plotas	11,96 m²
Bendrasis plotas	2,90 m²

Pjūvis A-A

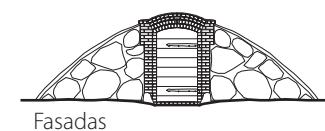
0 1 2 3 4 5 M 1:200

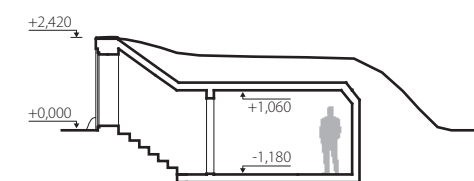
Projektuojant remtasi: Detlefzenas R. Rytų Prūsijos kaimo namai ir medinės bažnyčios. Vilnius, 1995, 1 lentelė.

LAUKO RŪSYS

Ūkinis pastatas, skirtas laikyti daržoves ir vaisius. Priekinė sienutė – lauko akmenų mūro. Durys su arkine sąrama juosiamos raudonų plytų mūro. Rūsys monolitinio betono, apipiltas žemėmis ir apželdintas žole.

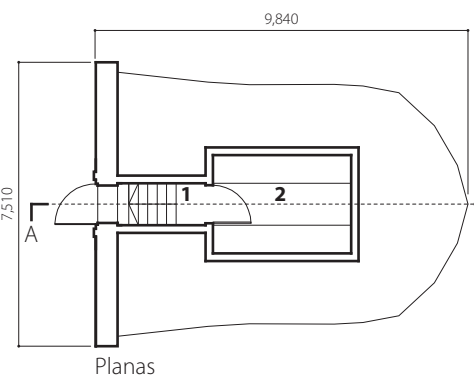
Fasadas

Pjūvis A-A

1. Laiptinė	2,58 m ²
2. Sandėlis	9,49 m ²
Užstatytas plotas	59,00 m²
Bendrasis plotas	12,07 m²

0 1 2 3 4 5 M 1:200

Planas

Rūsys Antšvenčių k. Jurbarko r.

Rūsys Jonikaičių k. Pagėgių sav.

Rūsys Svencelės k. Klaipėdos r.

Suprojektuota pagal Antšvenčių k. Jurbarko r. pastato pavyzdį.

PROJEKTAVIMAS IR STATYBA – SENŲJŲ PAVELDO VERTYBIŲ IR NAUJŲJŲ TECHNOLOGIJŲ DERINIMAS

Remontuojamas ūkinis pastatas Vilkyškių mstl. Pagėgių sav. (2011 m. R. Bertašiūtės nuotr.)

Šiuolaikinės lietuviškos sodybos kūrimo principai

Jeigu jūs jau pagalvojote apie savo sodybos kūrimą ar juolab atgavote begriūvančius savo tėvų ar senelių namus, neskubėkite pradėti griovimo darbų, kirsti dešimtmečiais augusių medžių ir lyginti dar ledynmečio suformuotų kalvelių bei sklype esančių, kad ir mažiausių, kauburėlių. Tai ir yra tas nepakartojamas ir vertingas mūsų protėvių palikimas, atspindintis krašto kultūrinį identitetą, o kartu – tai neatsiejama Europos bei viso pasaulio kultūrinio paveldo dalis.

Jeigu jūs būsimas statytojas, jūsų tikslas nebus sukurti praeitų amžių Mažosios Lietuvos namo kopiją. Jums teks pastatyti ir įrengti šiuolaikišką, modernų, aprūpintą visomis šiandieniniam gyvenimui reikalingomis inžinerinėmis sistemomis pastatą, su visais techniniais pastato kokybės rodikliais: šilumos tiekimo ir išsaugojimo, garso izoliacijos, šviesos pakankamumo... Tai nebus lengva todėl, kad ne tik per pastaruosius šimtmečius, bet ir kiekvienais metais vyksta nesustabdomi technologijų pokyčiai.

Palyginkite dar mums matytus ir iš dalies pažįstamus mūsų senelių namus ir dabartinį būstą:

- pakito pats gyvenimo būdas, profesinė, namų ūkio veikla – atsirado naujų daiktų ir baldų, jų padaugėjo, susiformavo reikalingos papildomos erdvės;
- pasikeitė kasdieninio buitinio gyvenimo technologijos – maisto ruošimas, higienos procedūros;
- atsirado naujos techninės-inžinerinės technologijos – vandentiekis, nuotekų tinklai, šildymas, apšvietimas ir kt.;
- įdiegtos naujos medžiagos ir statybos technologijos – šilumos, garso, hidroizoliacinės medžiagos, biologinės, priešgaisrinės apsaugos priemonės, tvirtinimo detalės ir būdai, naujas medienos sortimentas ir metalo gaminių specifikacijos ir t. t.

Atsirado naujovių:

- naujų erdvių: sanitarinės patalpos, laiptinės, katilinės;
- naujas buvusių erdvių funkcinis panaudojimas: pvz., mansardiniai aukštai;
- naujų daiktų ir baldų: virtuvės baldų komplektai, buitinė technika, informacinių technologijų technika, šildymo ir vėdinimo technologijų technika ir kt.
- naujų konstruktyvinių gaminių: atitvarinės konstrukcijos (sienos, perdangos, stogai), langai, kaminai ir kt.
- nauja medžiagų specifikacija: medienos sortimentas, metalo gaminiai.

Taigi pokyčių ir spęstinių klausimų yra tikrai daug. Ką daryti, jei visgi nusprendėte projektuojamame statinyje siekti ne kosmopolitiško modernizmo, o bandyti pritaikyti šioms laikams tai, ką mūsų protėviai ilgus metus kūrė ir tobulino? Iš esmės atsakymas paprastas – jeigu galima ir įmanoma išsaugoti visa tai, ką turi mūsų senoji gryčia ar troba, ar stuba, bet kartu norima pasinaudoti visomis šiuolaikinėmis medžiagomis ir technologiniais sprendimais, tuomet taip ir reikėtų elgtis: koreguoti esamų erdvių dydžius pagal paskirtį, formuoti naujas reikalingas erdves, įdiegti visas šiuolaikines inžinerines įrangas, naudoti visas tinkamas šiuolaikines statybines medžiagas ir statybos technologijas.

Primenu, kad mes kalbame ne apie paveldo objektų išsaugojimą, restauravimą ir panašiai – ten jau būtų taikomi visai kiti principai – mes kalbame, kaip organizuoti, suvaldyti ir nukreipti norima linkme naują statybą ir ypač senos statybos objektų rekonstravimo bei modernizavimo darbus.

Štai šis „seno ir naujo derinimas“ ir kompromisų paieška yra pagrindinis projektuotojo darbas, kurio didžiausia siekiamybė – modernus lietuviškas namas.

Galime išskirti po keletą būdingų reikalavimų ar pageidavimų, į kuriuos reikėtų atkreipti dėmesį, norint išsaugoti mūsų etnografinės architektūros savitumą.

Projektavimo metu, kaip prototipus naudojant senuosius statinius, būtina:

- laikytis sklypo užstatymo reglamentų, apribojimų;
- laikytis statinio ploto dydžių ir proporcijų;
- laikytis statinių tipologinės rūšies ypatumų;
- laikytis statinio vertikalijų dydžių (pamatų, sienų, stogo) santykio ir proporcijų;
- išsaugoti tradicinį stogo nuolydį;
- parinkti tik tinkamas regionui stogo formas;
- išsaugoti būdingus langų dydžius ir jų suskirstymo proporcijas;
- fasadų apdailai, langams ir langinėms, stogo dangai, puošybos elementams naudoti tik būdingas spalvas;

Galima, rekomenduotina:

- laisvai interpretuoti teritorijos užstatymą, derinant tradicines erdves ir naujus funkcinis poreikius;
- panaudoti būdingą statinių funkcinę schemą;
- pamatams naudoti tik betoną, lauko akmenų ir molio plytų mūrą;
- statant šlaituose, rūsius įrengti su lauko durimis;
- statant iš rąstų, naudoti rankinio arba staklinio apdirbimo stačiakampius arba apvalius rąstus, rėsti tradicinius, būdingus vietovės statiniams, kerčių mazgus;
- stogo kraštų ir kitų medinių konstrukcijų neapkalėti apdailinėmis lentomis, rodyti atvirus gegnių galus;
- nekeisti būdingų langų angų dydžio ir suskirstymo, bet, esant poreikiui, atsižvelgiant į vietovės reglamentą, įrengti papildomas vientiso stiklo vitrinas;
- saikingai naudoti puošybos elementus, pasirenkant tik būdingas vietas;
- puošybos elementams naudoti tik literatūroje surastą, vietovei būdingą ornamentiką;
- naudoti tradicines arba imitacines stogo dangas;
- naudoti visus stogo priedus ir stogo, fasadų inžinerinius įrenginius, reikalingus modernaus namo įrangai;
- kamino dalį virš stogo mūryti iš tradicinių raudonų plytų.

Nerekomenduotina:

- įrengti rūsių su švieslangiais;
- apatinių stogo kraštų konstrukcijų apkalti lentomis.

Neleistina:

- keisti statinio vertikalijų dydžių (pamatų, sienų, stogo) santykio ir proporcijų;
- keisti būdingus stogo nuolydžius (40–47°);
- stogo kraštų plotį įrengti ne mažesni, kaip 60–70 cm;
- naudoti tekintus rąstus;

- sienų ar kitų dalių apdailai naudoti plastiko gaminius;
- keisti ir didinti būdingas langų angas, naikinti langų su-skirstymą;
- darant puošybos elementus, naudoti nebūdingą orna-mentiką;
- taikyti nebūdingus ir aktyvius spalvinius sprendimus;
- naudoti natūralias, bet nebūdingas uolieninės ar auga-linės kilmės kitų kraštų medžiagas.

Be abejo, šie teiginiai yra tik rekomendacinio pobūdžio, ir tik dalis jų patenka į atskirų regionų ar saugomų terito-rijų projektavimą reglamentuojančius dokumentus. Visgi kiekvienam projektuotojui ar statytojui, norinčiam išsau-goti mūsų etnografinės architektūros savitumą, vertėtų dar kartą sąžiningai ir atsakingai peržiūrėti savo projektus.

Konstrukcinių sprendimų ir atitinkamų statybos techno-logijų bei medžiagų pasirinkimas visų pirma priklausys nuo jūsų pasirinkto statybos oragnizavimo būdo ir pa-ties požiūrio į statinį. Jei jūs sieksite, kad statinys būtų statomas vien senosiomis statybos technologijomis ir iš autentiškų medžiagų, visa tai lems darbo organizavimo pobūdį ir konstrukcinių sprendimų parinkimą. Tuo tikslu teks ieškoti specializuotų meistrų ar įmonių, kurios atliks

akmens mūro, stalių-dailidžių, stogo dengimo skiedro-mis ar nendrėmis, kaminų ir krosnių mūro ir kitus speci-finius darbus. Vieno meistro ar rangovo, galinčio atlikti visut viską, nebus, tad teks pasinaudoti projektavimo ir statybos organizatoriaus paslaugomis arba šias funkcijas atlikti pačiam. Projektinei medžiagai parengti teks nau-dotis senąja statybine literatūra ir visais kitais įmanomais informacijos šaltiniais.

Jei pastatas statomas ne muziejiniais tikslais, o skirtas šiandieniniam eksploatavimui, nėra tikslinga, o kartais ir neįmanoma, naudotis tik senąja patirtimi. Šiuolaiki-nio rąstinio namo projektavimo, konstravimo, statybos technologijų ir medžiagų pasirinkimo sąlygos, lyginant su senąja tradicine statyba, gerokai pasikeitė. Todėl seno gero patyrimo ir šiuolaikinių technologijų sėkmingas suderinimas ir yra pagrindinė šiandieninės statybos sėk-mės prielaida.

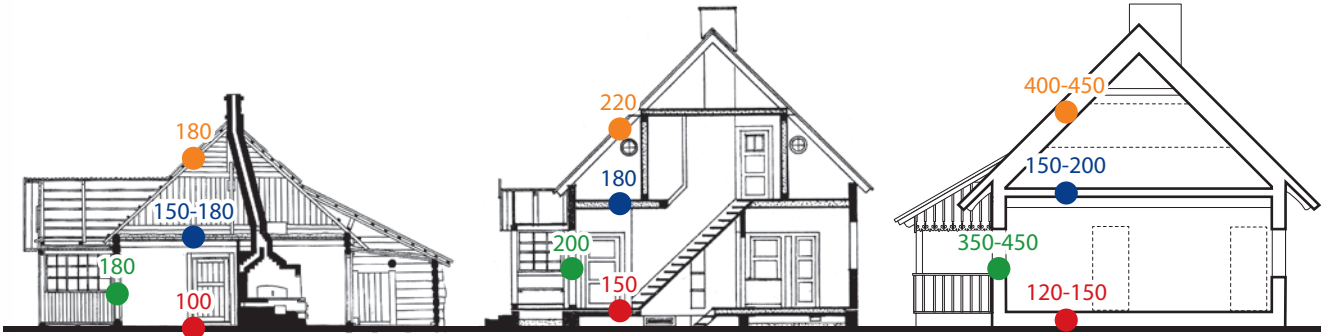
Rąstinio namo sandara ir proporcijų svarba

Trimatėje erdvėje atliksime šiuos aktualius pjūvius:

Senųjų ir šiandieninės statybos statinių konstrukcinių storių pasikeitimai

- Grindų konstrukcijos storis (nuo pamato viršaus)
- Lauko sienos konstrukcijos storis
- Perdangos konstrukcijos storis (nuo laikančiosios sijos)
- Stogo konstrukcijos storis

Rąstinio statinio šiandieninė konstrukcinė sandara, iš esmės, tęsia senąsias tradicijas. Bet nemaži mūsų nūdienos poreikiai ir technologinės galimybės sudaro prielaidas tradicinės sanklodos statinį padaryti moderniu, su visomis šiuolaikinėmis inžinerinėmis sistemomis ir patogiu tiek kaimo žmogui, tiek miestiečiui, kuris jame gyvena neištiesai.

Kad galėtume suvokti pagrindinius šiandieninio statinio sandaros elementus, atlikime būdingus atraminių ir atitvarinių konstrukcijų pjūvius. Atverdami konstrukcijų sluoksnius, pamatysime naudojamas medžiagas, tų medžiagų sąlygojamus konstrukcijų dydžius, ir galėsime palyginti su senaisiais sprendiniais.

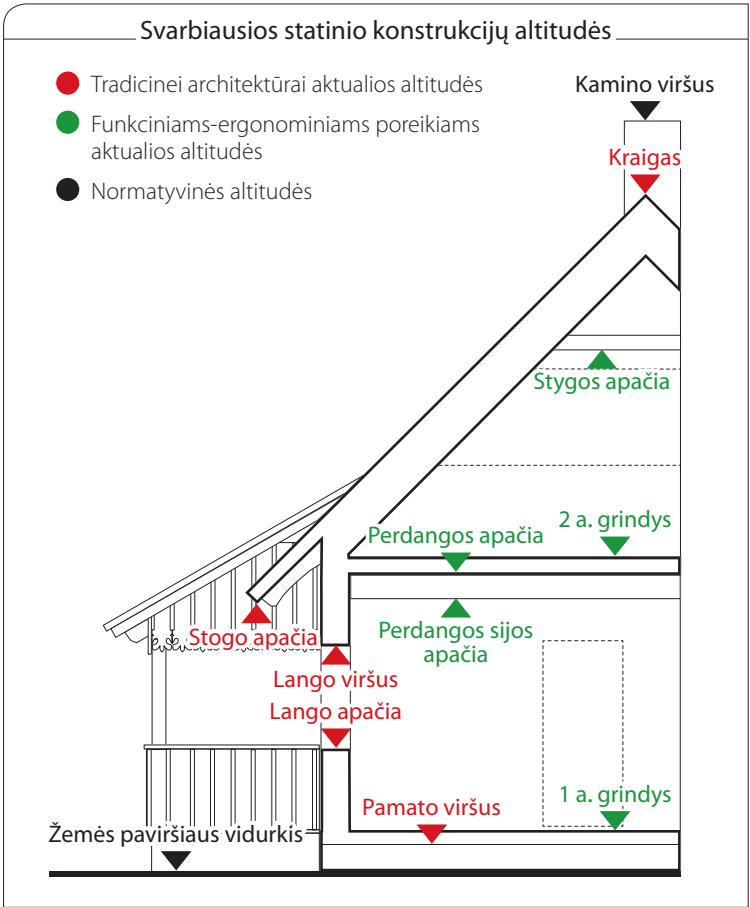
Pateiktame pjūvyje matome, kad nors visi statinio konstrukciniai elementai, buvę senais laikais, išliko ir dabar, bet pačios konstrukcijos ir naudojamos medžiagos labai pakito. Šitaip išspręsti visi techniniai klausimai – namas tapo pakankamai šiltas, visiškai apsaugotas nuo išorinių poveikių ir dėl kokybės konkuruojantis su įprastais mūriniais ar karkasiniais statiniais. Bet keičiantis ir tobulėjant konstrukcijoms, atsiradus poreikiui maksimaliai didinti atitvarinių konstrukcijų šiluminės varžos, pakito ir konstrukcijų matmenys. Problemų kyla tada, kai norime statyti etnografinę architektūrą būdingą statinį.

Palyginkime senos pirkios ir šiandien suprojektuoto namo sąlyginius pjūvius – viso statinio tūrį ir proporcijas.

Pagrindiniai elementai: grindys, sienos, perdanga, stogas yra pakitę, matmenys padidėję.

Galima išskirti keturias prielaidas, kurios paveikia statinio vertikalios proporcijos:

- **pirma prielaida – konstrukciniai aukščiai** (konstrukcijų ir jų sluoksnių aukščiai, kuriuos neišvengiamai diktuoja pačios medžiagos ir technologijos: grindų, perdangų, pertvarų ir kt. storių);
- **antra prielaida – ergonominiai aukščiai** (konstrukcijų aukščiai, atitinkantys žmogaus psichologinius ir fizinius poreikius: lubų, durų, palangių, baldų ir kt. aukščiai);
- **trečia prielaida – normatyviniai aukščiai** (aukščiai, kuriuos reglamentuoja įstatymai, numatyti valstybės įstai-gų teikiamose projektavimo sąlygose: statinio, stogo apačios ir kt.);
- **ketvirta prielaida – etnografiniai aukščiai** (konstrukci-jų ir statinio dalių aukščiai, tradiciškai būdingi ir charak-teringi seniesiems statiniams: pamato, lango apačios ir viršaus, sienos, stogo apačios ir viršaus, kamino ir kt.).

Iliustracijoje pateiktų altitudžių derinimas yra statinio projektuotojo pagrindinė užduotis. Sėkmingus sprendimus visada galima rasti, nes visose prielaidose minimi aukščiai turi savo galimus ar rekomenduojamus intervalus, todėl dažniausiai galima surasti tinkamus kompromisus. Ir tai padaryti būtina, nes tik suradus tinkamus sprendimus, statinys bus ne tik tvirtas, šiltas ir patogus, bet kartu atspindės mūsų etnografinius poreikius.

Rąstinio namo specifinės savybės ir poreikiai

Visi gyvenamosios paskirties statiniai turi būti išradingai ir patogiai suprojektuoti, patikimai sukonstruoti, technologškai ir kokybiškai pastatyti, šilti, ekonomiškai ir su visais reikalingais inžineriniais įrenginiais. Bet rąstinis namas, atsižvelgiant į jam pastatyti naudojamą pagrindinę medžiagą – natūralią medieną, turi savo išskirtinių, ir

teigiamų, ir neigiamų savybių, dėl kurių yra vieniems nepriimtinas, o kitiems – nepakeičiamas. Šis išskirtinumas sietinas su keliomis aplinkybėmis:

- specifinėmis sienų šiluminėmis savybėmis;
- medienos „judėjimu“ kintant drėgnumui;
- drėgmės įtaka;
- garso izoliacijos sąlygomis;
- padidintu gaisrinės saugos poreikiu;
- savitu mikroklimatu ir ekologija;
- architektūrine išraiška ir etnografiniais požymiais.

Visos šios aplinkybės yra skirtingos kilmės, bet jų įvertinimas, supratimas ir derinimas su savo poreikiais nulemia rąstinio namo teigiamą arba neigiamą apibūdinimą.

RĄSTINIO NAMO SIENŲ ŠILUMINĖ VARŽA IR ENERGETINIS EFEKTYVUMAS

Lietuvos Medinių namų gamintojų asociacija 2012 metais išleistame žinyne „Rąstinio namo statyba“ pateikia konkrečius duomenis, jog KTU Architektūros ir statybos instituto Statybinės šiluminės fizikos laboratorija atliko tyrimą ir nustatė, kad 20 cm storio rąstinės sienos šiluminė varža yra 1,87 kv.m K/W. Atrodytų, kad rąstinę sieną reikėtų neišvengiamai šiltinti, bet tame pačiame žinyne pateikiama labai įdomi informacija, besiremianti JAV mokslininkų darbais. Jų teigimu, nagrinėjant rąstinio namo energetinį efektyvumą, reikia kreipti dėmesį ne tik į varžą, bet ir į „terminės masės“ sąvoką. Remiantis vien sienų varža, rąstinės sienos netenkina daugumos šalių, tarp jų ir Lietuvos, statybinių kodeksų ir energetinių standartų. Tačiau rąstų šilumos kaupimo savybė ir didelė jų masė įgalina jų sienoms sukaupti daug dienos saulės šilumos. Rąstai, kaip terminės baterijos, esant tinkamoms sąlygoms, gali kaupti ir saugoti šilumą dienos metu ir laipsniškai atiduoti ją patalpoms naktį. Tai gero-kai didina ir realų rąstinių namų energetinį efektyvumą. Nustatyta, kad švelnaus, saulėto klimato zonose, kai yra didelis dienos ir nakties temperatūrų skirtumas, energetinis efektyvumas padidėja dėl terminės masės efekto. Anot JAV Nacionalinio standartų instituto mokslininkų, masės efektas yra reiškinys, kai šilumos mainai per pastatų sienas sulėtėja dėl didelio sienų masės šiluminio kaupiamojo talpumo. Todėl tam tikromis sąlygomis šildymo ar vėsinimo energijos tiekimas, norint palaikyti reikiamą patalpų temperatūrą, gali būti sulaikomas tol, kol sienų šilumos mainų ir įrangos energetinio darbo sąlygos yra palankiausios. Šis šilumos sulaikymo fenomenas dar yra vadinamas termine talpine varža. Visgi reikia atkreipti dėmesį, kad rąstinę sieną sudaro ne tik medienos masyvas, bet ir sujungimo vietos. Todėl akivaizdu, kad didžiausi

šilumos nuostoliai patiriami sienų tarpusavio jungčių, sienų jungimo su pamatais, langais, stogu ir kitomis konstrukcijomis vietose. Taigi labai svarbi sąlyga energetiniam efektyvumui didinti yra pačios medienos, gaminių ir statybos kokybė.

MEDIENOS DEFORMACIJOS

Medienai džiūstant, neišvengiamai prasideda namo sėdimas, t. y. rąstų aukščio mažėjimas. Paprastai rąstų aukščio mažėjimas sudaro 4–6 proc. sienos aukščio. Tai natūralus procesas, trunkantis nuo dvejų iki ketverių metų, todėl vidutiniškai per tą laiką namo siena gali pažemėti 7–10 cm. Tai viena problemos pusė. Kita pusė – sėdant rąstinėms sienoms, kitos konstrukcijos ir kiti namo elementai lieka savo vietose. Tai kolonos, laiptai, kaminai, langai ir kt. Todėl atsiranda pavojus, kad, neįvertinus šios aplinkybės, stabilios konstrukcijos bus sugniuždytos arba ant jų pakibs sienojai. Ši problema mažėja, jei namo statybai naudojame džiovintą medieną, iki minimumo sumažėja, jeigu namą statome iš klijuoto tašo. Bet, deja, kad ir kokį variantą pasirinktume, sienų pradinės deformacijos visiškai išvengti nepavyks.

Galime pasinaudoti senąja patirtimi ir namą statyti iš metus ar daugiau džiovintų rąstų, surentus sienojus, palaukti dar metus, kol namas pasės. Tačiau net ir tokiu atveju statinys visiškai stabilus nebus, drėgmės mainai su aplinka vyks visą namo stovėjimo laiką, ir nežymūs pokyčiai bus kiekvieną metų sezoną. Bet ši medienos savybė, „medienos kvėpavimas“, yra ir vertintina, nes sudaro tinkamo mikroklimato sąlygas. O sėdimo problemos sprendžiamos techniniais būdais, įrengiant aukščio reguliatorius, atitinkamai konstruojant ir montuojant pertvarines sienas, langus, duris, kaminus, stogus ir kitas stabilias konstrukcijas.

DRĖGMĖS ĮTAKA

Rąstinis namas gali stovėti šimtmečius, tai liudija senieji statiniai Skandinavijoje, Rusijoje ir kitose šalyse. Puikiai išsilaikiusių pavyzdžių galima rasti ir pas mus. Visgi turime pripažinti ir įvertinti, kad užsitęsęs drėgmės poveikis yra itin kenksmingas bet kokiai medienai.

Ši aplinkybė yra svarbi, bet nėra pavojinga, jei laikysimės bent pagrindinių gamybos ir eksploatacijos taisyklių:

- pagal galimybes naudosis tik sausą medieną;
- medieną impregnuosim ir dažysim (atitinkamai naudodami tradicinius senuosius arba šiandieninius cheminius dažus);
- projektuosime ir statysime taip, kad prie visų medienos

paviršių prieitų oras, jie gerai vėdintųsi ir nesusidarytų kondensatas;

- naudosis nepažeistą, be žievės medieną;
- išsikišusias medines statinių dalis įrengsime taip, kad ant jų nesirinktų išorinis vanduo, arba įrengsime stogelius;
- arti žemės paviršiaus esančias medines statinio dalis (apatinius sienojus, vartus, duris) apsaugosime nuo kapiliarinio vandens, įrengdami hidroizoliacinius sluoksnius.

GARSO IZOLIACIJA

Dėl savo fizinių savybių sausas medis gerai sugeria gar-są, neleidžia jam sklirti aplinkoje ir yra pakankamai geras garso izoliatorius. Todėl vidinės rąstinės pertvaros pakankamai slopina garsą. Belieka pasirūpinti, kad statybos ir įrengimo metu nebūtų palikta tiesioginių „triukšmo tilte-lių“, t. y. neužsandarintų tarpų tarp pertvarų ir perdangos, tarp durų staktų ir sienų, elektros ir kitų įrenginių monta-vimo vietose ir kitur. ITinkamai viską atlikus, garso slopi-nimo problemos bus išspręstos.

Sunkiau slopinamas smūginių garso bangų sklidimas, ku-ris atsiranda vaikstant medine perdanga ar lipant laiptais. Šiai problemai spręsti rekomenduojama naudoti šiuolaikines technologijas ir medžiagas, stengiantis atsieti kie-tus paviršius, kuriais vaikčiojama, nuo laikančiųjų kons-trukcijų minkštomis garsą izoliuojančiomis plokštėmis.

GAISRINĖ SAUGA

Didelio skersmens rąstas – sienojas – yra mažiau degus negu plieno konstrukcija, nes pradinio degimo metu susidaręs anglies sluoksnelis, kuris yra geras šilumos izoliatorius, apsaugo vidinius medienos sluoksnius nuo aukštos temperatūros ir neleidžia į juos patekti deguo-niui. Visgi reikia pripažinti, kad rąstinis namas – tai ne tik sienojai, bet ir kiti mediniai elementai, kuriems ugnis, be abejo, kelia didelį pavojų. Bet gaisrų kilimo priežastys dažniausiai yra „klasikinės“, žinomos, ir todėl tiesiog rei-kia atsakingai pasiruošti. Kokios gi tos priežastys ir kokie saugos metodai:

- netvarkinga elektros instaliacija – privalu elektros montavimo darbus atlikti profesionaliai, naudojant tik tinkamas medžiagas, rekomenduotina – nedegius elektros kabelius;
- netinkamai įrengti kaminai, dūmtraukiai, krosnys, židiniai – būtina išlaikyti minimalius ar didesnius atstumus tarp atviros ugnies ar įkaitusių paviršių ir medienos gaminių (reikalaujama 38 cm, rekomenduojama iki 50 cm), būtina šį darbą patikėti tik patikimiems meis-trams, būtina patiems laikytis eksploataavimo taisyklių;

- žaibo iškrovos – būtina įsirengti žaibolaidį;
- pačių žmonių neatsakingas elgesys su ugnimi – nepalikti naudotis statiniais vaikų ar neatsakingų, didesnės rizikos žmonių be priežiūros;
- nesugebėjimas laiku likviduoti ir mažus ugnies židinius – būtina turėti minimalias gesinimo priemones, numatyti vandens šaltinį, turėti numatytą gesinimo planą, įsirengti priešgaisrinę signalizaciją.

Įvykdžius šiuos minimalius reikalavimus, gaisro pavojaus tikimybė bus ganėtinai maža ir tikrai nekels didesnio pavojaus, lyginant su mūriniu ar kitos konstrukcijos namu.

MIKROKLIMATAS IR EKOLOGIJA

Pušies sienojai gaminami iš 80–120 metų senumo medžių. Nukirsto medžio mediena ir toliau kvėpuoja, sugeria ir vėl atiduoda drėgmę, skleisdama per šimtmečius sukauptų sakų aromatą. Todėl namai ne tik palaiko natūralų drėgmės balansą namo viduje, bet ir teigiamai veikia rąstiniame name gyvenančių žmonių kvėpavimo takus ir plaučius. Rąstiniame name, skirtingai nei kitų tipų pastatuose, oras neišsausėja. Rąsto savybė akumuluoti drėgmės perteklių ir jį atiduoti padeda palaikyti optimalias oro drėgnumo sąlygas. Štai dėl šių savybių tampa nebūtina kondicionavimo sistema, o mikroklimatas ir šiltas natūralios medienos interjero koloritas teigiamai veikia žmogaus psichinę būklę.

Rąstinis namas labai tinkamas ir nuo alergijos kenčiantiems žmonėms, nes elektrostatinės medžio savybės neleidžia patalpose kauptis statinei elektros energijai, dėl kurios ore sklando dulkės, galinčios sukelti alergiją.

Dar vienas svarbus ir nūdienai aktualus aspektas – rąstinio namo ekologiskumas. Progresyviai mąstančiam žmogui tai nekelianti abejonių aplinkybė, nes statybai naudojama tradicinė vietinė medžiaga – mediena. O tai atsinaujinanti statybos žaliava, tiek gamybos, tiek statybos, tiek transportavimo etapuose nereikalaujanti daug energijos ir darbo sąnaudų. Energijos ir darbo sąnaudų dar sumažėja, nes naudojama mažiau metalo, mažiau kitų statybinių ir apdailos medžiagų. Net ir griovimo atveju, dėl vieno ar kitų priežasčių pasibaigus rąstinio namo eksploatacijai, rąstinio namo mediena bus ne utilizuojama, o panaudota kitiems tikslams.

Todėl belieka tik skatinti rinktis tinkamus ekologine prasme sprendimus, vykdant tolesnius namo statybos, interjero ir inžinerinės įrangos montavimo darbus, o gyvenant – tinkamai namą prižiūrėti.

ARCHITEKTŪRA IR ETNOGRAFIJA

Medieną, kaip vieną pagrindinių medžiagų būsto statybai, naudoja dauguma pasaulio šalių. Visuose žemynuose yra puikių senosios medinės architektūros pavyzdžių. Tuo garsūs ir Azijos šalių meistrai, ir mūsų šiauriniai kaimynai Skandinavijoje. Savo medinio paveldo istoriją turime ir mes Lietuvoje.

Medžio konstrukcijų statiniai statomi iki šiol ir, būtina pažymėti, kad mediena ir netgi rąstinės konstrukcijos nėra naudojamos tik tradicinio istorinio ar kaimiškojo stiliaus architektūros statiniams. Yra daug puikių pavyzdžių, išleista nemažai katalogų su puikiais modernios architektūros šedevrais, kurių dominuojanti medžiaga – medis.

Bet, be abejonės, jei mes orientuojamės į tradicinės kaimo architektūros stiliaus statinius ar juolab statome saugomose teritorijose – tuomet tai yra pagrindinė statybinė medžiaga. Šiuo atveju lieka tik profesionaliai parengti projektą, išsaugant senąsias tradicines vertybes, ir kartu būstą aprūpinti visomis šiandieninio gyvenimo technologijomis.

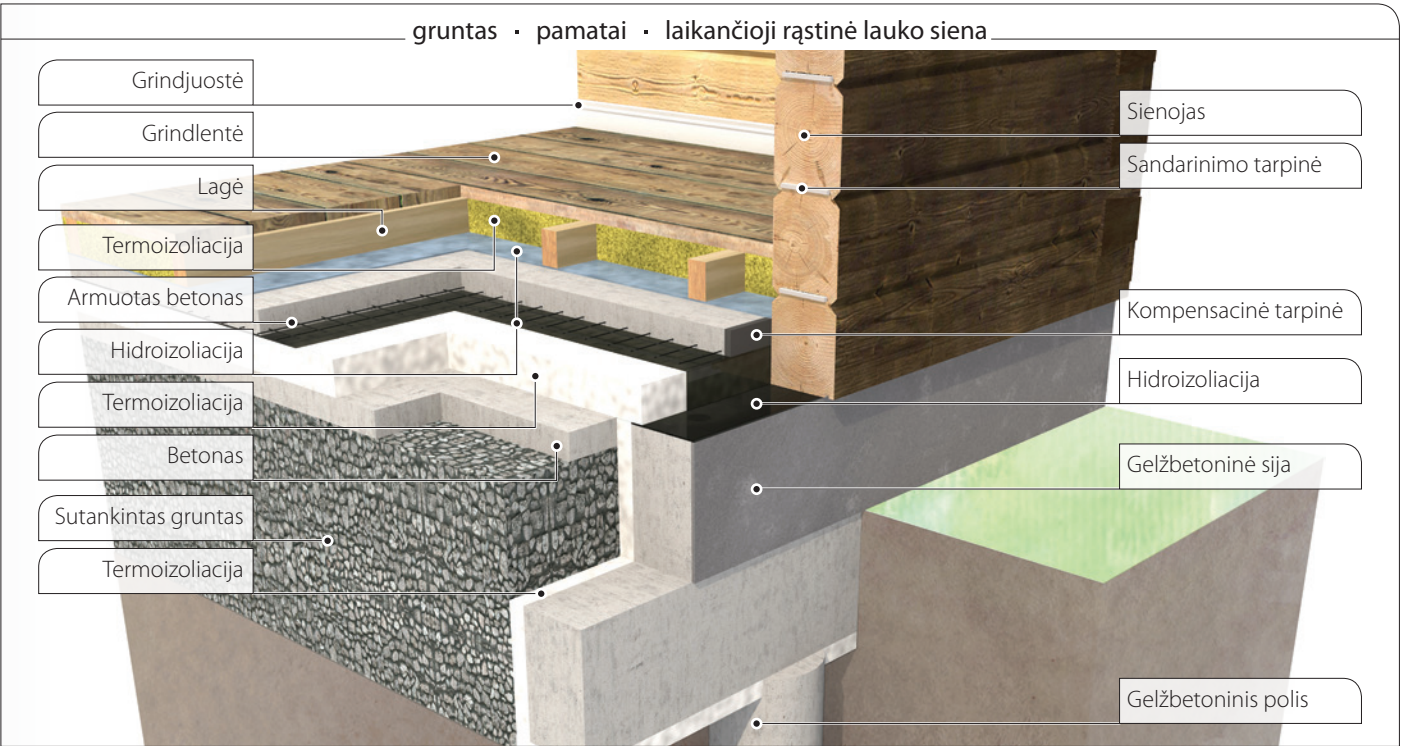
Pagrindinių statinio dalių konstravimas ir įrengimas

Bendrajame statinio pjūvyje pažymėti mazgai, kuriuos panagrinėsime detaliau.

PAMATAI, GRINDŲ PAGRINDAS

Kad statinių sienos būtų pakeltos virš žemės ir turėtų tvirtą pagrindą, jos statomos ant pamatų. Senujų Mažosios Lietuvos statinių pamatai buvo mūrijami iš gana sekliai įleistų lauko akmenų. Vėlesniais laikais, įrengiant naujus ar rekonstruojant senus pamatus, virš akmenų mūro buvo mūrijama viena išlyginamoji ar kelios raudonų plytų eilės, kartais iš raudonų plytų buvo daroma ir visa antžeminė pamato dalis. Akmeninių pamatų siūlės buvo užpildomos kalkių skiediniu, plytų mūro – kalkių arba cemento skiediniu. Pamatų įgilinimas nuo paviršiaus kito nuo 0,3 iki 0,6 m.

Vėliau pamatų hidroizoliacijai pradėtas naudoti tolis. Akmeniniai pamatai būdavo netinkuojami, o plytų arba mišrios konstrukcijos pamatus dažniausiai tinkuodavo kalkių arba cemento skiediniu. Vėlesnio laikotarpio vėrandų pamatai jau buvo stulpiniai.

Šiais laikais paplitę trijų tipų pamatai: poliniai (gręžtiniai, spraustiniai arba kaltiniai), seklieji ir gilieji. Dažniausiai dėl ekonominių tikslų įrengiami poliniai gręžtiniai pamatai. Juos įrengiant, atliekami 0,2–0,4 m skersmens ir 1,5–1,8 (iki 2,5) m gylio gręžiniai, kurie gręžiami kas 1,5–2 m, armuojami ir užpildomi betonu. Gręžinys armuojamas keturiais, tarpusavyje surištais, 12 mm skersmens armatūros strypais. Labai svarbu, kad gręžinio gylis būtų pakankamas. Neužtenka žinoti, kad Lietuvoje teoriškai gruntas įšala iki 1,2 m. Tai priklauso ir nuo grunto. Smėlio įšalo gylis yra 1,2 m, molio ar priemolio – 1,5 m. Molio ir priemolio grunte pamato gylis turi būti 10–25 cm žemiau įšalo lygio, smėlio grunte – 50 cm žemiau įšalo lygio. Po vidinėmis sienomis pamato gylis gali būti seklesnis, bet ne mažesnis nei 25 cm.

Virš gręžinių, naudojant įprastus klojinius, armuojama ir betonuojama 0,5–0,7 m aukščio ir 0,2–0,4 m pločio sienas laikanti dalis – rostverkas, kurio apatinė dalis apšiltinama. Betonavimui naudojamas 16/20 markės betonas. Viršžeminė 0,3–0,6 m aukščio rostverko dalis sudaro matomą pamato dalį, kuri pagal poreikius gali būti apmūryta lauko akmenimis ar kita apdaila. Viršžeminę rostverko dalį galima įrengti ir iš akmenų mūro.

Tipizuoti gręžtinių pamatų konstrukcijos ir polių bei rostverko plano negalima, nes tai priklauso nuo esamo grun-

to ir požeminių vandenų būvio. Todėl tikslinga atlikti sklypo geologinius tyrimus, kurie parodytų grunto sandarą ir požeminio vandens lygį. Gauti duomenys būtų naudingi ne tik pamatų konstrukcijos optimizavimui, bet ir tolesnių darbų, susijusių su gilumine kasyba, t. y. nuotekų, valymo tinklų ir įrenginių, kuro talpų ar infiltracijos laukų įrengimu.

Atsiradus problemai dėl aukšto gruntinio vandens, gali būti keli sprendimo būdai: gręžiniams naudoti specialius įdėklus; statinio teritoriją nusausinti adatiniais filtrais. Jei ir šie būdai bus neveiksmingi arba per brangūs, vietoje įprastų juostinių ar polinių pamatų galima įrengti paviršinę armuotą pamatų plokštę.

Betoninių ir akmeninių pamatų kapiliarais drėgmė kyla aukštyn ir pasiekia rąstą, tarp pamato ir rąsto dedama drėgmės izoliacija. Iš pradžių tam tikslui buvo naudojama beržo tošis, vėliau, ištepęs pamatus karšta derva, klijuojamas tolis ar izoliatas. Šiandien taip pat būtina tai atlikti, naudojant naujos kartos hidroizoliacines medžiagas: klijuojamas arba tepamas (pagrindas bitumas), įsiskverbiantis į mūrą (cheminės kilmės), bentonitines (molio pagrindu). Galimas ir dažnai naudojamas būdas, kai ant pamato dedamas ruberoidas ar kitos izoliacinės medžiagos, o ant jo maumedžio, ažuolo, smalingos pušies ar specialiai impregnuota įprastinės medienos lenta, kuri taip pat atlieka ir kompensacinės tarpinės funkciją.

Padarius pamatų antžeminę dalį, daromi grindų pagrindo įrengimo darbai.

Grindų pagrindas – tai apsauganti nuo šalčio ir drėgmės, laikanti grindų konstrukciją, dalis. Priklausomai nuo namo konstrukcijos, šiluminių poreikių, šildymo įrenginių ir grindų dangos rūšies, galimos įvairios grindų apšiltinimo ir paties pagrindo konstrukcijos.

- Seniau tai buvo atliekama, naudojant įvairius variantus:
- 7–10 cm molio, perpus sumaišyto su smėliu, sluoksnis, ant jo dar sauso smėlio sluoksnis;
 - 2–3 cm šiaudų arba spalių, ant jų 5–8 cm sluoksnis iš molio ir kapotų šiaudų ar spalių, ant jo dar sauso smėlio sluoksnis;
 - 2–3 cm molio, ant jo 5–7 cm medžio pjuvenų, spalių ar durpių, sumaišytų su gesintomis, skystomis kalkėmis, ant jų 2–3 cm molio su smėliu.

Šiandien įprasta rostverkų apačią, vidinį šoną ir visą grindų pagrindą apšiltinti 5–10 cm putplasčio plokštėmis. Prieš tai susidariusią erdvę tarp rostverkų reikia užpildyti tik žvyru ar smėliu, t. y. gerai tankinama medžiaga, ir reikiamai sutankinti vibroplokšte.

Seniau apšiltintame grindų pagrindo plote kas 1,5–2 m buvo betonuojami stulpeliai, ant kurių montuojamos grindis laikančios medinės konstrukcijos. Šiuo metu dažniausiai armuojamas ir betonuojamas, 5–7 cm storio, visas grindų pagrindas, kuriame, esant poreikiams, sumontuojamas grindinio šildymo vamzdynas. Po betoniniu pagrindu suklojami visi kiti reikiami inžineriniai tinklai: vanden tiekio ir nuotekų vamzdynas, elektros ir kiti kabeliai.

Galimos įvairios konstrukcijos, kurias sąlygoja pageidaujamas grindų apšiltinimo storis, būsimų grindų medžiagos ir kitos aplinkybės. Dažniausiai naudojamos konstrukcijos pateiktos schemoje ir brėžiniuose. Vykdam darbus, rekomenduojama atkreipti dėmesį į tai, kad vibroplokšte būtų gerai sutankintas gruntas, apšiltinimui būtų naudojamas pakankamas kiekis, t. y. ne mažiau kaip 10 cm, putų polistireno plokštės ar kitos atitinkamo kiekio apšiltinamosios medžiagos, kuri būtų kokybiškai sudėta ir būtinai dengtų juostinio pamato ar rostverko viršų. Reikia nepamiršti, kad ant armatūros tinklelio, prieš betonuojant, galima sumontuoti visus reikalingus elektros kabelius, vandentiekio ar grindų šildymo sistemos vamzdyną.

LAIKANČIOSIOS RĄSTINĖS SIENOS

Rąstinio namo laikančioji konstrukcija – rąstinė siena. Ji renčiama iš įvairių spygliuočių medienos, bet dėl dides-

nio atsparumo atmosferiniams veiksniams ir mažesnių deformacijų labiausiai tinkama pušis. Eglės mediena labiau tinkama kitų statybinių konstrukcijų gamybai – karkasams, sijoms, stogų konstrukcijoms. Be to, pušies rąstai mažiau deformuojasi ir yra natūraliai impregnuoti sakais.

Rąstinės sienos, taigi ir namai, gali būti skirstomi pagal sienojų, iš kurių statomas namas, apdirbimo rūšį:

- **natūralių rąstų sienos suręstos iš apvalių rąstų** – natūralūs rąstai tik nužievinami; viršutinio rąsto išilginė išdroža padaroma tokia, kad tiksliai atitiktų apatinio rąsto nelygumus; kampų sukirtimas atliekamas tik rankomis; rąsto storgalio ir plongalio skersmens skirtumas būna nuo 20 iki 40 cm;
- **natūralių rąstų sienos suręstos iš apipjautų rąstų** – natūralūs rąstai nužievinami ir apipjaunami iš dviejų pusių; išilginės išdrožos ir kampai daromi kaip ir iš apvalių rąstų; tokių rąstų storis per visą ilgį būna vienodas, bet storgalio ir plongalio aukštis taip pat gali kisti nuo 20 iki 40 cm;
- **mašininio apdirbimo rąstų sienos suręstos iš frezuotų rąstų** – rąstai apipjaunami iš 4 pusių; gautas apipjautas rąstas toliau formuojamas obliavimo ir frezavimo staklėmis, kol gaunami vienodi reikiamų išmatavimų ruošiniai; toliau frezavimo staklėmis iš ruošinių padaromi sienojai, padaroma išilginė išdroža, sąsparos; gręžiami kanalai elektros kabeliams; numeruojami, pakuojami;
- **mašininio apdirbimo rąstų sienos suręstos iš klijuoto tašo frezuotų rąstų** – ruošiniai sienojams pagaminami iš tašo, suklijuoto iš tašelių;

Senoji Mažosios Lietuvos sodžiaus statyba taip pat buvo medinė. Priklausomai nuo statinio paskirties, sienojai buvo aptašomi arba apipjaunami. Apvalūs, neaptašyti rąstai užtinkami labai retai, šalutiniuose statiniuose. Kertės dažniausiai surenčiamos į spynas ir lygiai nupjaunamos, nors kartais buvo renčiamos ir sąsparos su iškištais rąstų galais. Iškišti rąstų galai buvo paliekami ir dviejuose viršutiniuose rąstų vainikuose stogo užlaidai. Sienojai dažniausiai būdavo 14–16 cm storio ir iki 40 cm aukščio. Ilgesnėse sienose buvo naudojami rąstų sujungimai į vertikalius tašus – šulus.

Kitas, gana plačiai naudotas statybos būdas, tai rąstinė-karkasinė konstrukcija. Statramsčiai buvo statomi ant horizontalaus, kampuose sunertų sienojų vainiko, viršuje remiami į viršutines sienojų eiles. Tarpai tarp statramsčių buvo užpildomi horizontaliais pjautais keturkampiais

tąšais, kurių galai įleisti į įpjovas statramsčiuose – šuluose. Statramsčių ir sienojų storis būdavo 10–15 cm, pasi- taikydavo ir storesnių, iki 22 cm storio sienojų. Statinio kampuose sienojai sukertami į spynas ar sąsparas arba suleidžiami į šulus. Viršutinis vainikas uždedamas paliekant 5–10 cm tarpą, namo sėdimui džiovimo metu. Gyvenamieji pastatai, daržinės, kartais ir kiti statiniai dažnai būdavo apkalami stačiomis medinėmis lentomis su tarpus dengiančiais tašeliais.

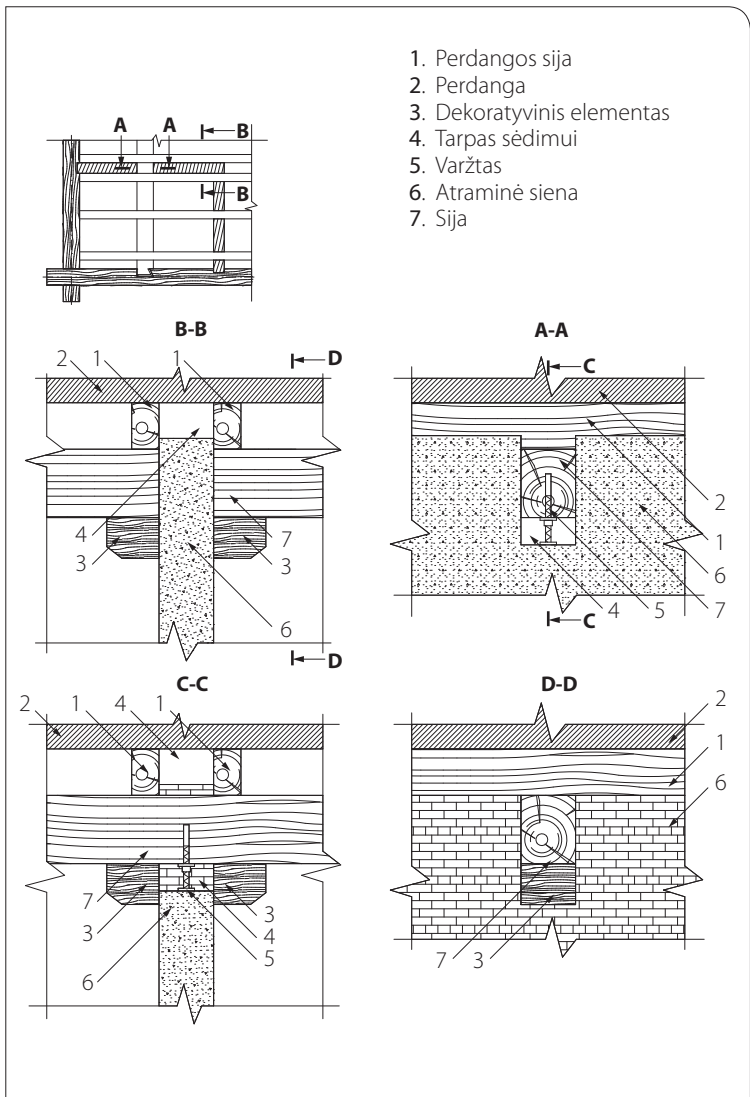
Pastaruoju metu dauguma statinių, kurių sienojai daromi mašiniiniu būdu, renčiama iš džiovintų rąstų, kurių drėgnumas paprastai būna apie 18–20 proc. Jei seniau nužievinti ir apipjauti rąstai buvo laikomi metus ir daugiau, tai džiovinimas džiovykloje normaliu režimu trunka 30–40 dienų. Tai padidina gamybos kaštus, bet: džiovinti rąstai ateityje mažiau deformuosis, džiovinimo metu išsryškėję nekokybiški, susisukę, linkę plyšti, rąstai atrenkami, kokybiškiau atliekami frezavimo, šlifavimo darbai, lengviau atlikti montavimo darbus statybos aikštelėje. Taip pat džiovinimo metu sunaikinami rąsto viduje esantys kenkėjai.

Projektuojant ar renčiant statinį, reikia įvertinti šiuos pagrindinius rąstiniams namas būdingus principus:

- sienojams gaminti naudojami iki 6 m ilgio rąstai. Tai atitinka gamybos sortimentą ir užtikrina sienų stabilumą;
- išdrožos gylis turi būti ne per mažas (rekomenduotina ne mažiau, kaip 2 cm), plotis 12 cm (20 cm storio sienojams);
- norint iš dalies sumažinti rąsto trūkumus, rąsto viršutinėje plokštumoje įpjaunamos technologinės įpjovos;
- angoms, didesnėms nei 6 m, perdengti naudojamos klijuoto tašo ar kitokios sijos;
- tarpams tarp rąstų izoliuoti naudojama galinti deformotis, ekologiška termoizoliacinė medžiaga (samanos, kiminai, linų pluošto, avies vilnos ar kitas paklotas), iš lauko pusės rekomenduojama priešvėjinė išsiplėčianti tarpinė;
- rentiniai vertikaliai tvirtinami paslankiais kaiščiais;
- langams ir durims įstatyti angokraščiuose daromos įpjovos, į kurias dedamas statramstis, arba daromos tradicinės staktos;
- sienose daromos tokio dydžio angos, kad įstačius langus ar duris, viršuje liktų pakankamas tarpas, kuris netrukdytų pastato sėdimui; nustatant tarpo aukštį, reikia įvertinti, kad drėgnų rąstų nuosėdis yra apie 6 proc., o sausesnės medienos – 3 proc., klijuotų rąstų – 1 proc.;
- įrengiant kolonas ar kitas vertikalias, stabilias konstrukcijas – mūro atitvaras, laiptus, naudojami sienojų sėdimą reguliuojantys mechanizmai – kompensaciniai varžtai;
- numatant būsimus elektros instaliacijos tinklus, sienojuose įrengiamos angos laidams.

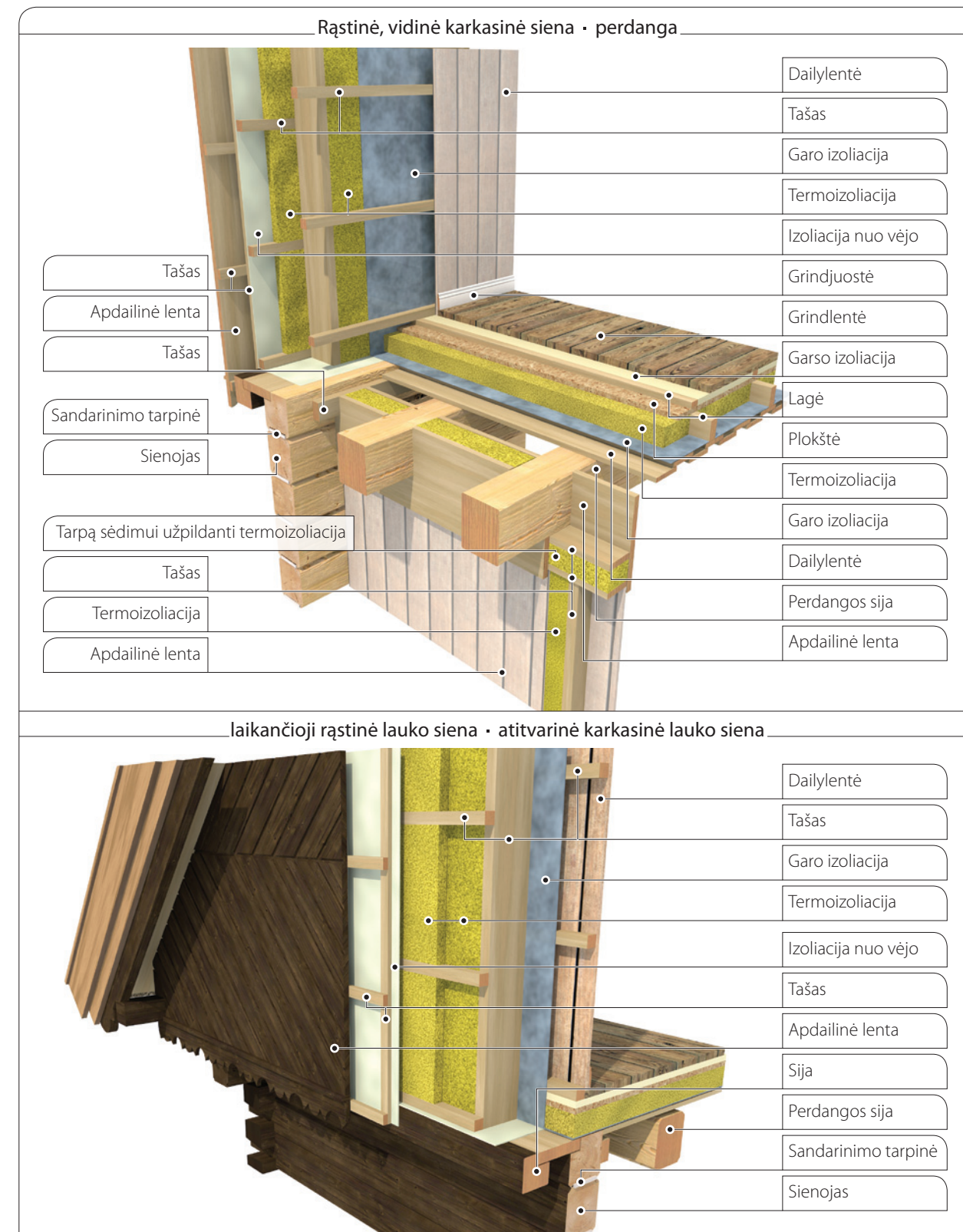
Visi šie klausimai buvo sprendžiami ir senesniais laikais. Statyta iš apipjautų („švarcuotų“), tašytų ar apvalių sienojų. Naudota įprastai žeminio kirtimo, pakankamai padžiuvusi, eglės arba pušies mediena. Gyvenamieji namai statyti iš storesnių, ūkiniai pastatai iš plonesnių apipjautų ar aptašytų rąstų. Apvalūs sienojai ploniausiose sudūrimo vietose buvo ne plonesni nei 13 cm. Sienojų vainikai buvo dedami ant pakulų arba samanų, tarpusavyje ne rečiau kaip kas 2,5 m surišti dagiais. Rąstų kampiniams, galiniams ar kitiems sujungimams naudota daug individualių sujungimo variantų.

Šiandieninėje statyboje išlaikomi visi senieji statybos principai, bet naudojama daugiau metalinių detalių, naujų pagalbinių, izoliacinių ir tvirtinimo medžiagų.

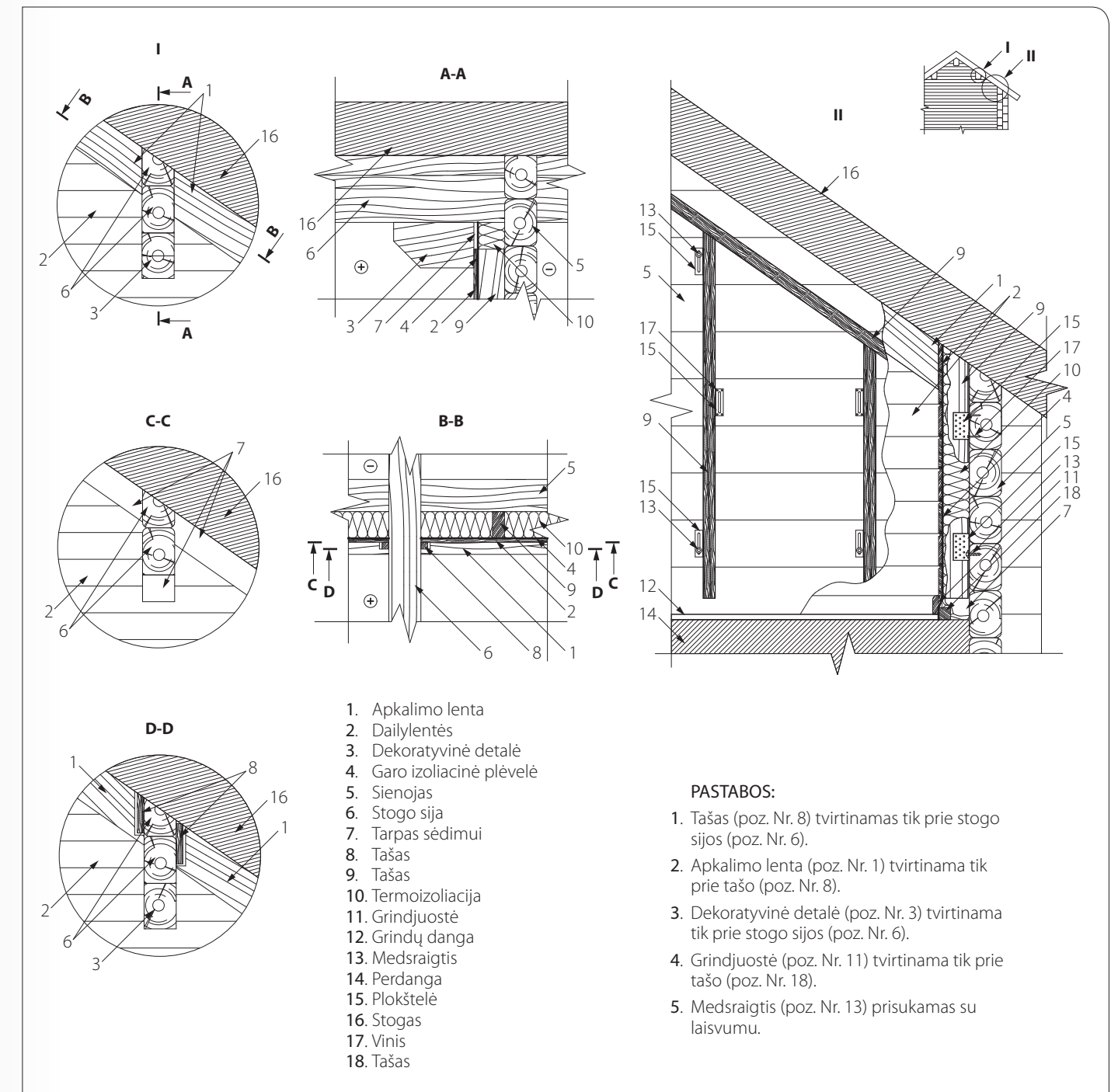
Paslankus mūro sienos jungimas su perdanga

PERTVARINĖS KARKASINĖS SIENOS

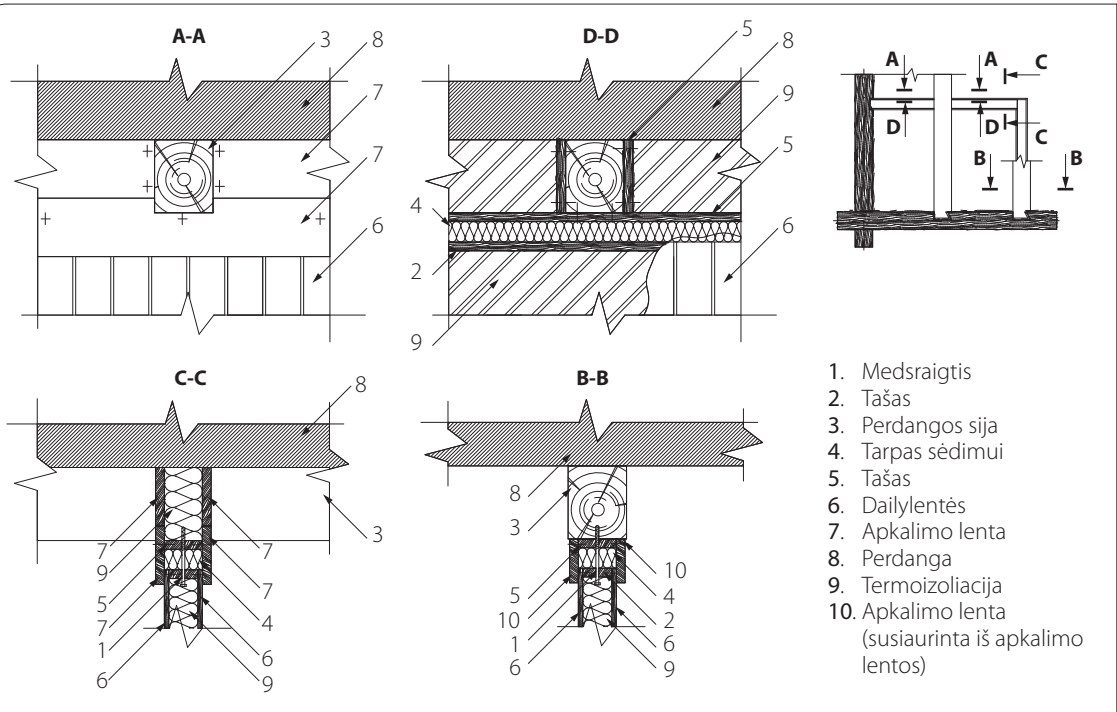

Rąstinio namo pertvarinės sienos gali būti įrengtos naudojant plonesnius rąstus arba karkasinę konstrukciją. Pertvaros yra reikalingos atitverti reikiamas patalpas ir izoliuoti garsą. Karkasinės sienos taip pat gali būti naudojamos ir kaip lauko pagalbinių patalpų atitvaros, statinių frontonų konstrukcijos.

Pagrindinis klausimas, kurį reikia spręsti įrengiant karkasines pertvaras, tai jų paslankus tvirtinimas prie laikinųjų rąstinių sienų ir kompensacinio tarpo palikimas tarp karkasinės sienos ir perdangos.

Paslankus karkaso tvirtinimas prie sienų

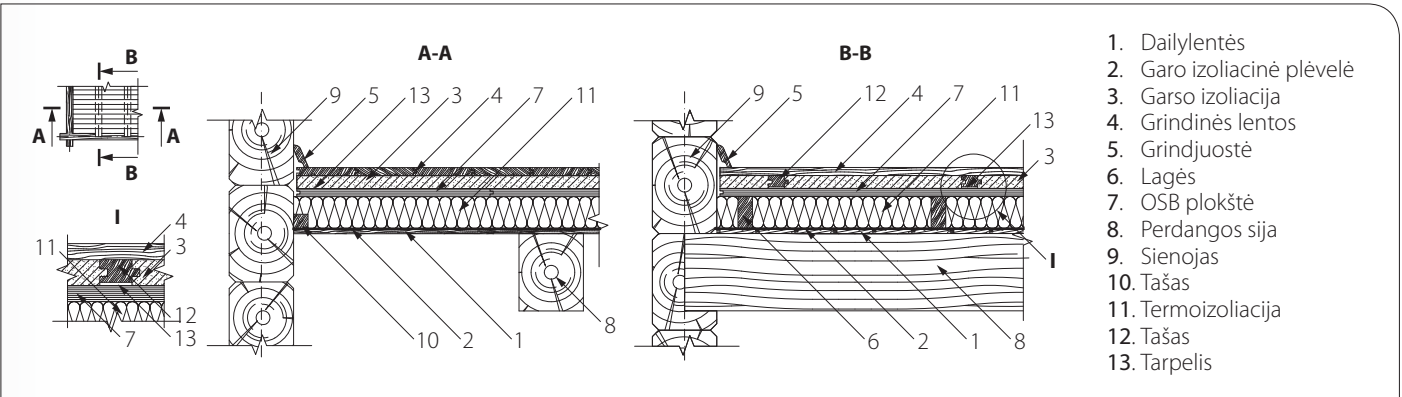
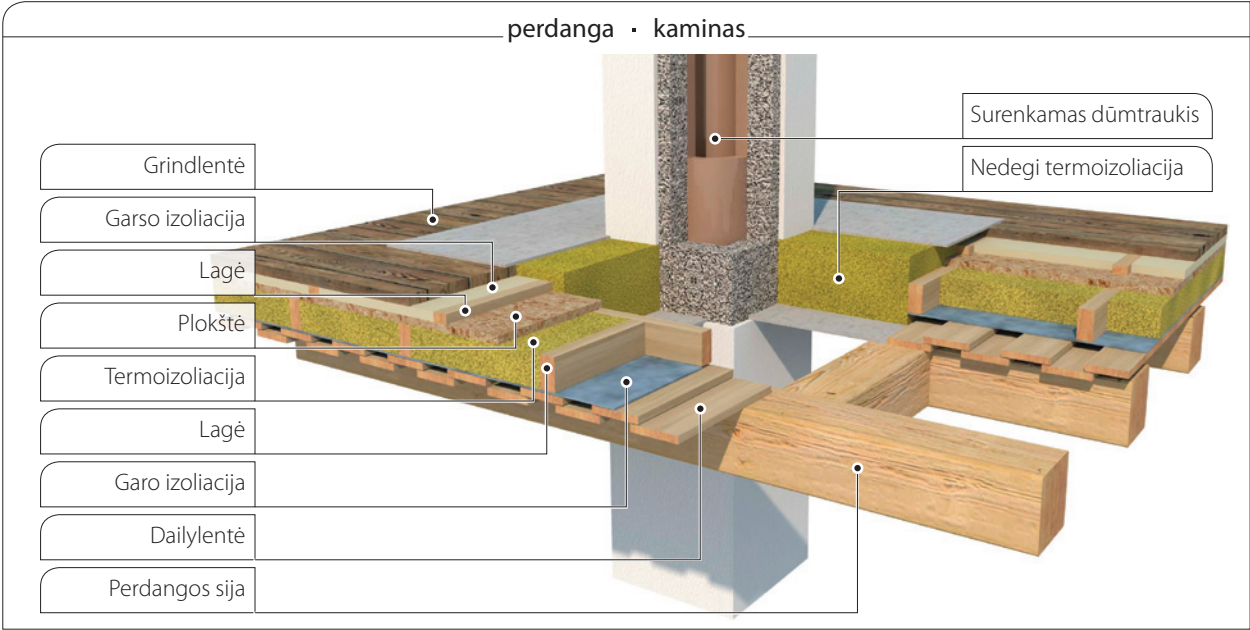

Paslankus karkasinės sienos jungimas su perdanga

PERDANGOS

Rąstinių namų konstrukcijose dažniausiai naudojamos perdangos, montuojamos iš medinių sijų. Perdangai įrengti rekomenduojama naudoti eglės medieną, nes ji turi savybę atsitiesti sumažėjus apkrovai. Perdangos sijos dedamos 0,6–1,2 m atstumu viena nuo kitos, priklausomai nuo statinio projekto. Būtina atkreipti dėmesį, kad liktų pakankamas rąstų skaičius, kai perdangos sija dedama virš lango ar kitos angos, įvertinti kuriose vietose bus laiptai, kaminais.

Perdangas galima konstruoti keliais būdais, paslepiant arba paliekant atviras perdangos sijas. Apatinė perdanga

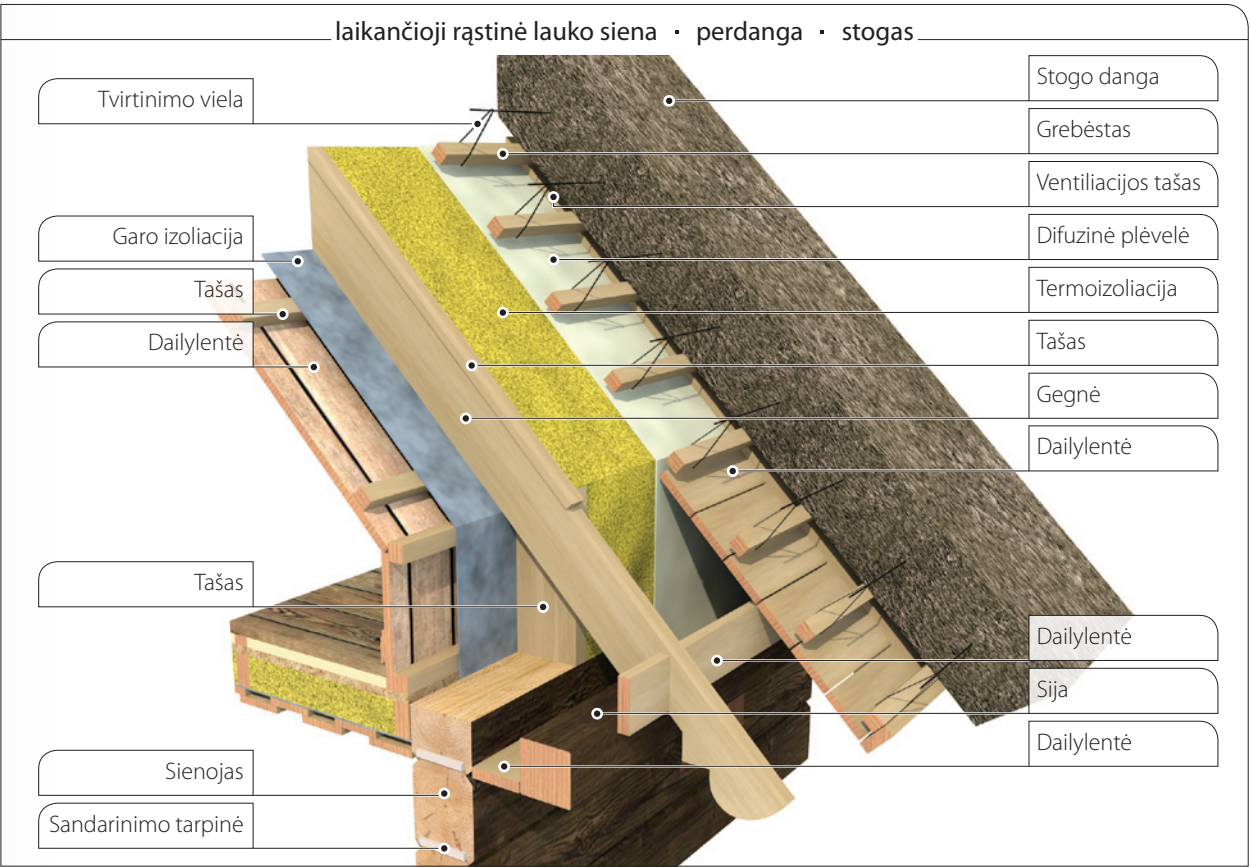
Apšiltinta perdanga su medine danga ir garso izoliacija

gos dalis paprastai pakalama vožtinėmis lentomis, dailylentėmis ar apdailine plokšte, viršutinė – grindų danga.

Perdangos paskirtis yra atlikti ne tik laikančios atitvarinės konstrukcijos paskirtį, bet ir izoliuoti patalpas nuo garso. Tai itin aktualu mediniuose namuose. Todėl rekomenduojama tam skirti didelį dėmesį ir naudoti papildomas garso izoliacijos medžiagas.

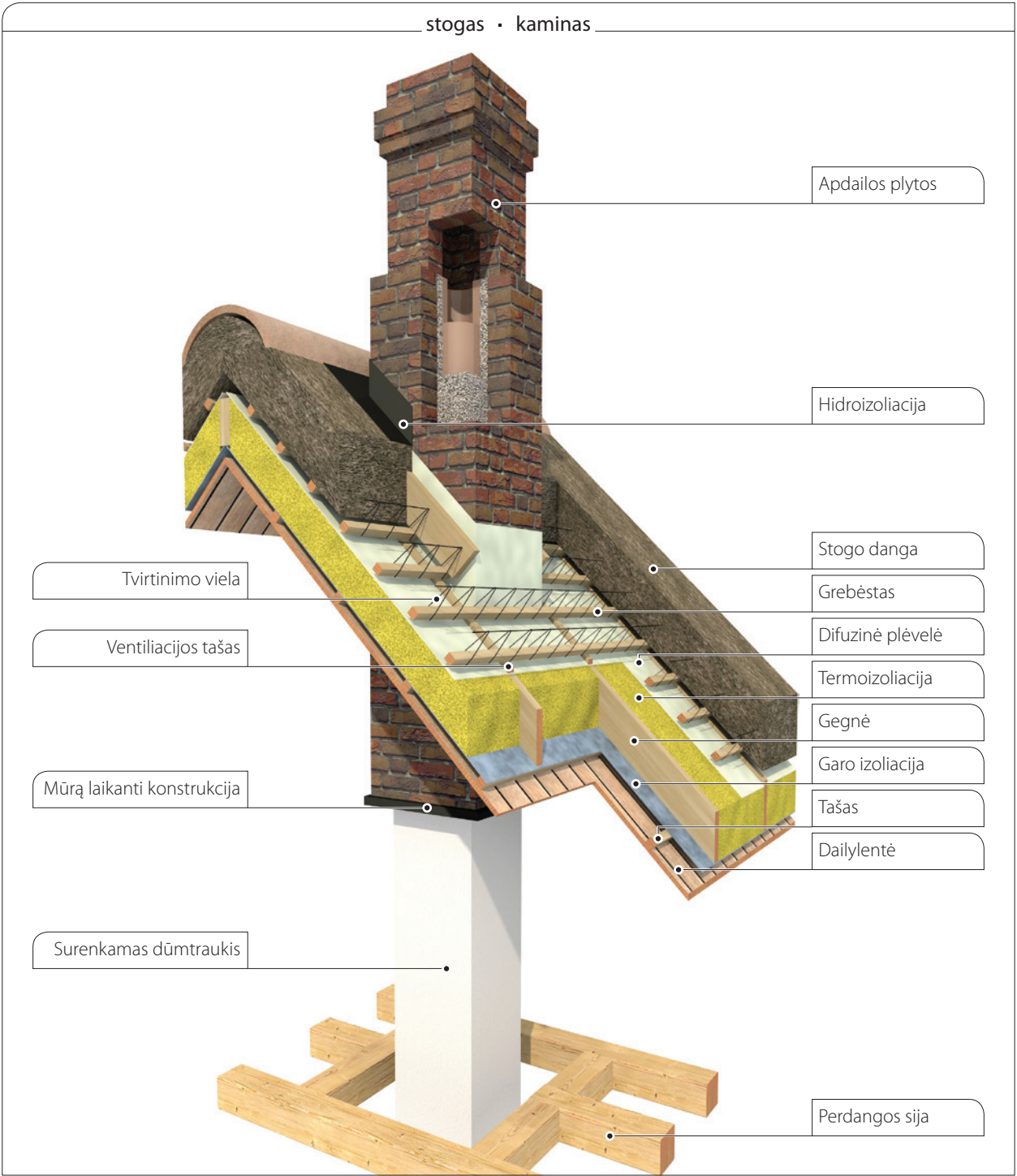
Panašiai perdangos buvo konstruojamos ir seniau. Perdengimo sijos iš apačios būdavo apkalamos 2 cm storio obliuotomis su įlaidomis ar pusįlaidėmis lentomis. Jei būdavo tinkuojama, pakalamos 26 mm antrarūšėmis paprastomis lentomis, ant kurių kalamos balanės. Kalant virš perdangos sijų, dažniausiai paprastos 2–2,5 cm storio obliuotos lentos suvožiamos.

STOGAI

Nuo senų laikų stogų konstrukcijas sudarė gegnės, po-gegniniai statramsčiai, spyriai, sąvaržos ir kitos medinės detalės. Konstrukcija visais laikais buvo parenkama pagal statinio plotį, reikalingą pastogės aukštį, stogo formą, statumą, sunkumą.

Senųjų statinių stogo konstrukcija buvo gegninė. Gegnės buvo remiamos arba į viršutinį sienojų vainiką, arba, praplečiant stogo tūrį, į pogegninį sienoją (mūrlotą), padėtą ant iškištų perdangos sijų galų. Statiniams didėjant, atsiradus gerokai sunkesnei čerpių dangai,

pradėta naudoti ir stipresnę konstrukciją – statramsčius ir ilginius. Ant namo perdangos skersinių sijų buvo dedamos dvi išilginės sijos ir mūrlotai, kurių skerspjuviai dažniausiai sutapdavo su skersinių sijų skerspjuviais. Į mūrlotus remėsi gegnės, o į išilgines sijas atremti pastogės statramsčiai, laikantys stogo ilginius. Šiaudai ar nendrės kūleliais buvo dedami storgaliais žemyn ir ant stogo išskleidžiami. Kraige buvo įrengiami slogsčiai – tai dvi sukryžiuotos kartelės, stambios kartys arba pintos šiaudų grįžtės, prilaikančios stogo dangą kraige. Kartais kraigas būdavo papildomai dengiamas lentomis. Stogo paklotui po čerpėmis buvo naudojamos skiedros arba eglutė suklotos lentos.

Šiandieninių rąstinių namų stogų konstrukcijos taip pat skiriasi priklausomai nuo norimos stogo konfigūracijos, dangos rūšies ir termoizoliacijos sluoksnio storio.

Vykdam stogo dengimo darbus būtina:

- laikytis technologijų, kurias numato skirtingų stogo dangų dengimo reikalavimai;
- itin atidžiai atlikti termoizoliacijos įrengimo darbus: akmens vatos ar kitų medžiagų lakštus tvirtinti keliais sluoksniais, juos tarpusavyje kryžiuojant; likusius siaurus tarpus, į kuriuos sunku įterpti akmens vatą ar kitas izoliacines medžiagas, pripildyti izoliacinių putų;

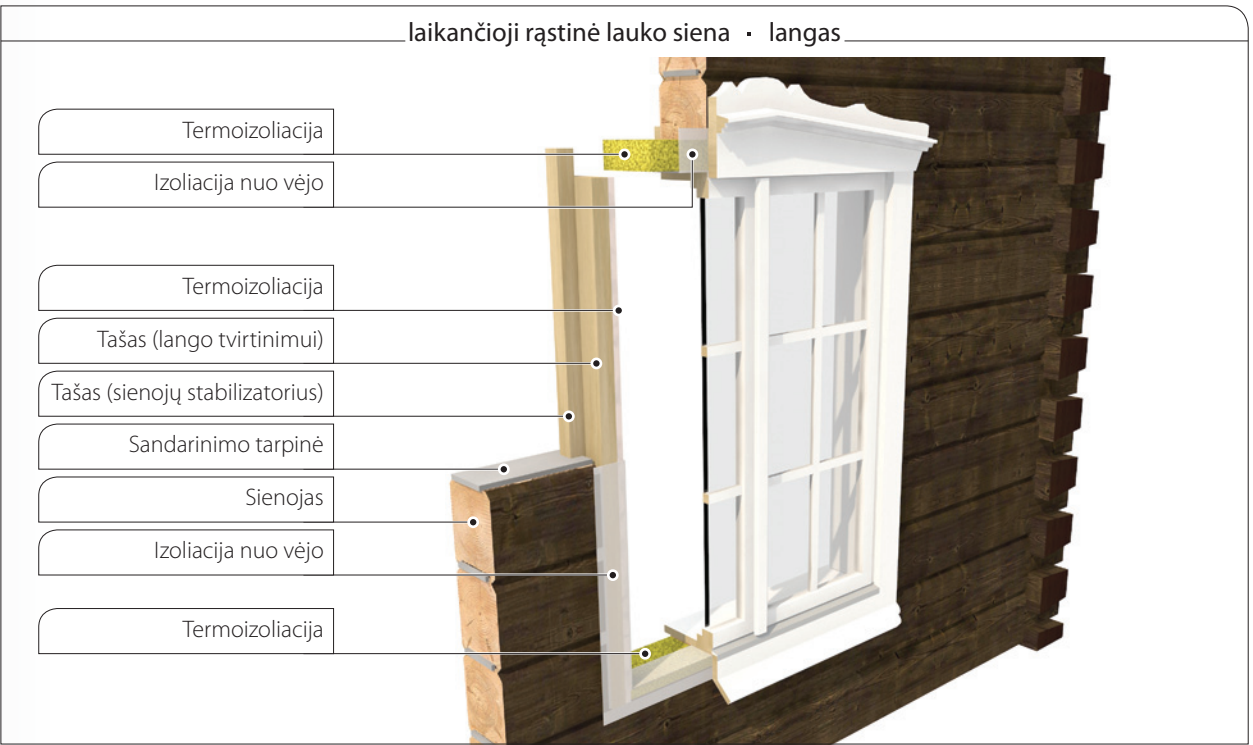
- rekomenduojamas termoizoliacijos sluoksnis 200–250 milimetrų;
- izoliacines plėveles tarpusavyje klijuoti lipniomis juostomis;
- kaminų ir stogų sandūras įrengti naudojant tik specialias medžiagas.

Stogų dangos – vienas iš sudėtingesnių klausimų šiandien, jeigu norime pritaikyti senąsias medžiagas. Senosios stogų dangos: šiaudai, nendrės, skiedros, gontai, lentelės, molio, cementinės čerpės, skarda.

Šiandien šis sąrašas pasipildęs labai daug naujų medžiagų – asbocementiniais lakštais, bituminėmis čerpelėmis, įvairiomis ruloninėmis dangomis, įvairių rūšių molio ir betono čerpėmis, įvairių formų skardos dangų gaminiams.

Stogo dangos pasirinkimas esmingai priklauso nuo statinio stilistikos ir etnografinio autentiškumo poreikių. Galima stengtis naudoti senąsias patobulintas dangas (nendres, skiedras, lygią skardą), galima siekti imitacinio efekto (pvz., naudojant gerai parinktas bitumines čerpeles, išgaunant skiedrų stogo vaizdą), galima naudoti naujas dangas, stengiantis išlaikyti tradicines formas, faktūrą ir spalvas.

LANGAI

Medinio rąstinio namo langai taip pat rekomenduojami tik mediniai, dažniausiai su stiklo paketais, atitinkantys šiandieninius šiluminės laidos reikalavimus.

Langai dažniausiai statomi prie sienos išorinės pusės. Likęs sienos storis dengiamas mediniu paplatinimu (lenta, uždengianti sienos storį tarp lango rėmo ir vidinio apvado). Iš abiejų pusių tvirtinami apvadai.

Lango blokas tvirtinamas į sieną, išpjautoje angoje įstatytą montažinį tašą. Tarp lango bloko ir viršutinio sienos paliekamas 5–7 cm tarpas galimam statinio nusėdimui.

Apvadai tvirtinami prie lango rėmo ir sėdimo atveju juda kartu su lango bloku. Kad į tarpą tarp sienos ir viršutinio išorinio apvado nepatektų vandens, būtina įrengti medinį arba skardinį apvado stogelį arba papildomą stabiliai prie sienos pritvirtintą apvadą.

Kadangi šiuolaikinio lango su stiklo paketu konstrukcija neleidžia išsaugoti tradicinių langų konstrukcijų storių ir sudalijimų proporcijų, jas tenka keisti. Tačiau privalu maksimaliai proporcingus santykius išsaugoti ir naudoti tradicinį langų įstiklinto ploto sudalijimą. Norint visiškai išsaugoti ar pakartoti senojo lango vaizdą, galima atsakyti stiklo paketų ir gaminti tradicinį „dubultinį“ langą, kuris, viską kokybiškai atlikus, taip pat turi pakankamas šiluminės varžas. Galimi ir kiti variantai, naudojant viensikių tradicinį suskirstytą langą išorėje kartu su išimamu paketiniu, neskirstytu langu viduje.

Kitos statinių konstrukcijos Mažojoje Lietuvoje

Mažosios Lietuvos žemėse nuo seno gyveno įvairios baltų gentys. Čia, kaip ir gretimuose miškinguose kraštuose, visados vyravo mediniai pastatai ar statiniai ir ilgai gyveno senovės baltams būdinga kaimo tradicinė architektūra: mediniai įvairaus dydžio ir paskirties pastatai, gana padrikos sodybos ir gyvenvietės. Tačiau skirtingai nuo kitų Lietuvos regionų, šis kraštas patyrė turbūt daugiausia istorinių pokyčių, vakarietiškos kolonizacijos įtakos. Be to, kraštas išsiskyrė teritorijos gamtinių sąlygų nevienodumu, didele socialine diferenciacija ir plačia etnokultūrine įvairove. Tad, laikui bėgant, Mažojoje Lietuvoje nesusidarė vientisos kaimo architektūros tradicijos, etnokultūrinis regionas iki pat XX a. vidurio pasižymėjo išskirtine tradicijų įvairove.

Leidinyje išsamiausiai aprašoma senoji medinė rąstinė statyba, tačiau trumpai apžvelgtinos ir kitos naudotos statybos konstrukcijos.

XVIII a. pradžioje po didžiojo maro pradėtas krašto pertvarkymas ir vokiškoji kolonizacija: kviečiami naujakuriai iš įvairių Vakarų šalių, vis griežčiau reglamentuojama kaimo gyvenama ir naujų pastatų statyba. Taip prasidėjo naujas kaimo architektūros raidos etapas, vis labiau plito iš Vakarų atvežtos technologijos naujovės, miško skirtingų tautų bei genčių papročiai.

Tankiai apgyvendintame krašte daug kur nebeliko miškų ir pabrango mediena, vis daugiau gyvenamųjų ir ūkinių pastatų buvo statomi iš molio: sienos buvo drebianos ar sumūrijamos iš nedegtų molio plytų. Stogai kaip ir seniau buvo dengiami šiaudais arba nendrėmis. Prūsijos ūkio suklestėjimas XIX a., ypač antrojoje jo pusėje ir pabaigoje, paskatino mūrinės statybos plėtrą. Plytos naudotos moliniams pastatams sutvirtinti, iš jų būdavo sumūrijami angų apvadai, kartais pastatų kampai ar tarpiniai piliastrai, gausėjo ir mūrinių pastatų. Vis dažniau statyta iš geros kokybės plytų, tad gausėjo išvaizdžių raudonplyčių pastatų. Daug stogų būdavo uždengiami raudonomis keraminėmis čerpėmis. Dažnai moliniai, rečiau mūriniai pastatai buvo tinkuojami. Tinkuotos sienos dažniausiai buvo dažomos gelsva spalva, aplink angas nudažomi balti apvadai. Kai kada naudotos tinko puošmenos – aplink angas suformuoti reljefiniai apvadai, dekoratyviniai lipdiniai ir kt. Kai kurie raudonplyčiai pastatai buvo puošiami šviesaus, lygaus ar dekoruoto tinko intarpais, neretai gulsčiais frizais. XX amžiaus pradžioje plito baltos silikatinės plytos. Iš jų sumūryti statiniai dažnai buvo puošiami raudonų plytų intarpais: dažniausiai išryškina mi langų apvadai ir sienų kampai.

Šiandien remonto, rekonstrukcijos reikmėms ar naujai statybai galima pasirinkti daugybę naujų, šiuolaikinių medžiagų – esama įvairių rūšių plytų, mūro blokelių, įvairių tinko rūšių, o naudojantis pažangiausiomis technologijomis, statybos metu galima atlikti visus šiuolaikinius apšiltinimo ir izoliacijos darbus. Skirtingai nuo rąstinės statybos, naujos statybinės medžiagos ir technologijos sudaro galimybę išgauti senosios architektūros detales ir išsaugoti autentišką pastato architektūrinį stilių. Šiandien visiškai nebūtina ieškoti senų autentiškų plytų, kurios, tikėtina, gali būti paimtos iš nusikalstamai ir neteisėtai griauamo apleisto statinio, o užtenka paieškoti šiuolaikinės gamybos kokybiškų atitikmenų. Tiek plytų, tiek mūro blokų ar skaldytų akmenų statybos technologijos nėra retos ir pakankamai aprašytos šiuolaikinei statybai skirtuose leidiniuose.

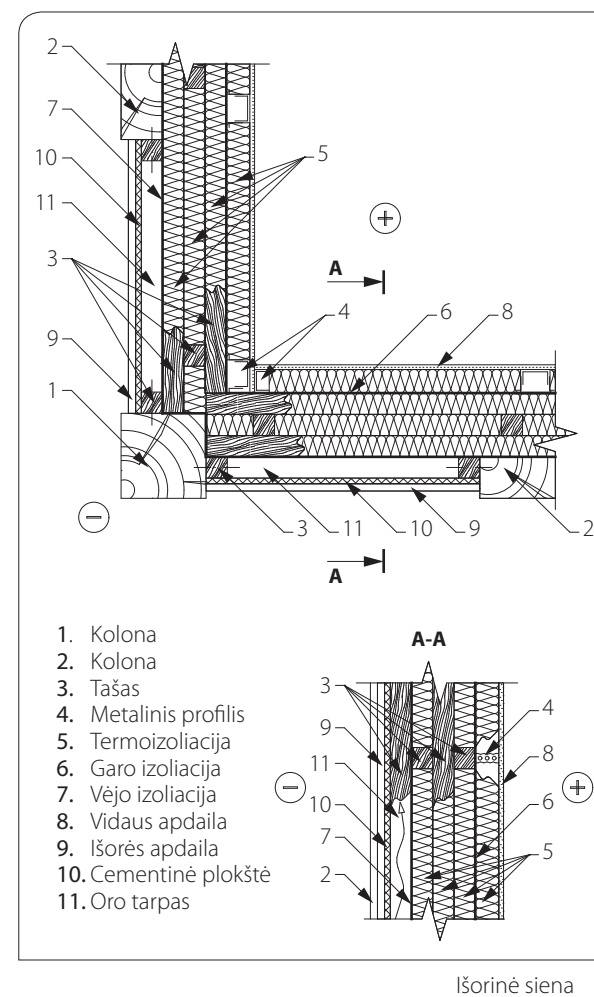
Kalbant apie Mažosios Lietuvos architektūros išskirtinumą, negalima nepaminėti tik čia statytų karkasinių – *fachverko* statinių. Fachverko statyba labiau būdinga Klaipėdos miesto architektūrai, bet tokių statinių pasitaikydavo ir kaime. Dar 1739 metais, pagal Friedricho Vilhelmo Didžiojo įstatymą, visos krašto mokyklos turėjo būti statomos fachverko konstrukcijos, nors iki tol jos taip pat buvo renčiamos iš gulsčių sienojų.

Fachverko pastatams būdingas įvairiais kampais sujungtų medinių tašų karkasas, o tušti plotai tarp jų užpildomi kuria nors iš vietovėje lengviau prieinamų ar pagaminamų statybinių medžiagų. Iš pradžių tarpai buvo užpildomi sukietėjusiu molio ir šiaudų ar nendrių mišiniu, vėliau buvo užtaisoma kitais, nesudėtingai paruošiamais, mišiniais iš natūralių medžiagų, plytomis ar net akmenimis. Fachverkinės statybos paplitimui viduramžiais galėjo turėti įtakos sąlyginis konstrukcijos paprastumas ir pigumas, palyginti greita statyba, mažesnės tuomet brangios medienos sąnaudos ir nesudėtingas pastato dalių remontas. Kadangi fachverko sienos dalijamos į daugybę autonomiškų, vienas nuo kito atskirtų plotų – buvo gana nesudėtinga tam tikroje vietoje pakeisti sienos užpildą ar pradėjusį pūti tašą. Tokiu būdu palaipsniui buvo galima visiškai atnaujinti didesnius statinio plotus, ne kiek nepakenkiant pirminei jo išvaizdai. Natūraliomis medžiagomis užpildytos senųjų pastatų sienos „lengvai kvėpuoja“: žiemą sulaiko vidaus šilumą, o karštą vasarą palaiko vėšą. Nors ir tokios, atrodytų, trapios konstrukcijos, senieji fachverkiniai namai pasižymi neįtikėtinu ilgaamžiškumu ir tvirtumu. Tyrimai parodė, kad jie gali atlaikyti netgi vidutinio galingumo žemės drebėjimą, todėl vienintelis rimtas šių pastatų priešas yra tik gaisras.

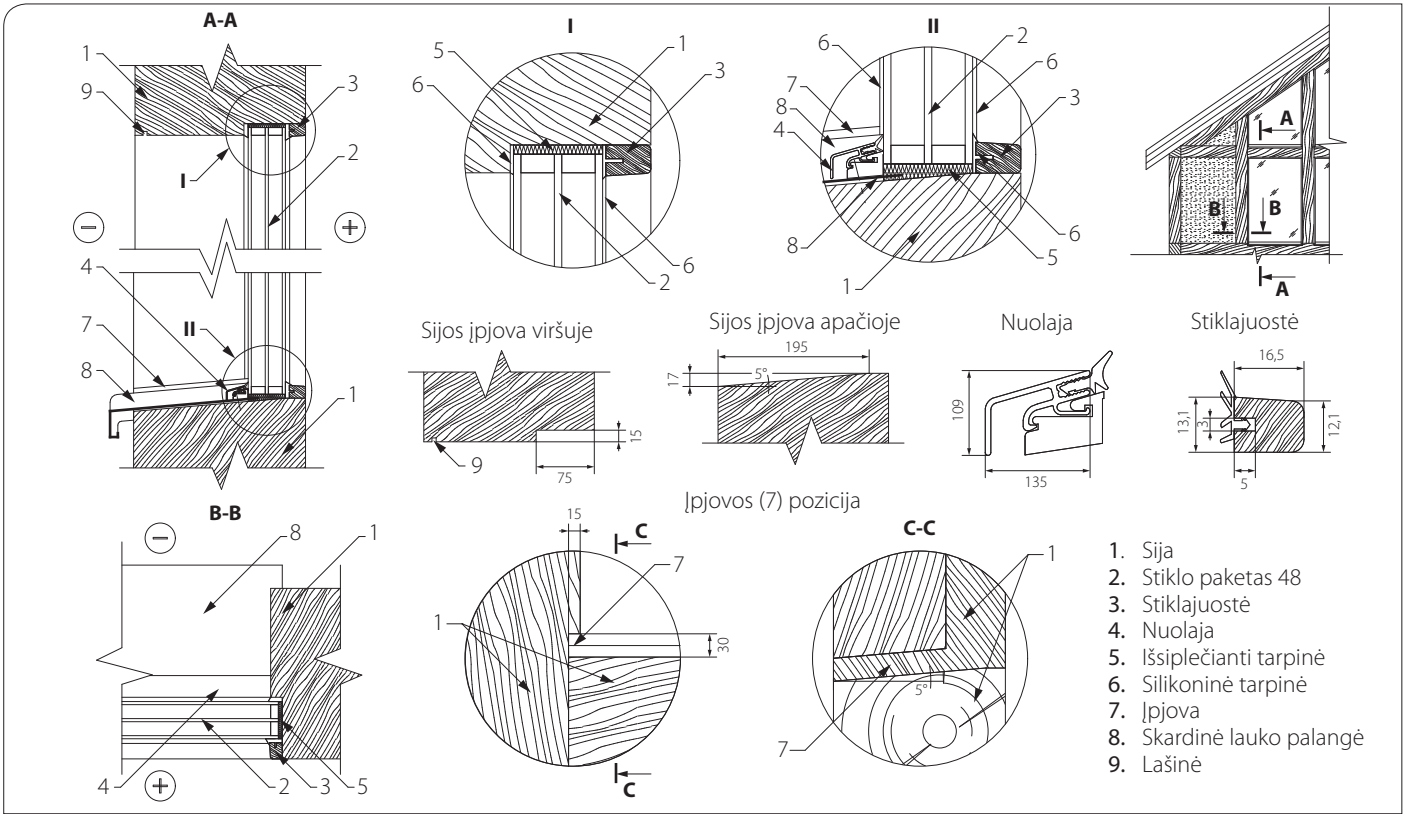
Šiais laikais fachverkinės konstrukcijos, kaip ir rąstinė statyba, naudojami rečiau – dažniausiai vykdant rekonstrukcijos darbus arba naujai statant tuose regionuose, kur šis statybos būdas buvo istoriškai dominuojantis. Fachverkiniais statiniais, ieškodami natūralių užpildų, domisi ir sveiko gyvenimo būdo, ekologinės statybos puoselėtojai. Šiandieninėje statyboje karkaso įrengimui naudojamas džiovintas, kokybiškas, reikiamo atsparumo, dažniausiai spygliuočių medienos tašas. Atskiri konstrukciniai elementai jungiami metalinėmis tvirtinimo detalėmis arba, atsižvelgiant į statytojo pageidavimus, suleidžiami naudojant senąsias jungtis. Užpildui naudojamos dabartinės apšiltinimo, izoliacinės ir apdailos medžiagos. Užpildo skydų ruošiniai neretai gaminami gamyklose, kompiuterizuota įranga išpjaunamos reikiamos formos ir jau cechuose galutinai suformuojami sienų ruošiniai su visais apdailos sluoksniais.

Kartotinis gyvenamojo namo projektas, UAB Dreamhouse 2013 m.

Išorinė siena

Berėmis nevarstomas langas fachverko sienoje

Į fachverkinės konstrukcijos angas pradėjus montuoti berėmio stiklo paketų konstrukcijas, atsirado galimybė įstiklinti didesnius fasadų plotus. Tai leido išspręsti pakankamo apšvietimo problemas, nesudarkant paties fachverkinio statinio stilistikos.

Tačiau, kad ir kaip mielai ar europietišškai mums atrodytų šios konstrukcijos statiniai, visgi istoriškai taip susiklostė, kad Mažosios Lietuvos kaimo architektūroje jie nedominuoja, yra tik pavieniai, dažniau ūkinės paskirties statiniai. Todėl tradicijų tęstinumo požiūriu fachverko konstrukcijos statyba nėra labai plėtotina.

Plačiau aptarsime nedegto molio sienų pastatus.

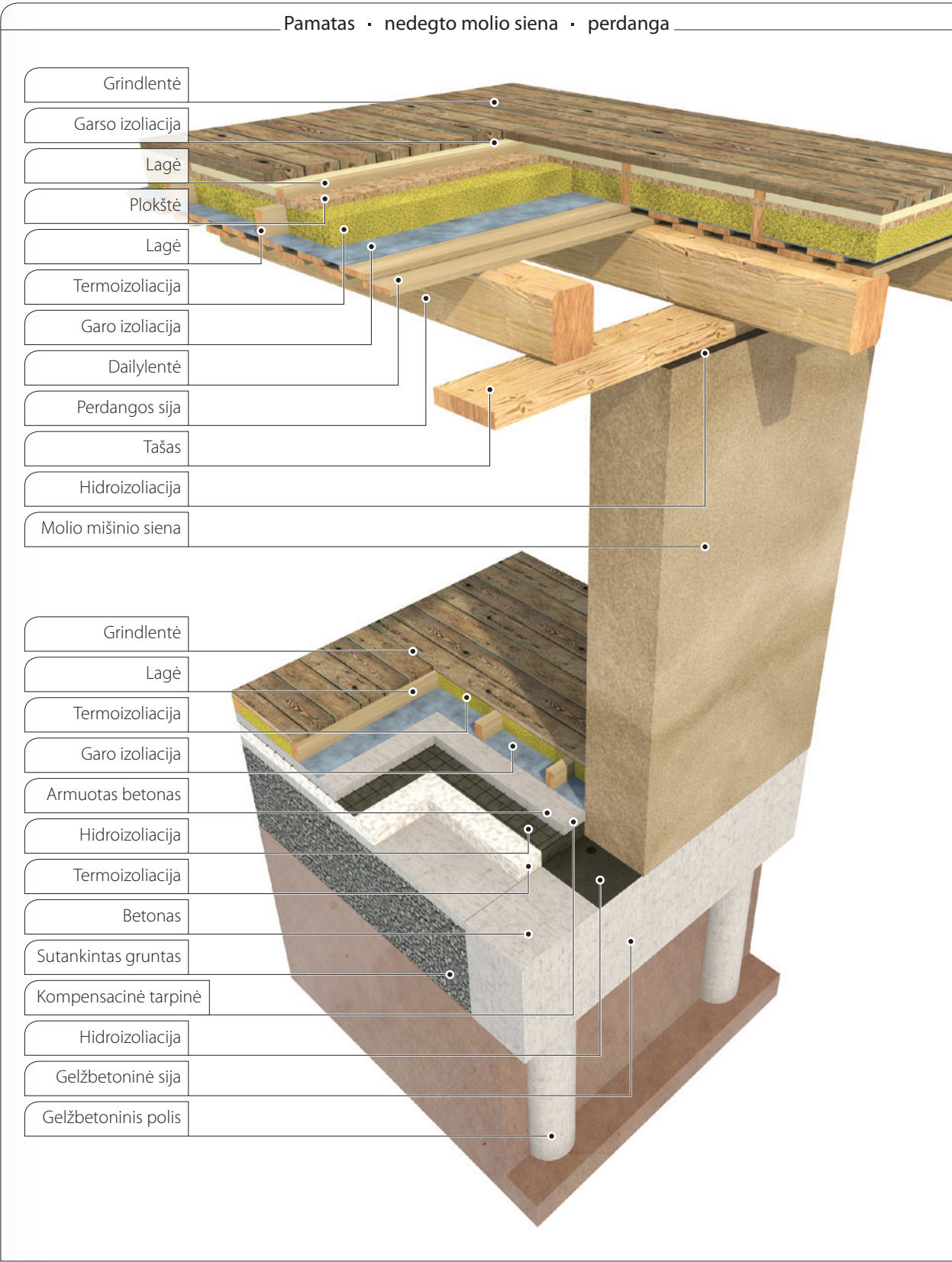
Molis nuo seniausių laikų naudotas visur, kur tik jo buvo aptinkama. Pastatų, kurių konstrukcijoms buvo naudojamas nedegtas molis, statybos istorija siekia net priešistorės laikus.

Lietuvoje – miškų šalyje – tradicinis gyvenamasis namas yra medinis, bet ir mes turime savo molio sienų statybos paveldą, kurio, išskyrus miškingąją Dzūkiją, aptinkama visuose kituose etnografiniuose regionuose. Tarpukario

laikotarpiu, kai miško medžiagos brango, buvo ieškoma alternatyvių statybos būdų. Nedegto molio pastatų statybos būdai buvo sisteminami, išspausdintos daugiausia kaimo statybai skirtos rekomendacijos. Tuo laikotarpiu pastatyta daug molinių ūkinių pastatų – tvartų, grūdų sandėlių, daržovių saugyklų, malūnų, vienas kitas gyvenamasis namas ar net dvarelis.

Šiandieninėje Lietuvoje nedegto molio statiniai vėl paplito po 1970 m. energetinės krizės. Tuometinė situacija reikalavo ekonomiškos statybos, todėl imta ieškoti nebrangių, daug gamybos energijos nereikalaujančių medžiagų, ir vėl buvo prisimintas nedegtas molis. Juolab kad pas mus, kaip ir visame pasaulyje, vis labiau pradėjo plisti gamtosaugos idėjos ir su jomis susijusių ekologiškų statybinių medžiagų ir technologijų paieška. Šiuo aspektu vietinės medžiagos, tarp jų ir molis, pelnytai tapo vienu iš susidomėjimo objektų.

Galima išvardinti daug teigiamų molio savybių. Išgaunant ir apdorojant molį, sunaudojama nedaug energijos, todėl į atmosferą patenka mažesnis teršalų kiekis. Medžiaga dažnai iškasama tame pačiame sklype, todėl nereikia transporto. Molis turi stabilią drėgnumo pusiausvyrą, todėl

labai gerai apsaugo jame esančias medines konstrukcijas, jų nereikia apdoroti chemiškai. Jis puikiai reguliuoja drėgmę patalpose: sugeria, kai jos per daug, ir išskiria, kai trūksta. Molis akumuliuoja šilumą, neutralizuoja kvapus – taip sukuriamas geras patalpų mikroklimatas. Molinės sienos neskleidžia kancerogeninių, toksinių elementų, biologiškai atsparios, nereznuojančios elektromagnetinių laukų. Molis yra ekologiška medžiaga, tad moliniu skiediniu galima tinkuoti vidines sienas, netgi pastatytas iš kitų medžiagų. Tai patvari medžiaga – gerai apdorotas ir panaudotas, molis išsilaiko tūkstantmečius. Molį galima naudoti daug kartų – paimtas iš seno pastato jis paprasčiausiai sudrėkinamas ir vėl naudojamas statybose. Molinės konstrukcijas labai paprasta remontuoti, jose lengvai paklojamos įvairios komunikacijos. Molis lėtai stingsta, todėl galima jį įvairiai dekoruoti, puošti. Tai nebrangi medžiaga, o įgūdžiai dirbant su ja įgyjami greitai.

Bet, vardijant privalumus, reikia pastebėti ir pagrindinį trūkumą, kuris slypi pačioje medžiagoje. Molis – tai nuosėdinė uoliena, smulkių mineralinių dalelių junginys, turintis plastinių savybių. Statybiniu požiūriu konstrukcijose jis atlieka tas pačias funkcijas, kaip ir cementinis ar kalkinis skiedinys mūre, tačiau molio daleles jungia elektromagnetinė trauka, o ne cheminė reakcija. Tuo jis skiriasi nuo cemento ir kalkių. Jei tarp dalelių patenka vandens, trauka susilpnėja, ir jos išsiskiria. Kai vanduo išdžiūsta, dalelės vėl sukimba. Dėl šios priežasties molinės konstrukcijos turi būti apsaugotos nuo vandens.

Anksčiau manyta, kad molis yra pakankamai gera sienų, lubų ir stogo šilumos ir garso izoliacija. Vis dėlto gyvenamieji namai buvo statomi rečiau nei ūkiniai statiniai dėl menkos termoizoliacijos ir šilumos stokos. Nuo seniausių laikų molio sienų sandara buvo tobulinama. Kartu buvo stengiamasi ploninti sienas. Jei senos statybos molinių statinių 60–70 cm storio sienos buvo šaltos, o masiviems pamatams reikėjo daug statybinių medžiagų, tai šiandien jau užtenka ir 40–42 cm storio sienų, kurioms pakanka įprastinio pločio pamatų. Tai pavyko pasiekti panaudojus riebaus molio rišamąsias savybes ir atitinkamus organinės ar mineralinės kilmės priedus. Organiniai priedai – tai šiaudai, nendrės, spaliai, spygliai, pelai, medžio pjuvenos, skiedros, šakos. Mineraliniai – tai smėlis, žvyras, skalda, keramzitas ir kt. Priedai pagerina termozoliacinės savybes, tvirtumą, sukibimą, sumažina molio masės nusėdimą, eizėjimą, ištižimą. Kaip priedas dažniausiai naudojami šiaudai. Iš pradžių molis maišomas su šiaudais maišyklėse arba tiesiog mindomas kojomis, po to suverčiamas į klojinius ir suslegiamas. Molio ir šiaudų mišiniu galima užpildyti lubų ir stogo konstrukciją. Sumaišius molį su medžio pjuvenomis ir drožlėmis ar spa-

lais, taip pat gaunami pakankamo stiprumo statybiniai mišiniai. Monolitinėms sienoms sustiprinti gali būti klojamos medienos atraižos, kurios dedamos horizontaliai tarp savęs persipinančiais sluoksniais. Gerinant antiseptines savybes, kaip sudėtinė rišamoji medžiaga gali būti naudojamos gesintos ar negesintos kalkės. 42 cm storio sienoje, panaudojus 70–80 proc. organinių užpildų ir 20–30 proc. rišamųjų medžiagų, šiluminė varža R yra 3,5 m² K/W ir daugiau. Be to, monolitinėje molio sienoje nėra siūlių, pro kurias prarandame daugiausia šilumos mūriuose, blokiniuose ar mediniuose pastatuose.

Statybos technologijos, naudojant molio mišinius, yra pakankamai paprastos ir, pasinaudojus meistrų konsultacijomis ar pabuvus periodiškai vykstančiuose seminaruose, tai galima bandyti daryti savo jėgomis ir taip gerokai sumažinti statybos savikainą. Molis be priedų statyboje gali būti naudojamas pačiu paprasčiausiu būdu: imamas iš statybvietėje iškastos duobės ir sluoksniais kėčiamas į sienas formuojančius klojinius arba drebiamas sluoksniais tiesiai ant pamato (taip dažniausiai buvo statoma tarpukariu). Bet turime rasti tinkamo molio ir gerai paruošti molio mišinio masę, nes dėl nevienalytės sudėties molinė siena džiūdama pleišės. Molis gali būti riebus (smėlio priemaišų yra ne daugiau kaip 15 proc.), vidutinio riebumo (15–30 proc.) ar liesas (>30 proc.). Atsižvelgiant į statybos būdą, koreguojama molio sudėtis, jis minkomas. Minkymui anksčiau naudodavo arklius, dabar pasitelkiama technika. Labai gerai iškastą molį supilti į krūvas ir palikti per žiemą, kad peršaltų. Tokį molį pavasarį lengviau apdirbti. Paruoštą molio masę galima kėsti į klojinius 10 cm storio sluoksniais. Taip sluoksnis po sluoksnio keliamos sienos, paliekant tik durų angas. Būsimų langų vietose sudedamos medžio tašų ar įprastos gelžbetoninės sėramos. Angos išpjaunamos tada, kai sienos nusėda. Būtina nepamiršti, kad, kaip ir rąstinės, džiūdamos molio sienos sėda. Atsižvelgiant į sienos dydį, tai gali būti 2–8 cm. Todėl, norint išvengti plyšių, reikia tai įvertinti. Perdangos sijoms atremti ir sijų apkrovai paskirstyti ties sienos viduriu dedamas platus tašas ar pusrąstis. Iš pradžių negalima apkrauti perdangos ir formuoti stogo konstrukcijų – reikia palaukti mažiausiai mėnesį, kol sutvirtės sienos. Tuo metu, kaip, beje, ir visu statybos laikotarpiu, būtina apsaugoti sienų viršų nuo lietaus ar sniego.

Molis su mineraliniais priedais yra brangesnis nei molio ir šiaudų ar molio ir pjuvenų mišiniai. Toks mišinys susideda iš molio, smėlio, mineralinių šilumą izoliuojančių medžiagų (keramzitas, pemza) ir mineralinės rišamosios medžiagos (kalkės). Betono maišyklėje padarytas mišinys suverčiamas į klojinius, lengvai suspaudžiamas, po 1–2

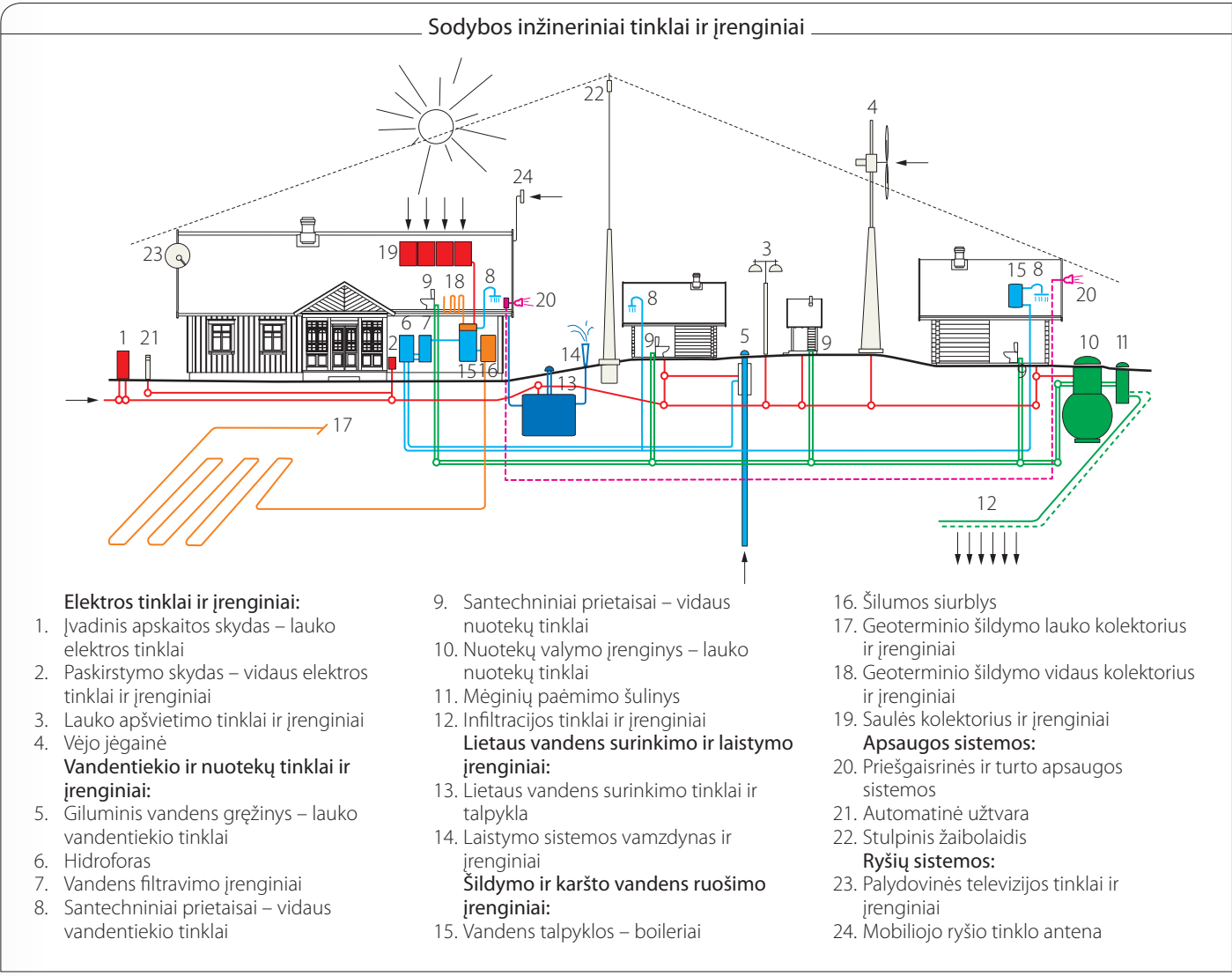
dienų klojiniai nuimami. Statyba gana greita, džiūstant mišiniui, jo tūris visiškai nemažėja. Mišinio sudėtis gali būti keičiama atsižvelgiant į patalpų paskirtį, pasaulio šalių orientaciją (tankis nuo 500 iki 1200 kg/m³). Atsparumas gniuždymui yra toks didelis, kad šis mišinys tinka ir grindims.

Galima statyti ir iš molio mišinio plytų ar blokelių. Plytos paprastai formuojamos gerokai didesnės nei tipinės (40×20×10 cm). Į formas kėčiama paruošta molio masė su priedais. Plyta kelias dienas džiūsta gulsčia, po to paverčiama ant šono. Vėliau plytos sukraunamos į rietuves, uždengiamos nuo lietaus ar sniego. Geriausia darbus dirbti po stogu. Kitais metais gali būti mūrijama naudojant molio skiedinį. Jei statytojas sumanytų tokias plytas naudoti laikančiąsias sienas, tai savo ir kitų saugumo labai

atestuotose laboratorijose būtina patikrinti jų atsparumą gniuždymui. Plytas galima formuoti lengvesnes, geriau izoliuojančias šilumą, galima mūryti save laikančią sieną ar užpildyti karkasą.

Sklypo ir statinių inžineriniai tinklai ir įrenginiai

Kuriamai sodybai reikalingi išoriniai ir vidiniai inžineriniai tinklai ir įrenginiai. Tai lemia ne tik individualūs statytojo poreikiai, bet ir atitinkamais reglamentais paremti projektavimo sąlygas rengiančių institucijų reikalavimai.

Sodybos techninio aprūpinimo sistema – tai daugybės inžinerinių tinklų, įrenginių ir prietaisų visuma, kuri jau šiuolaikinėmis priemonėmis aprūpina sodybą energija, vandeniu, ryšiais ir atlieka saugos, utilizavimo, kaupimo ir kitas funkcijas, galimas tik dabar. Senosios sodybos šiuolaikinių techninių priemonių neturėjo, nes jų dar nebuvo, arba naudojo senus metodus, todėl, siekiant kiek įmanoma išsaugoti senosios sodybos planinę struktūrą, užstatymo ir silueto formavimo savitumus bei statinių fasadus, teks susidurti su nemažai problemų ir daryti kompromisinius sprendimus. Norint gauti televizijos signalą, reikės „pasipuošti“ antenomis, norint apsaugoti nuo žaibo išlydžio, reikės įsirengti aukštą apsaugos nuo žaibo atramą, norint išlaikyti privalomus sanitarinius atstumus tarp artezinių gręžinių, valymo įrenginių ar kuro talpų, reikės koreguoti atstumus tarp statinių. Daugeliu atveju tai bus privaloma ir neišvengiama, bet didžioji techninės įrangos dalis nebus matoma, o ta, kuri bus matoma, bus šiuolaikiško techninio dizaino ir nekonkuruos su tradicinės architektūros statiniais.

ELEKTROS ENERGIJOS TIEKIMAS

Šiuo metu elektros energija galima apsirūpinti iš esamų elektros tinklų. Darbai organizuojami taip: kartu su projektavimo sąlygomis statytojas gauna ir vietos skirstomųjų tinklų aprūpinimo elektra sąlygas, kuriose numatomos visos apsirūpinimo elektra aplinkybės. Jose taip pat nurodoma, ar reikia rengti atskirą elektros tiekimo projektą. Remdamiesi sąlygomis ir projektu, vietos skirstomųjų tinklų įstaiga organizuoja elektros įvado iki sklypo ribų darbą. Jei darbų apimtis viršija skirstomųjų tinklų numatytą sumą, rengiamas darbų atlikimo konkursas. Statytojas čia atlieka tik mokėtojo vaidmenį (apmoka visas arba dalį išlaidų).

Elektros tiekimas yra vienas iš pirmųjų ir gana svarbus klausimas, nes, jei esamos elektros linijos yra toli nuo sklypo arba jų techniniai duomenys neleidžia statytojui prie jų prisijungti, gali tekti kloti naujus elektros kabelius iš toli ar net įrengti tarpines transformatorines. Tam gali prireikti nemažų išlaidų.

Nuo įvado į sklypą iki statinių ir kitų reikiamų vietų statytojas elektros linijas veda savo lėšomis ir pats organizuoja darbus. Klojant požeminius kabelius naudinga iš karto numatyti visus taškus, kuriuose gali prireikti elektros energijos, kad nereikėtų pakartotinai nuomoti kasybos technikos. Elektros sklype reikės visiems statiniams, lauko apšvietimo tinklams, arteziniam gręžiniui, valymo įrenginiui, automatiniams vartams, kitiems galimiems elektros prietaisams.

Šiandien labai plačiai kalbama apie alternatyvų elektros tiekimą naudojant vėjo, saulės, vandens energiją. Visa tai tikrai pažangu, ekologiška ir, be abejonės, skatintina, tačiau šiandieninė įstatymų bazė, žinių stoka, brangi įranga kol kas neleidžia šiai veiklai įsibėgėti. Vis dėlto tai neabejotinai netolimos ateities perspektyva.

Statinių vidaus elektros tinklų sistemą lemia projektuotojo arba paties statytojo parengtas projektas, kuriame numatomi visi elektros energijos objektai. Tai: vidaus ir fasadų apšvietimo sistema, šildymo ir karšto vandens tiekimo sistemos elektros prietaisai, šakučių lizdų sistema, interjero ir buitiniai prietaisai, garso ir vaizdo technika, kiti įrenginiai.

Atliekant vidaus instaliacijos darbus, būtina kvalifikuotų specialistų pagalba ir privaloma laikytis technologinių reikalavimų, nes, gerai sumontavus elektros tinklus ir įrenginius, ne tik nepriekaištingai veiks visi elektros prietaisai, bet ir statiniai bus apsaugoti nuo gaisrų, kylančių dėl elektros tinklų ar prietaisų gedimo. Siekiant išvengti gaisro rūšiniuose namuose, rekomenduojama naudoti nedegius elektros kabelius.

VANDENS TIEKIMAS

Apsirūpinti geriamuoju vandeniu galima iš trijų šaltinių:

- iš esamų vandentiekio tinklų;
- iš šachtinių šulinių;
- iš artezinių gręžinių.

Pastaruoju metu dažniausiai gręžiami arteziniai gręžiniai, kurie Lietuvos sąlygomis paprastai būna 30–70 m gylio. Artezinių gręžinių projektus ir gręžinio dokumentus rengia specializuotos įmonės, kurios taip pat atlieka vandens tyrimus. Pabrėžtina, kad iš daugumos gręžinių gaudamame vandenyje geležies, mangano ir kitų medžiagų priemaišos viršija leistiną normą, todėl dažnai tenka įrengti nepigias vandens filtravimo sistemas. Geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimus galima rasti higienos normose HN 24:2003.

Vandenį iš esamų arba naujų šachtinių šulinių galima naudoti, prieš tai atlikus cheminio ir biologinio užterštumo tyrimus, vėliau tą daryti reikia periodiškai. Įrengiant ir eksploatuojant šulinį ar šaltinį, reikia vadovautis higienos normomis HN 43:2005.

NUOTEKŲ ŠALINIMAS

Buitinių atliekų šalinimo būdas dažnai numatomas privalomojoje projekto aplinkosauginėje dalyje, kuri yra

derinama su regiono aplinkos apsaugos departamento atitinkamu skyriumi. Visais atvejais galimi du iš esmės skirtingi variantai: 1) nuotekas kaupti tam skirtame rezervuare ir periodiškai išvežti; 2) įrengti biologinio nuotekų valymo įrenginius, iš kurių ištekėjęs išvalytas vanduo patektų į artimiausią tekančią vandens telkinį arba per infiltracijos sistemą patektų į gruntą.

Pirmas variantas, jeigu jį leidžia projektavimo sąlygos, yra pigesnis, bet turi trūkumų: nuotekos bus laikomos sodyboje (gali sklisti kvapas), periodiškai reikės samdyti atliekas išvežantį transportą. Biologiniams valymo įrenginiams taip pat reikia tam tikros technologinės priežiūros (kartą per savaitę, mėnesį, metus), tačiau daugeliu aspektų tai ekologiškesnis ir šiuolaikiškesnis nuotekų šalinimo būdas.

Nuotekų biologinio valymo įrenginių pasiūla yra gana plati, ir statytojui reikia individualiai apsispręsti: atsižvelgti į sodybos specifiką, numatyti investicijas ir kitas sąlygas. Reglamentuoti reikalavimai dėl nuotekų tvarkymo skelbiami LR aplinkos ministerijos įsakymuose Nr. DI-412 (2006-09-11) ir Nr. DI-515 (2007-10-08).

GRUNTINIO IR PAVIRŠINIO VANDENS SURINKIMAS

Gruntinis ir paviršinis vanduo gali kelti problemų šiais atvejais:

- jei gruntinis vanduo yra pakankamai aukštai arba būna aukštai tam tikrais metų laikais ir pradeda skverbtis į rūsių patalpas ar plauti gruntą po juostiniais pamatais, gręžtinių pamatų rostverkais, aplink vienetinius gręžinius;
- jei lietaus arba pavasario polaidžio vanduo nepakankamai greitai susigeria, ardo dangas ir aplinkos elementus, o susikaupęs didesniais kiekiais daro ir aukštam gruntiniam vandeniui būdingą žalą.

Šios problemos gali atsirasti dėl esamo grunto. Jų išvengti galima įrengiant drenažą. Kur vandens lygis yra nuolat aukštas arba esamo grunto struktūra ar reljefas neleidžia greitai pasišalinti paviršiniam vandeniui, būtina įrengti drenažą aplink statinius ir kitose reikiamose vietose. Kitais atvejais reikia individualiai spręsti, ar gali kilti pavojus pamatams ar kitoms konstrukcijoms pavasarinio polaidžio ar liūčių metu. Jei drenažo sistemos įrengti nenumatoma, bent dalį nepageidautino sezoninio vandens galima nukreipti grioviais.

ŠILDYMAS IR KARŠTO VANDENS RUOŠIMAS

Statinių šildymo ir karšto vandens ruošimo klausimas nuo senų laikų yra sprendžiamas skirtingai, nes tiesiogiai priklauso nuo tuometinių ekonominių sąlygų ir tech-

nikos pažangos įdiegtų naujovių. Ne išimtis ir šie laikai. Dabartiniu metu šildyti statinį ir ruošti karštą vandenį galima naudojant šiuos energijos šaltinius:

- kietąjį kurą (malkos, įvairios granulės) – naudojant katilus, krosnis, židinius;
- skystąjį kurą, dujas – naudojant atitinkamus katilus;
- elektros energiją – naudojant skirstomųjų tinklų arba alternatyvių šaltinių (saulės, vėjo, vandens) tiekiamą energiją;
- geoterminę energiją (žemės, vandens, oro) – naudojant šilumos siurblius.

Šiandien plačiai pristatomi visi šie ir kompleksiniai variantai, jungiantys kelių energijos šaltinių naudojimą.

Karštam vandeniui ruošti jau ekonomiškai naudinga naudoti saulės energiją.

Vienareikšmiškai atsakyti, koks šildymo būdas tinkamiausias dabar ir koks bus po kelerių metų, yra neįmanoma, ir sprendžiama individualiai.

Ieškoma būdų, kurie padėtų sujungti į vieną sistemą keltą kuro rūšių ir skirtingų energijos tiekimo būdų.

APSAUGA NUO ŽAIBO IR ĮŽEMINIMAS

Žaibų išlydžiai yra viena iš gaisrų priežasčių. Apsaugos nuo žaibo sistemą galima įrengti individualiai kiekvienam statiniui arba pastatyti stulpinį žaibolaidį, skirtą visai ar daliai teritorijos apsaugoti. Pirmas variantas yra pigesnis, tačiau turi daug trūkumų:

- tvirtinant žaibolaidžio elementus keliose vietose, pažeidžiama stogo danga, dėl to padidėja vandens pratekėjimo tikimybė;
- nukenčia statinio estetiškas vaizdas;
- žaibolaidis apsaugo tik tą statinį, ant kurio yra įrengtas.

Daugumą sodybų sudaro keli statiniai, o jiems visiems apsaugoti nuo žaibo išlydžio užtenka vieno 6–12 m stulpo. Taigi antrasis variantas ekonomiškesnis, nei rengti atskirus žaibolaidžius ant visų statinių.

Šios šešios inžinerinės sistemos, matyt, yra būtinos ir, renkantis vienus ar kitus sprendimus, diegiamos visose sodybose. Be jų, pagal individualius poreikius gali būti įrengiami ir kiti tinklai bei įrenginiai: apsauginės ir priešgaisrinės signalizacijos, televizijos, telefoninio ir internetinio ryšio, ventiliacijos ir dūmų šalinimo, lietaus ir gruntinio vandens kaupimo ar šalinimo įrenginiai ■

Arch. Rolandas Bortkūnas

LITERATŪRA

- Boetticher, Adolf. *Die Bau- und Kunstdenkmäler in Litauen*. Königsberg: B. Teichert, 1895.
- Demereckas, Kęstutis; Ramanauskienė, Margarita ir kt. *Kuršių Nerijos tradicinė architektūra*. Klaipėda: Libra Memelensis, 2011. Prieiga per internetą: <http://www.nerija.lt/Files/files/I.NERIJS%20TRADICINE%20ARCHITEKTURA1-191psl.pdf>.
- Detlefzenas, Richardas. *Rytų Prūsijos kaimo namai ir medinės bažnyčios*. Vilnius: Mintis, 1995.
- Gimbutas, Jurgis. *Das Dach des Litauischen Bauernhauses*. Stuttgart, 1948.
- Gimbutas, Jurgis. *Lietuvos kaimo trobesių puošmenys*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2004.
- Gimbutas, Jurgis. *Lietuvos sodžiaus architektūra Mažojoje Lietuvoje. Mažoji Lietuva*. New York: Lithuanian Research Institute, 1958.
- Lietuvių liaudies menas: Architektūra*. T. 1. Vilnius: Vaga, 1957.
- Mažosios Lietuvos enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000-2009.
- Michalovskis, Vitalijus. *Fachverkas: statyba, istorija, simbolika*. Šiaurės Atėnai, 2013-01-11.
- Northumberland National Park Design Guide*. Washington: NB Print, 1998.
- Praeities reginiai iš Rytų Prūsijos konservatoriaus archyvo*. Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, 2006.
- Purvinas, Martynas. *Būdingi tradicinės architektūros pavyzdžiai Nemuno deltos regioniniame parke*. Kaunas, 1999.
- Purvinas, Martynas. *Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai*. Trakai: VšĮ „Vorutos“ fondas, 2011.
- Purvinas, Martynas. *Mažosios Lietuvos tradicinė kaimo architektūra*. Vilnius: Etninės kultūros globos taryba, 2008.
- Šešelgis, Kazys ir kt. *Lietuvių liaudies architektūra*. T. 1. *Kaimo gyvenvietės ir gyvenamieji namai*. Vilnius: Mokslo, 1988.
- Švipas, Vladas. *Kaimo statyba*. Kaunas: Žemės ūkio rūmai, 1936.

SANTRUMPOS

ASI	Architektūros statybos institutas
buv.	buvęs
dab.	dabar
inv.	inventorius
k.	kaimas
KTU	Kauno technologijos universitetas
LDM	Lietuvos dailės muziejus
LII	Lietuvos istorijos instituto Etnologijos skyrius
LLBM	Lietuvos liaudies buities muziejus
LNM	Lietuvos nacionalinis muziejus
MLIM	Mažosios Lietuvos istorijos muziejus
mstl.	miestelis
neg.	negatyvas
nuotr.	nuotrauka
pav.	paveikslas
r.	rajonas
sav.	savivaldybė
VG TU	Vilniaus Gedimino technikos universitetas
vls.	valsčius

Tiražas 1000 egz.

Išleido ir spausdino UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, 03153 Vilnius
www.petroofsetas.lt
priemimas@petroofsetas.lt

KAIMO STATYBA: MAŽOJI LIETUVA

Leidinį „Kaimo statyba: Mažoji Lietuva“ sudaro keturios dalys: pirmoje apžvelgiama Mažosios Lietuvos tradicinės architektūros bruožai – šaltinis, iš kurio semiamės žinių ir patirties šiandienos kūrybai; antroje dalyje apibrėžiami pagrindiniai dėmenys, lemiantys regioninę vietos tapatumą ir statybos tradicijos tęstinumą. Pagal šiuos kriterijus suformuoti trečiosios dalies projektiniai pasiūlymai, o ketvirtoje dalyje pateikiamos praktinio įgyvendinimo sąlygos.

Tai nėra griežti receptai ar baigti architektūriniai projektai, tai mintys, idėjos, teigiančios tradicinės statybos šiuolaikiškumą, gyvybingumą ir tęstinumą.

Leidinyi skirtas kaimo gyventojams, projektuotojams, paveldosaugininkams, statybininkams ir visiems, besidomintiems šio krašto architektūra.

